

Willem Mertens' levensspiegel

J. van Oudshoorn

bron

J. van Oudshoorn, *Willem Mertens' levensspiegel*. W.L. & J. Brusse's uitgeversmaatschappij, Rotterdam 1914

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/ouds001will01_01/colofon.php

© 2018 dbnl / erven J. van Oudshoorn

Vorboden.

Hij draalde aan de glazen-als-winkeldeur. De winkel zelf was opzij en in het pas geschrobde marmeren voorportaalje met den vermanenden voetveeg, was aan een blank gepoetste kraan vooral het behoedzame koperen emmertje van eene afschrikkende degelijkheid. Maar achter in de lange half-donkere gang lokte een kier huiskamerlicht, ook waarde een schaduw aan en beschaamd zoo besluiteloos betrapt te worden, opende hij de deur. De dochter, die hem al herkend had, liep terug, hem beduidend de huiskamer in te gaan. Hij klopte, trad naar binnen en trof niemand aan. Gemelijk, dat zijn toeleg hier mislukte - want van h aar te leenen, zou hij toch niet durven - was hij het liefst aanstonds weer vertrokken. Van uit de keuken riep zij, of hij bier wou; hij bedankte en ging, met zijn hoed op zijn wandelstok, naast de piano zitten.

De kamer was stijf-burgerlijk gemeubeld en door eene aangrenzende werkplaats ongezeilig. De deuren van de half-donkere werkplaats stonden aan; boven half-wit geverfde ruiten achterin wrongen naakte wintertakken over een nat-zwarte schutting. Geheimzinnig maanlicht was op de plumpe werkbank en achter lange planken, schuin aan den muur, stonden grillige schaduwen op. Er

was iets tooneelmatigs in deze ruwe verlatenheid, waarbij zijn doelloos wachten de eenig passende houding was. Ook merkte hij, hoe de leegte en vereenzaming van zijn leven, welke hem de laatste dagen ondragelijk hadden toegeschenen, in zeldzaam evenwicht kwamen met de stilte en ontdaanheid van dit vreemd nachtelijke. Want het voor iederen dag opnieuw gangbare zweeg hier machteloos en de begeerde omgang met nevenmensen was van eene doorzichtige armoede. Het werd als lichter om hem en in het verleden bleef niets, waaraan hij thans niet onbewogen vermocht te denken. Het was voorbij en verheimelijkt, zooals de anderen het evenzeer bezwogen. Hoe veilig waande hij zich in het bolwerk zijner eenzaamheid. Zijn gelaat ontspande zich tot berusting in de verworpenheid van zijn wezen, waarvan hij in dit bezonken oogenblik de verfijnende werking bespeurde als de vruchtbare broeiing eener mestvaalt. En wat deed het er ten slotte toe, hoe men den weg vol hinderlagen had afgelegd. Hij voelde zich zacht opgevoerd tot de overtuiging, dat zijn leven, hoe dor en verloren ook, voor hem zelf de eenig mogelijke en loonende bestaansvorm was en juist het verbroken zijn der betrekkingen het tot deze stillende eenheid had vermogen te stremmen. Want dit was het zuivere ononderbroken nu,

waarboven nog komend gebeuren niet meer zou uitdeinen, zoodat het evengoed het einde zijn kon.

Het einde.... Met een lichten schrik, als ware hij werkelijk tot inzicht geraakt, stond hij op, vreemd gescheiden van wat hij tot nu toe als zich zelf gekend had, schrijdend door den zacht-stuivenden lampeschijn naar in de spiegelomlijsting de zuiverder verbeelding van het gekamerte. Het besef eener lichamelijke ikheid sprak bijna niet aan. De gewaarwording geschiedde ergens achterboven hem, zoodat hij vóór zich uit begon te gaan. Daar weer aan toegevend, was zijn lijf niet langer het storend-scheidende, maar de ruimte doorsloeg en doorijlde hem en al gebarde in den spiegel de valse schim nog aan, in de kamer bleef het leeg.

Sluikharig, met het bleeke ingevallen gelaat, onaanzienlijk, in de grauwe afgedragen kleedij, gluurde het wijfelend beeld schuw om, als een dier in gevaar. Het dierlijke was vooral aan de roode handen, die met de knokige polseinden, erbarmelijk bloot uit de papieren manchetten staken. Een tastte met de blinde vingertoppen aan het spitse kinstuk, waarboven de stroefberustende mond scheef wegzakte in een van de vermoeide plooiën, opzij van den te grooten neus. De groene, gevoellooze oogen glansden vol stil leedvermaak, en als met een paukenslag uit zijn

overdenking gewekt, merkte hij zich plots te ver gegaan. Snel wendde hij zich af, maar hoe hij ook streefde, hij bleef buiten zich getreden, zoodat thans in de avondkamer de onzure vreemdeling stond, eigenzinnig, vijandig en sterfelijk. Een vernietigende angst daaraan onherroepelijk overgeleverd te zijn, stond in hem op en vol ontzetting wilde hij vluchten, toen de deur openging en de dochter binnenkwam. Één oogenblik leek het, of hij haar zou aanvallen, tot hij met een schok zich weder meester werd en haar begroette.

‘Zij zijn allen weg,’ sprak zij, op vilten pantoffels zeulend een emmer half vol water, een bak met aardappelen tegen zich aangedrukt, en ‘let niet op mij,’ terwijl zij aan tafel plaats nam, ‘ik heb de handen vol.’ Hij herinnerde zich nu, dat haar vader ziek was, en verheugd een reden voor zijn komst te kunnen aangeven, loog hij benepen: ‘Ik kwam maar even hooren, hoe het boven gaat.’ Zij deed klagelijk verslag, waarnaar hij zich moeite gaf te luisteren, zijn blik tot bezorgde aandacht dwingend. Ofschoon hem nog telkens eene verraderlijke ontroering naar de keel sloop, was hetgeen thans nog in hem bewoog, slechts de gedachtenlooze terugslag der ervaring van zooeven, waarvan hij zich de begeleidende overdenking tenauwernood herinnerde. Argwanend zijn hand op het tafelkleed bespiedend, kon hij

er niets ongewoons meer aan vinden en terwijl zij in haar relaas van kleine dagelijksche zorgen hem onverzetsbare werkelijkheid, als het ware, met volle schotels bleef opdienen, begon hij tevens zich zelve kalmte in te praten.

Hij was eenvoudig wat zenuwachtig en moest zich minder bandeloos laten gaan. Hij moest vooral trachten te ontkomen aan de leege gewoontesleur van zijn eentonig bestaan der laatste maanden, dat de noodlottigheid van een doodlopend slob dreigde te vertoonen. Ook konden wel enkele boeken schuld aan het voorgevallene hebben. Hij meende zich zelfs te herinneren over eene dergelijke aandoening wel eens gelezen te hebben, zooals trouwens zijne geheele levensopvatting uit tweede hands-stukken verzameld was. Hij voelde zich reeds aanmerkelijk kalmer en mocht hij een voorbeeld van onpersoonlijke nederigheid noodig hebben, dan behoefde hij niet ver te zoeken.

Hij lette weer op haar, zooals zij, met haar vreemd-bleek wiebelend hoofd, telkens een uitgeschild geel stuk aardappel in den emmer naast haar plonsen deed.

Zij had een pufferig, voos gezicht, met weinig sierlijke haardracht en achter dikke lippen slechte tanden. Een donker grijze blouse van stijf-dikke winterstof gaf haar iets onvrouwelijks; haar wezen

was ernstig, maar opvallend was, dat juist bij de ontmoedigende gedeelten van haar verhaal, de waterige smal-japansche oogen geringschattend lachten. Hij wist, dat zij nooit zou trouwen, en zooals *hij* tegen haar opzag om hare zelf-verloochening ter wille van een ouden vader, zoo had *zij*, door hare broeders ongeveer van zijn levensgang op de hoogte, eene vergoelijkende deelneming voor hem. Zoodat zij jijen jouwde, of hem kortweg bij zijn achternaam aansprak, terwijl hij - hoewel ouder - steeds U en juffrouw zeide.

Hij was nog nooit met haar alleen geweest en toen zij over het verplegen van den oude aanving, werd hij door klamme weerzin bevangen. Hij was zoo zwaar, vervolgde zij, dat bij het verbedden haar de werkster moest helpen. Hij zag de beide vrouwen torsen den man-in-hemd en vermeed angstvallig zijn bedorven verbeelding vrijer spel te gunnen. Het meeste schaamde hij zich voor zich zelf, want hij wist bij ingeving, dat hetgeen hem nooit meer dan afzichtelijk, doelvergeten, schuw bedrijf geweest was, haar ongerept en kuisch-wetend gelaten had. Toch ergerde zij hem tevens in haar voorname rust, ver van de verleidingen der wereld, waarom hij haar benijdde als eene deerne de huismansdochter. Bittere wrevel over het onrechtvaardige dier ver-

houding prikkelde tot de haast onbedwingbare lust haar op te schrikken door een onbetamelijk woord of pijnlijk onbevagen vragen, hoe of zij er dan eigenlijk achter was gekomen. Terwijl zij reeds over iets anders sprak, viel het hem op, hoe ellendig zij er uitzag en rees de doffe twijfel of zij door hare onthouding wellicht zoo geteisterd werd? Hij kon haar haten, dat zij blind was voor dien duizelingwekkenden leugenaafgrond en niet bemerkte hoe zij beiden hier onoverkomelijk gescheiden waren. Stompzinnig staarde hij van haar af, niet meer bij machte wat er verder in hem omging te bevatten. De wezenlooze maanbelichte dingen in de spookachtige werkplaats huiverden als gedenkstenen op een kerkhof; het werd een plek voor dompig bloedige daden en verschietende visioenen flitsten door zijn brein, als sleurde hij de dochter met het bleeke hoofd omlaag, het bonkend tegen de ruw-houten werkbank. Het was een vluchtig gruwzaam spel, waarvan de snel-wisselende beelden hem terstond ontgingen en die hij zich pas later zou herinneren. Alleen begreep hij, dat het maar beter was weer te vertrekken en toch nog aarzelend tot een geschikte gelegenheid om op te staan, voelde hij zich plotseling over de geheele gevechtlinie teruggeworpen, verslagen in het wreedheldere besef van reddeloos verdoold te wezen. En zacht

klaagde het in hem op: ‘Wanneer het alles nog eens anders was.’

Wanneer ook hij een thuis had en straks niet op de straat behoefde te gaan. Geluk moest ergens bestaan, want het was toch niet mogelijk, dat deze opzet door het leven als eene platte voor-de-gekhoudery werd uitgespeeld?

Het verlangen week en zijn geestelijke onmacht om eenige houding te bepalen, werkte als een lichte onpasselijkheid terug.

‘Wil je vader nog zien?’ vroeg zij, merkend, dat het hem te veel werd. Gretig stond hij op, afwerend: ‘Nou, weet U wel, dat het al half negen is?’ ‘Zoo,’ zeide zij, opziend naar de klok, ‘ja, een andere keer dan; hij heeft anders al een paar keer naar je gevraagd.’

Ze stonden, door de tafel gescheiden, tegenover elkander en onverwacht was er een sprankje hartelijkheid tusschen hen. Tot hij zich hoorde vragen, onontroerd en als terloops: ‘O ja, daar Jan er niet is, kunt U mij soms met een rijksdaalder helpen?’ Zonder op te zien, tastend in haar groote huishoudportemonnaie, herhaalde zij: ‘Een rijksdaalder?’ ‘Ja,’ bevestigde hij, spijtig dat er niet meer geleend werd, ‘morgen geef ik het terug.’ Ook zij had thans de pijnlijke onderbreking verwerkt, en hem het geld overreikend, beweerde zij, dat het er niets toedeed.

Daar zij de buitendeur wilde grendelen, ging zij hem voor in de lange gang. Hij volgde, nog bezig het klamme geldstuk op te bergen, met kleine tikjes van zijn wandelstok aan het marmer zijne onafhankelijkheid richtbaar makend, doch innerlijk zeer verlegen. In het voorportaalje praatten zij nog wat, als om de leening te niet te doen, toen wenschte hij het beste, nam zijn hoed af en - nog hoorend, hoe zij den sleutel omdraaide - verdween hij langs de zwarte, natte boomen van een dampig grachtje.

Herinnering.

Eerst in de bierkroeg, in het halfdonker tusschen de zwaar afhangende wijn-roode gordijnen en het groote lauw-beslagen raam, pakte hem de schaamte.

In de hoop misschien noch gezelschap te vinden, was hij verscheidene malen de enkele lichte hoofdstraten van het stadje op en neer gedrenteld, zonder het echter verder te hebben gebracht dan een vluchtigen groet voor iemand, van wien hij den naam niet eens wist. Het was een gezellige Zaterdagavond-drukke en in de dichte menschenstoeten bewogen zich enkelen, met wie hij bekend was. Daaronder waren er, die, na het gebeurde, hem opzettelijk vermeden en anderen, van wie hij in den loop der jaren door verschil in opvoeding geheel vervreemd was. Velen kende hij van aanzien, want het was een klein stadje, en toen hij vier, vijf keer dezelfde koffiehuisen langs gekomen was, meende hij zich door stekeriglachende blikken vervolgd of geloofde spottend besproken te worden, en al gaf hij zich ten laatste ook de houding van wezenlijk ergens heen te moeten, hij durfde niet meer terug. Zoo kwam hij tegen zijn wil op een afgelegen plein, waar aan de kanten reeds de donkere buitenwijken begonnen en bleef achter een tramhuisje half

verscholen staan. Het begon zachtjes te regenen en hij was ten einde raad. Verlangend tuurde hij in de lichte feestelijke hoofdstraat, zich voorstellend daar thans mede opgenomen te zijn in een of ander klein-gezellig gedoe en hij schaamde zich over zijne uitgeslotenheid als over eene geheime ziekte. Er moest toch iets verkeers aan hem zijn, dat het zóó ver had kunnen komen. En de wijk nemend voor eene deerne, die hem wilde naderen, plots denkende aan die avonden, toen hij nog in de schoot van verwanten de vertroeteld-hoopvolle was, voelde hij zich in zelf-medelijden versmelten en dreigde zijn gezicht in jankig-gegrien te verkrampen. Toen was het, dat een ondernemend dienstmeisje hem brutaal onder den hoedrand opnam en, als had zij haar smaak gevonden, veel-belovend lachte. Weinig verwend, keek hij haar na, zooals zij in haar ruige mantel heupwiegend zich reeds van hem verkleinde. Nog noodde, met een drieste hoofdbeweging, zij hem na te komen. Hare haren woeien langs de frissche wangen en hij maakte zich inderdaad op weg haar te volgen. Maar bij zijne eerste schreden voelde hij zich reeds danig minderen. Het zou nooit kunnen, want dit sterk-natuurlijk leven was hij lang voorbij. Ook dacht hij aan het verachtelijk praten van: ‘Zoo, juffrouw,’ en toen het immer harder begon

te regenen, bleef hij vast besloten staan. Eenmaal nog keek zij om. Hij wuifde met zijn wandelstok, vergoelijkend.

Het geval had hem ook lichtelijk geveleid en als toegiftje op zijn mislukte scharreplannen bleef de zekerheid van straks ergens een glas bier te zullen drinken. Zich verwonderend over het snel wisselen zijner stemmingen, was hij opeens van een heerlijk-gelijkmatige kalmte. De minne, rumoerende gedachtetjes waren uiteengejaagd en het was doodstil in hem. Hij stond op een donker plein, vanwaar de leege buitenwijken tot de polders leidden en de bosschen om het stadje; hij wist zich eenzaam onder den somberen nachthemel hier en veel verder nog, waar ergens de zee brak op een eenzaam nachtelijk strand. Hij wist zich sterfelijk verlaten te midden der geweldige zwaaiingen van werelden. Het raakte hem niet meer en hij had er slechts een stilgeniepig lachje voor, omdat het niet waar kon zijn!

Het was als vielen de schellen hem van de oogen, want hetgeen hij tot nu toe het meeste vreesde, werd hij plots gedwongen toe te geven: dit leven was niet werkelijk en slechts het andere was. Terwijl hij, de glanzende tramrails volgend, zich opnieuw tusschen de menschen begaf, voelde hij zich als op de scheiding van twee Rijken, ach-

ter zich latend de leugen van den dood en de looden omhelzing van het onbegrijpelijke. In den aanblik van het bewegelijk stadsbeeld kwam iets ongeken- ds. De dingen verschenen in zijne overtuiging van hun onwezen, als om zich te wreken, met een nieuwe, onweerstaanbare bekoring en doorzichtige speelsche veelkleurigheid. Tusschen de zwart-spiegelende winkelruiten en de ranke fijn-belijnde lantaarns stoetten de lichtlooze menschen als goedig gedierte. Kijkspelachtig, verkleinde naar het einde der straat het ruimtelijke zich in een koepel van rossig licht, maar vooraan lagen de vrije gedeelten met de groote, hobbelige keien vijandig open in hun algemeenheid van verkeersweg. Hij kon er de oogen niet van afhouden en, van een zwaren last bevrijd, miste hij eindelijk de innigheid van hier de jaren gegaan te zijn. Met eene stille verrukking hoorde hij de geluiden bits afschampen en bemerkte hij zijn aandacht even zuiver gespannen en voor de minste kleinigheden ontvankelijk, als de enkele keeren, dat hij op reis was geweest. Nieuwsgierig bleef hij er een tijdje aan toegeven, zich vrij bewegend thans. Toch lag het niet voortdurend binnen zijn bereik. Het week leeg uit den blik, die te hatelijker dan weer het gewone zag, en toen hij de gewaarwording beredeneerd trachtte terug te roepen, bemerkte hij slechts

niet meer te weten hoe zij zich kenbaar gemaakt had. Ook was hij vergeten naar welk bierhuis hij eigenlijk onderweg was; één ondeelbaar oogenblik was hem iedere vastheid ontnomen en dacht hij verloren te zijn. Maar gaande voorbij een smerig, mistig-afhellend zijstraatje, waar, aan een vervallen houten waterbak, afval van groenten en oud eten ziltig te stinken lag, voelde hij, hoe met aanwending zijner laatste krachten, zijn denken zich bevend verweerde tegen geestelooze uiteenvloeiing en zich in zijn wezenseenheid te zamen hield. Tot het, met eene zware opademing, een weldaad was tot zichzelf terug te komen en, hoe armzalig dan, in den stâgen regenval te mogen gaan....

Intusschen was hij weder van het midden der stad met de bierhuizen tamelijk afgedwaald en doornat geregend. Zijne kleeren broeiden dampig, in zijn hoofd bonsde het koortsig en hij bespeurde op eenmaal een verzengenden dorst. Hij had den vorigen avond veel gedronken en dien middag hartig gegeten, zoodat de enkele voorstelling van het tintelend schuimende bier hem het water al in den mond bracht. Vastbesloten nu zette hij zijn kraag op, om tegen den wind in terug te gaan. Het was ongeveer het uur, dat de winkelmeisjes huiswaarts trokken, en hier en daar ging er een eenzame, de rokken

opgenomen, haastig, met het dikkere voor tusschen de bovenarmen.

Weer aarzelde hij, niet omdat hij weelderig was, maar omdat het verloop van den vorigen avond hem te binnen schoot, toen hij, met hetzelfde kalme plan om nog even ergens te gaan zitten, 's morgens om halfvier thuis gekomen was.

Zoo stond hij af en toe te wachten, of hij na een binnensmondschen groet misschien nog door omzien werd aangemoedigd, doch de eenige keer, dat hij meende welwillend bejegend te worden, was hij reeds zoover teruggebleven, dat hij, zonder te draven, haar niet meer kon inhalen. Achter hem scheen een schel-fluitende jongen schik in het geval te krijgen; woedend keerde hij om en, weer in de lichte binnenkom, bemerkend hoe verlopen en bemodderd hij er uit zag, gaf hij het verder op, sloeg zijn jaskraag terug en nam den kortsten weg naar het kroegje. In de straten was het nu al leeg en bijna aan het einddoel, schrok hij van vreugde op, toen hij den ronden rug en het ingedrongen hoofd van een kennis om den hoek zwenken zag. Dit was de eenige, met wien hij een paar toevallige ontmoetingen niet medegerekend, de laatste weken hier en daar samen gezeten had, en dien hij dan ook, zonder het zich zelf te bekennen, den ganschen avond ge-

zocht had. Hij haastte zich langs het kroegje, van plan hem als straf voor zijn late komen, met een flinke por van zijn wandelstok te begroeten, tot hij in het laatste oogenblik gewaar werd zich te hebben vergist.

Hij ging niet meer terug, omdat hij reeds in het voorbijgaan alle tafeltjes kwalmig bezet gezien had, maar schreed werktuigelijk verder, zenuwachtig binnen aan de wangen kauwend, doelloos druilend, als een weggetrapte schurftige hond. Hij was vermoeid en licht in het hoofd, zijn uitgeslotenheid ging boven het voor menschen draagbare, zoodat alle middelen om eraan te ontkomen geoorloofd leken. En zelf eenigszins door het gebeurende verrast, stapte hij een van de voorname bierhuizen van het stadje binnen, waar hij nog nooit geweest was en wel wist ongaarne gezien te worden.

Reeds van de leestafel, die hij voorbij moest om achter de roode gordijnen te komen, merkte hij zich door wat grijze heeren wantrouwend opgenomen. Een kellner, die met een blad vol bier van het buffet naar de biljartzaal ging, keerde zich nog om en bleef, met een blik van verstandhouding naar een der lezers, hem bedenkelijk nazien. Verward en zich schuldig voelend, sloeg hij de zware gordijnen uiteen, waardoor een oogenblik een vaalrookend licht, waarin

de schaduw zijner eigen bewegingen aanmatigend gebaarde, om de hoofden der roezende bierdrinkers kwam, waarvan enkelen verstoord opkeken. Snel liet hij het weder donker zijn, zoo verlegen thans, dat hij, zonder iemand meer te zien, op den dichtst bijzijnden leegen stoel toeliep en, zijne natte kleeren wat in orde brengend, met zijn hoed op, aan den wand gedrukt, zitten ging.

Ze zaten er bijna allen met hun natte jassen aan, de meesten ook met hun hoed op, en hier en daar hing een paraplu te druipen aan de dofbruine eikenhouten betimmering der benedenwanden. Het was als in een bootsroef en er werd geweldig gerookt. De smeuge broeiing was nat-wazig op het groote raam aangeslagen, zoodat de voorbijgangers nog slechts onherkenbare schimmen waren. Een der gasten schreeuwde, ontevreden daarover, rauw naar achteren, tot een kellner met een groote, druiptnatte spons het venster lekker helder vegen kwam. Zijn hart bonsde al minder, niemand lette meer op hem en hij durfde zich geruischloos verschikken. Te bedenken dat zijn opstaan thans hun aandacht weder zou gaande maken, gaf de illusie reeds tot hen te behooren. Ook had hij een goede plaats, vanwaar hij vrijuit op straat kon zien, en toen de kellner, met de spons terug, langs hem kwam, be-

stelde hij bier, verheugd, dat hij niet naar achteren behoefde te roepen. Het was een weldaad nu te mogen zitten; zijne voeten in de natte schoenen tintelden van vermoeidheid en, behagelijk zijne beenen onder tafel strekkend, bleef hij wachten. Hij merkte zich minder zenuwachtig thans en voelde iets als voldoening in de bierkroeg doorgedrongen te zijn. Ware hij niet zoo deerlijk nat geregend geweest, dan had hij nog dichter aan het venster kunnen gaan, zoodat hij zelf van de straat af te herkennen was. Nu hij eenmaal rustig zat, begreep hij niet, wat hem tot nu toe had belet hier meer te komen en, ongedwongen rondziend, hing hij zijn natten hoed aan een knop der betimmering boven hem. Zijn wandelstok hield hij in de hand, er licht op steunend. Zijn gedachtetjes kabbelden thans zelfstandig verder en, behaaglijk in de lauwe warmte van het zaaltje, bleef hij hen als een oude bekende stem aanhooren. De kellner had intusschen bier gebracht. Doch reeds na de eerste parelende slok, - het glas van zich afzettend om den vollen aanblik te genieten en zelf nog wat van tafel afschuivend, van plan het veroverde terrein geheel uit te buiten, - kwamen, als een duistere wolk, plots de wrevel en de schaamte over hem. Vooral de herinnering aan het leenen van de dochter joeg hem het schaamrood met

heete jeukingen onder het hoofdhaar. Wel trachtte hij zich nog te overreden, dat het geval, zooals de dochter trouwens ook gezegd had, niets beduidde en hij het geld morgen stipt terug zou geven, maar juist omdat het zoo'n belachelijk klein bedrag was, werd de vernedering er te grooter om. Hij had een even diepe minachting voor zichzelf, als de anderen in het zaaltje voor hem voelen zouden, indien zij van het geval kennis gedragen hadden.

Want het waren bijna allen flinke, stugge kerels, die wel groote zaken of goed betaalde baantjes bij het bouwvak hadden; ook zaten er wat studenten en een enkele oudgast naar het scheen, maar die behoorde eigenlijk reeds in de besloten clubs, welke in deftigheid op het bierhuis volgden. Toch hadden ook de anderen een voornamere rust en bredere manieren dan de bezoekers der kroegen, waarin hij gewoonlijk kwam. Een groote reis was voor hen niets ongewoons en van een klein-wijfelend leven als het zijne, hadden zij zelfs geen vermoeden. Het was mogelijk, dat, zij in hun onverzettelijkheid te gronde gingen, maar juist omdat zij allen dat ééne doelmatige immer, als een vaste leidster, voor oogen hielden, ontwaarde hij Keizers des Levens in hen. Hier een glas bier te drinken - hetgeen voor hen een te verwaarloozen gegeven was, - beteekende voor

hem toppunt van handeling en had hem een hartklopping bezorgd. Hij verweerde zich niet meer en met één hopeloozen blik overzag hij zijn armzaligen levensgang.

In één teug dronk hij zijn bier leeg, zonder dat de algemeene waarheden, die hem als varkensblazen hadden drijvende gehouden, er nieuwe draagkracht door verkregen: dat er duizenden waren, die het nog slechter hadden; dat hij jong was; dat men van de toekomst niets wist en verandering nog steeds mogelijk was. Het bleek alles niet opgewassen tegen die ééne zekerheid, dat zijn leven mislukt was en nooit meer in orde komen zou. Zijn schooljaren, de studietijd, groote verwachtingen, dan het échec. Het was een ongelukkige samenloop van omstandigheden geweest. Veel te veel liefhebbers voor het vak, strenge vergelijkende examens, zoodat hij menig lotgenoot had. De mislukking werd er echter niet te minder ontgoochelend om en nooit te verwerken leek, dat dit iets voor het gansche leven was. Luider klonk het in hem, dat hij zelf zijn eigen leven onherstelbaar had verknoeid, en het werd hem als van de tafeltjes toegehoond, dat hij een vuige onmachteling en een tegennatuurlijke twijfelaar was.

Hij schrok in de zwarte omgeving terug, zich betrappend op dezelfde noodlooze overdenking

van haast iederen eenzamen avond, geheel ontstemd en beroerd warm nu, met één gloeiend oor en klam-zweeterige handen. Zijn oogen brandden koortsig in hun kassen en toen hij van een cigaret de eerste zuur-zwoele trekken ingezogen had, werd hij van een flauw-ijle duizeligheid. Hij beefde zóó, dat hij veel harder dan hij wilde met zijn glas op tafel om nieuw bier sloeg, zoodat de kellner uit de leeszaal bits ‘ja, ja’ riep, daarna als om te plagen nog een tijdje wegbleef, tot hij zijn beenderig knechtshoofd tusschen de roode gordijnen in het roefje stak, maar, hatelijk overziende hoe hij zijn leeg glas ophief, zijn uitdrukkingsloos fooiengezicht onmiddellijk weer terugtrok. Vermoedend door den ander moedwillig getreiterd te worden, riep hij hem in een rauwe woede, die zijn stem verschorde, dwingend na en snauwde, zonder op zijn familjare tegenwerpingen te letten, hem met een gebiedend: ‘je heb te komen’ af. Terwijl de kellner ten slotte mopperend zwichtte, berouwde hem zijn drift reeds, vooral ook daar aan enkelen in het zaaltje de woordenwisseling niet ontgaan bleek. Maar toen, gedwee nu, de ander, in plaats van donker, licht bier bracht, was hij, alles vergetend, op het punt razend los te barsten, tot hij plots bemerkte, dat de kellner dronken was. Het was meer dan hij had durven hopen en toen de vijand, thans

geheel verslagen in zijn ongelijk en slaafsch tafelvegend, hem een nieuw vol glas gebracht had, oordeelde hij zich tegenover de omgeving rijkelijk bevestigd en verviel, naar buiten kijkend, spoedig weder in zijn vroeger gemijmer.

Het werd een kort en zakelijk vertoog, waartegen hij maar weinig meer wist in te brengen. Wanneer hij gulzig af en toe een slok nam, dan was het, omdat hij in zijn nadeel overtuigd, zich zonder uitweg in een hoek gedrongen merkte, en al probeerde hij dan in het stuwend straatgewoel, dat als uit een tooverlantaarn op het groote raam voorbijtrok, zijn aandacht te verliezen, de andere liet niet af, zoodat hij, plomp ineen gezakt, met half open mond of beverig aan zijn nagels bijtend, het aan moest blijven hooren.

Dat hij ook deze maand weer geld te kort kwam, en vooral, dat hij nu tot den tractementsdag leefde op een kas, die hij beheerde, werd hem als hoogst gevaarlijk, bijna als diefstal voorgehouden. Wel had hij er een briefje, waar het ontbrekende op vermeld was, voor in de plaats gelegd, maar het bedrag was iedere maand groter geworden en van enkele guldens tot een vijftigtal gestegen. Hij zou van kwaad tot erger vervallen en de leening bij de dochter was een van de duivelsche voordansers. Juist om niet in verleiding te komen, had hij dien avond

zijn geld thuis gelaten. Wat baatte het, wanneer hij het dan toch gluiwend weer ergens bedelen ging? Want toen reeds, daar zoo laat nog dralend aan de deur, had hij geweten waarvoor hij het geld noodig had, zooals hij het zich ook thans tevergeefs trachtte te ontveinzen, dat hij van hier in andere kroegen en ten slotte in het meidenkneipje bij Helene zou belanden.

Met een kort afwerend gebaar, - zoodat de kellner, die nu telkens om hem was, snel zijn leeg glas wegnam, - geheel zich zelf weer, sprak hij het onvermurwbaar tegen: hij zou niet gaan. Het verheugde hem zoo onverwacht zich nog te mogen meten, en zonder de voorbarigheid van den kellner, ware hij dadelijk opgestaan.

Intusschen was het bier hem doezelig naar het hoofd gestegen en ging zijn denken al met minder nadruk en immer langere tusschenpoozen.

Hij geloofde zich op een keerpunt in zijn leven aangekomen en in de overtuiging met zijn vroeger bestaan te zullen breken, werd het hem dierbaar als een oud huis, dat men moet verlaten. Want er waren enkele heldere plekken in de zware overschaduwing. Hij herinnerde zich het jaar, waarin hij, onder het voorwendsel eene betrekking te zoeken, een onbezorgd van-dag-tot-dag-leven geleid had en zijn laatste geld

verteerd. Daar was nog iets als jeugd en durf in geweest. Verveling had hij in die tijden niet gekend: de dagen werden met lezen of lange wandelingen zoek gemaakt en de avonden in vroolijk los gezelschap doorgebracht. Het was natuurlijk misgelopen, en toch, terwijl die lang vervlogen tijd tot in de fijnste schakeeringen zijn geest vervulde, trof het hem, hoe zijn leven van thans daar even stil en donker tegen was, als het afgedekte, schemerige zaaltje tegen de lichte, rumoerende straat.

Het was geen eigenlijke herinnering meer. Het waren meestal kleine bijkomstige dingen, waarover hij zich verwonderde, dat zij nog uit dat verre verleden opdoken, vooral omdat hij bijna zeker was hun op het oogenblik zelf geenerlei aandacht geschonken te hebben. Zoo was er een zomermiddag, luierend in een duinhelling aan zee, die hem juist daarom thans zoo ontstellend duidelijk voor oogen kwam, omdat er aan zijn voeten een stuk krant opwoei, waarop met groote letters de naam van een hoedenwinkel uit het stadje stond. Hij wist beslist dien middag het papier niet gezien te hebben, zoodat het leek of hem opnieuw de beschikking over de werkelijkheid verleend werd. Alleen, het bepaalde zich tot het weinige, dat geheel vrijwillig zich van buiten projecteerde, want zoo-

dra hij zelf-bewust verder wilde dan het gegevene en zich al bukte om het papier, na jaren, weder te lezen, verduisterde het landschap, niets achterlatende dan de smartelijke gewaarwording: voorbij. Toch moest het een goed en krachtig leven zijn geweest, dat zich zoo kristalhelder vermocht te weerkaatsen. Zijn nuchtere plannen van bezonnen- en ingetogenheid schenen hem plotseling hopeloos klein-burgerlijk en leeger dan de dood, zoodat hem de lust bekreep, in plaats van den smallen, eentonigen weg, die voor hem lag, het nog eenmaal met een onzekere toekomst op te nemen, zijn geestdoodende betrekking zonder vooruitzichten op te geven en vol goed vertrouwen toe te zien, wat het wijde wereldleven uit hem maken zou.

Maar zelfs in de lichte roes, die hem de nieuwe banen zoo gemakkelijk deed schijnen, miste de herinnering aan de wreede catastrofe, waarmede zijn vroeger leven afgesloten was, hare verlamrende werking niet. Dit was zoo giftig-duister en helsch-smartelijk, dat hij ook thans zich nog verzette op bijzonderheden in te gaan en snel zijn glas leeg dronk. Doch telkens schrijnde dit zelfvernielende verleden met zijn afzichtelijke beelden weder in hem op. Het was de doffe nadreun van een doffen slag, die alles velde. Hij schoof van tafel, hulpeloos opziend, niet

meer bij machte om iets anders te bedenken, terwijl bij iedere diepere vernedering uit die dagen zijn adem stokte en hij moest vreezen, dat zijn bonzend hart zich zou begeven. Hoe dankbaar en genegen was hij den kellner, die met een lijmerig kletsen hem een oogenblik verstrooide en ongevraagd nieuw bier bracht. Hij voelde zich beschonken, maar nog niet genoeg om straks met het grijnzend spooksel in zijn slaapkamer alleen te zijn, zoodat hij, na, thans met weerzin, te hebben gedronken, dikke rookwolken voor zich uitblazend, stroef afgewend, tegen wil en dank bleef zitten luisteren.

... De ziekte, die hij in een dronken bui had opgedaan. Het onschuldige begin... zoodat hij, argeloos, er nog een paar dagen mede had rondgelopen. Het ernstige gezicht van den huisdokter, die hem verkeerd behandelde. Iederen dag nieuwe zorgen. Bezwaarlijke gang, onthouding van allerlei, waarvoor drankjes en zalfjes in de plaats kwamen, zoodat de omgeving in het geval betrokken werd. Toen zijn voogd, door de kostjuffrouw onderricht, overkwam, was hij reeds bedlegerig. De leege, leege avonden alleen in het doode huis, toen de juffrouw bij een buur kaart ging spelen en de vrienden het al vervelend vonden. De rusteloze uren met de pijnen. Het wantrouwen in den dokter en

vooral: het berouw. Langzaam schoot hij er zijn vrolijkheid bij in, tot hij in een onstuimige nacht uit bed was gestrompeld en de gaskranen in zijn kamer had geopend.

De zelf-verloren weder-overgave aan het leven in de verheven rust van het ziekenhuis. De genezing en de stille tuin, achter welks oude muren het zoo vertrouwde leven in het stadje zonder hem de weken verder ging. Tijdens zijn verblijf in het gesticht had hij weinig aan de samenleving daarbuiten gedacht. Hij ontving zelden bezoek. Een broer van de kostjuffrouw bracht en haalde zijn waschgoed, zijn getrouwde zuster was eenige keeren bij hem geweest en voor de rest hadden twee of drie kennissen hem, meer uit nieuwsgierigheid, wat te lezen gebracht. Over wat eigenlijk gebeurd was werd nimmer gesproken, en toen reeds waren de pijnlijk-scheidende stilten en het verlegen opzìj-kijken begonnen, welke alle latere ontmoetingen met die er van wisten tot een leeg gebarenspeel teniet gedaan hadden.

In dien tijd was hij meerderjarig geworden en zijn voogd had hem, - wel koud en uit de hoogte, - geschreven, dat door een toeval hij eene betrekking in het buitenland voor hem gevonden had en dus de schande in het stadje te moeten terugkeeren hem bespaard zou blijven.

Ten slotte was dit nog, waarschijnlijk door welwillend verschaft inlichtingen, afgesprongen en moest hij wel besluiten in de oude omgeving terug te gaan, omdat de ziekenhuisrekening zijn laatste geld verslond en hij in het stadje bij zijn getrouwde zuster dagelijks eten kon. Ook was hem daar het vooruitzicht geopend na korten tijd door voorspraak een baantje bij een bank te krijgen.

De broer van de juffrouw had hem afgehaald, nadat hij, hoewel door den dokter ontslagen, nog twee volle dagen in het gesticht gebleven was. Want hij was bang geweest om plots weer in het groote buiten en de hevige geluiden terug te moeten treden en het afscheid van de stille gangen had hem wonderlijk aangedaan. En toch, hoe was het alles anders dan hij had vermoed. Reeds met den eersten schuwen oogopslag zag hij het vroeger-innige, - zijn zelf als het wezenlijke, - eruit ontvloeden en in plaats van schallend leven wachtte hem doodsche stilte. Een paardentram kroop knierend tusschen de lage huizen van de angstig smalle straat en alles leek zoo klein als speelgoed, dat er stuk voor stuk door kinderlijke hand was opgezet. Hij kon niet luisteren naar zijn begeleider, die hem bemoedigend op allerlei veranderingen in de straten wees, en om hem kwijt te raken, loog hij eerst nog bij zijn zuster

aan te gaan. En tot de schemering bleef hij eenzaam door de buurten waren, maar nergens was het meer. De boomen met hun loover waren plat en droger dan coulisen in het kunstlicht, en kwam er uit een afgelegen huis een menschengestalte zich voor den avondhemel plaatsen, dan leek het om eene betooging of den eierendans te doen. Eenmaal op zijn duistere kamer, na stil en haastig met de juffrouw en haar broer het avondmaal gebruikt te hebben, had hij zich aan zijn kleine, ijzeren ledikant gestort en woordloos om de wederkeer gebeden, beseffend dat het zóó onmenschelijk was. Maar de dagen kwamen sluik, de een na den ander aangedruild en immer killer ontstond de geeuwende leegte hem. In zijn binnenste was het donker en uitgestorven en zijn verkeer met menschen had een onherstelbaren breuk gekregen.

Hij schaamde zich ten laatste overdag zijn kamer te verlaten en waagde zich eerst tegen donker in de dreven om het stadje, maar daar, in het verterend avondlandschap, had hij slechts zijn verloren gewaande ziel nageweend. Het ontwaken uit de verslappende, koorts-ijlende nachten was in klam angstzweet en zonder besef van waar of wanneer, zoodat hij grondeloos in den waanzin dreigde te verzinken. Zijn verlangen naar het gesticht, waar binnen de platte leugen van

het fatsoen ontmaskerd werd, was in die eerste weken onduldbaar geweest en bijna iederen avond bracht zijn eenzaam dolen hem onder de lichte vensters van de ziekenzalen, waar hij bleef toeven tot de gevel duister was. Wanneer hij in dien tijd niet dagelijks bij zijn zuster had gegeten, zou hij volslagen menschenschuw geworden zijn en de betrekking bij de bank kwam juist op tijd om hem voor een tweeden vertwijfelden stap te bewaren...

Dit waren de zwarte plekken in zijn zwart verleden, waarvan hij het kort begrip steeds als een donker flonkerend kristal in zijn bewustzijn droeg. Hij wist het thans nog slechts, want zoóals hij reeds voor jaren was begonnen het pijnlijke besef van het onherstelbare door drinken in begoochelende verbeelding te verwazen, zoo merkte hij ook nu dat, in zijn immer zwaarder ruischende roes, de herinnering aan het doorstane leed hem niet meer tot levend gevoel vermocht te ontroeren. En tevens, hoe dit alles, in zijn enkele-uurs-opvatting van de dingen, hem, als van een vreemde, onverschillig werd en even weezinwekkend.

Zijn denken stakte pruttelend en weer zocht hij afleiding in het zaaltje en op straat, tot hij gewaar werd, dat ook tijdens zijn overdenking hem van het weinige niets ontgaan was. Het vol-op-de-borst-hoesten, met daarop volgend blauw-

gezwollen staroogen, van een oude aan den wand, had hem al eenige malen ontsteld, en in een slonzig lange meid, die onkuisch glurend dicht aan het raam voorbijgleed, herkende hij dezelfde, die kort na zijn komst reeds aan den arm van een dronken soldaat voorbij gegaan was. Ofschoon hem de dorre woestenijen der verveling sinds jaren volop vertrouwd waren, schrok hij thans toch van de grondelooze leegte en geestelooze afgestorvenheid, waarin ook deze avond weder zwart-stil geworden was.

Hij dacht nu aan Helene en hevig berouw, dat hij bij het afscheid haar allerhande verwijten gedaan en trotsch verzekerd had voortaan weg te zullen blijven, schrijnde zijn eenzaamheid tot lichamelijke smart, zooals hij, voor hij haar kende, nimmer ondervonden had. Want al waren de onnutte oogenblikken, gedurende welke hij, weer ter zijde van het leven, hier sprakeloos gezeten had, de beknopte veraanschouwelijking der laatste jarenreeks, in werkelooze afwachting en liefdeloosheid zoek gebracht, zoo steeg de herinnering aan hun samenzijn toch als een warme adem naar zijn gelaat en vervulde hem met iets van onstuimig verlangen haar nog eenmaal zoo terug te mogen zien. Het was nog niet te laat om haar alleen te vinden, tenzij een vreemdeling in het kneipje was verdwaald en van de scheiding,

die hij opzettelijk had gewild, thans onverhoopt profijt trok. Want hij wist, dat haar, uit ergernis over zijn wegblijven, iedere afleiding welkom zoude zijn. Te bedenken, dat zij nu misschien ongedwongen lachte in het bijzijn van dien ander, kwelde met geweldige onrust en den schier onweerstaanbaren drang daar storend tusschenbeiden te komen. Ook voelde hij zich kwabbig opgeblazen van het bier, zoodat hij, al zijn goede voornemens vergeten, haastig betaalde en binnensmonds pratend de kroeg verliet.

Jeugd.

.... De lente was reeds een eind gevorderd en zijn leven had geen wending ten goede genomen. Er was eigenlijk niets gebeurd, alleen wist hij zich, zoo mogelijk, nog meer vereenzaamd, dieper in verval en bijna zonder zelfbeheersching meer in zijne gevaarlijke neiging voor de kellnerin, zoodat hij ook thans nog - na, als dien avond, doelloos te hebben rondgezworven - half beschonken in het mulle donker van het vredige steegje, in een nis verscholen, loerend aarzelde.

Het zondig kroegje was verstoken in een der afgelegen straatjes opzij van het groote plein, dicht onder den boschrand, waarvan de fijne geuren af en toe zwoel overwoeien. De binnenlichten waren er door dof-groene gordijnen bijna geheel afgedekt en lieten slechts wat mazige schampen aan het raam door, waarop, in een halve boog van wit-porceleinen letters, de naam 'Trocadero' in het maanlicht glansde. Het was een heldere voorjaarshemel met sterren overladen en er heerschte wijdsche stilte, slechts begeleid door een monotoon geritsel in de klimop aan de muren van een oude stalwoning tegenover. Nog eenmaal blies de koele nachtwind bezonnenheid aan zijn slapen en toen het gesmoord lachen van een der kellnerinnen zijn schamele aandacht kwam bevuilen,

verliet hij zijn schuilplaats en week achterwaarts van het kroegje terug. Maar aan den hoek van het steegje bleef hij staan, niet begrijpend zijn aarzelings, waar hij zoo dikwerf toch vrij en gedachtenloos haar opgezocht had. Nog wilde hij binnengaan, de onverschilligheid nabootsend, waarmede hij die vorige keeren zich bewogen had, doch bemerkte, dat haar thans terug te zien, wezenlijk onderscheiden werd van alles wat tot nu toe tusschen hen bestaan had. Zijne vroegere ontmoetingen met haar schenen hem als in een droom beleefd, waar nooit een woord van waarheid tusschen hen gesproken was. Hij voelde zich ontroerd en vol ontvankelijk voor liefde in de eenvoudige schoonheid van den avond en wist, dat nu te zwichten, beslissend voor hun beider lot moest zijn. Want zoo kon het niet langer duren en terwijl het armzalig orgel in het kneipje druppelend te spelen aanving en hij haar schelle fauset er tegen aan meende te hooren, welke op eenmaal zilte droefenis rijkelijk uit de verdorring zijner liefdelooze bewustheid en liep hij verbijsterd het donker tegemoet. Zij was hem plots geworden, wat hij het angstvalligste immer had vermeden haar te laten zijn: rein vrouwelijk in de hulpelooze overgave aan een ware liefde, zoodat hij enkel maar had toe te geven. Weer draalde hij, beseffend zijn verlangen thans zoo

onbaatzuchtig, dat wanneer hij er niet binnen ging om haar te vragen het vuns bedrijf in het kroegje op te geven en hem te volgen, hij van haar laten moest. Hij trappelde van ongeduld, wel wetend, dat hij voor het een noch ander moed bezat, haar hatend plots om wat zij op dit oogenblik wellicht voor het brutaal-onderzoekend kijken van wat vreemde kerels was. Vervloekt, het moest nu uit zijn en zonder om te zien, al hoorde hij het bekende knarsen van de deur en hoe zij, niets kwaads vermoedend, hem 'Wim, Willem' nariiep, zwenkte hij het steegje uit, maar bleef, na enkele schreden, op de donkere gracht staan wachten of zij misschien nog nakwam. Hij geloofde haar stap te vernemen en verschool zich, van plan woedend op haar toe te schieten, achter een boom. Het bleef ontstellend stil. Toen sloop hij aan den hoek van het straatje weer terug om blootshoofds langs de gevelrij te gluren, waar aan het eind een rijtuig met dronken lollend volk voor het kroegje aanreed. Zijn kansen waren nu verkeken en dof-berustend vast besloten toch met haar te breken, voelde hij zich wonderlijk tot den statigen ingang van de donkere boschlaan aangetrokken, waarvoor een marmeren brug flauw zichtbaar de maanlicht spiegelende kabbeling van het lage water overboogde. Omzoomd door het zwarte geboomte lag opzij een weide

open, vol zachte dauw als sneeuw; een groezelig paard stond druilend aan een hek, de rijke gesternten zilver-flonkerden in het doorzichtig staalblauw der ruimte en niets menselijks verstoorde de ondoorgrondelijke rust. Toch was het alsof een stem, nadrukkelijker dan de hare, hem lokte en smeekte daar nu aan te treden. Hij zag nog eenmaal om, vol goede verwachting, doch tevens in het besef, dat hij nog moest volharden in zijn wereldschheid. Hoe dierbaar was zij hem nu, terwijl hij, zonder meer aan iets bepaalds te denken, haar zoo vertrouwde wezen in woordelooze herinnering hield omvangen. Hoe was zij tot een deel van hem geworden; het was voorbij. Hij voelde, hoe zijn liefde reeds dat andere gold, het schoone beeld alleen, dat hij, ontdaan van het alledaagsche, zich in hun beste oogenblikken had saamgesponnen uit mateloos verlangen naar het bezielde.

Hij volgde de in zich zelf gekeerde gloedvolle oogen, opzettelijk gaande waar de lage buurten leeg en duister bleven, vol redelooze hoop haar straks te ontmoeten. In helle vreugde sloeg zijn hart wild bonzend op, toen hij haar silhouet zag naderen in schemering langs de mat nog lichtende besponningen der doezelige gevelrij. Zij was het niet; het versterkte hem slechts in zijn waan, dat zij nog komen moest en spichtig

turend, schreed hij opnieuw de stellig vermoede naderingen tegemoet. Zoo doolde hij lange. De avond was zoo vredig en hij voelde zich akelig bezonnen voor hun laatste onderhoud.

Hij nam alle schuld op zich en had ook thans niets in te brengen tegen hare gelaten opvatting van de dingen, waarmede zij zijne hartstochtelijke verwijten meestal afweerde. 'Je wist den eersten dag reeds, wie ik was en wat je aan me had. Ik heb niets geleerd om een fatsoenlijk beroep mede aan te vangen; jij kan of wil me niet onderhouden. Waarom dan altijd weer dezelfde dolle verwijten?' 'Omdat wanneer je van me hield, het je onmogelijk zijn zou nog langer je met wildvreemde kerels af te geven.' 'Het kost me moeite genoeg, meer dan je denkt, maar dienstbode of fabrieksmeid worden, daar bedank ik voor. Ik kan er niets aan doen en jij ook niet, maar wanneer je me er om begint te haten, blijf dan weg.' 'Dat is je dus onverschillig.' 'Nee, je weet, dat je mij er voor mijn leven ongelukkig door zou maken, maar ik kan dat eeuwige twisten en je gemeene schelden niet meer verdragen, en... eenmaal moet het tusschen ons tòch uit zijn.'

Dit was de haast onveranderd terugkerende vorm van de samenspraak, welke aan eene verzoening of korte scheiding placht vooraf te gaan

en die, voor enkele dagen, hen ook weer uit elkander gebracht had. Hij zag hen, weder vereenigd, langzaam naast elkander naar het bosch teruggaan. Hij hoorde het knersen van hun stappen op den marmerbrug en genoot al in verbeelding van hun binnentreden in den zuiveren avondkoepel en sprakeloos vertrouwelijk schrijden in zwarte schaduw van het zwaar geboomte, tot waar een maanbelichte bank stond met vrij uitzicht over het groote open veld. Hij ging zijn ruwe woorden van hun laatste twist door de teederste benamingen te niet doen; hij streelde haar koele wangen, zacht-nadrukkelijk sprekend, den bitteren noodtoestand hunner liefde in eenvoudige woorden samenvattend. Besluitend, dat hij alles helder inzag en dit hun beste en laatste oogenblik zou zijn.

Hij rilde, als een kind, dat geknepen wordt om het leven niet te vergeten, plots in de ruwe werkelijkheid terug.

Hij was een dwaas te meenen, dat zij nu eveneens naar hem verlangde. Waarom kwam zij niet? Misschien was zij verheugd thans vrij te zijn en onbespied het zich in haar verachtelijk bedrijf gemakkelijk te kunnen maken. Terwijl hij eenzaam omzwierf, kwam zij niet tot bezinning in de lichtzinnige roezemoes van het kroegje en miste hem nauwelijks. Ook had zij niets te ver-

liezen en kon bedaard afwachten of hij soms in den val liep. Hij merkte haar in niets meer onderscheiden van de andere kellnerinnen, die ook allen een vriend hielden. Hij was haar eerste niet en kon hun geval thans enkel nog als een platte vergissing van zijn kant zien. Nog was het tijd tot inkeer, en toen uit het kroegje woest gezang tot hem doordrong, begaf hij zich, zonder wrok en zonder verlangen, weer naar de binnenkom van het stadje, niets verder willend dan ergens ongestoord alleen te mogen zitten. Het viel hem als een nachtmerrie van het lijf, zijn denking woei klaar open, ontlast van droefenis en zorgen, tot niets meer overbleef dan de zacht-verheugde spanning, die te leven was.

Het was geen zelfingenomenheid of voldoening over een bepaald geval. Hij bleef zich onveranderlijk bewust, dat hij in deze verwikkeling moest ten onder gaan en waar hij blikte, dreigde slechts gevaar. Het was een plots gegunde gelijkmatigheid, zooals een wandelaar, op het verre strand door een stortbui overvallen, eenmaal druipnat en onverschillig voor de nederstroomende regen, opnieuw een liefdevolle blik voor het weidsche landschap overheeft. Het was een wondere schuilplaats, waarbinnen hij ongenaakbaar bleef en waar hetgeen hem bedreigde blind zoekende

omheen trok. Een rustpooze voor het einde van den ongelijken strijd met zijn onafwendbaar lot. Al wat vooraf ging en noodzakelijkerwijze tot hier had moeten leiden, leek zoo eenvoudig en begrijpelijk saam te vatten, als zoude hij in één enkel woord het plots vermogen uit te spreken. Hij had de bedoeling zijner wederwaardigheden steeds miskend en daarom er slechts angst en smarten door beleefd. Zij hadden hem voor deze eenzaamheid bestemd, van waaruit hij het wezenlijke gewaar werd als het wazig landschap brekend door de stralen regens. Dit was zijn diepste en eigenlijke levensbodem, dien hij te lang reeds had verzuimd te ontginnen. Maar eenmaal nog voor het afscheid van de wereld moest hij wat aan verschrikkingen hem uitgedreven had, kort bedenken en dan voor immer uit zijn geest verbannen...

Het zwarte schuldbesef, dat de klare stijging van het leven zou belemmeren, was loodzwaar in de borst al toen de loutere beweging amper was aangevangen. Het gruwbaarste geheim scheidde hem als weerloos kind reeds onoverkomelijk en voor immer van degenen, naar wie zijn eenzaam verlangen hopeloos reikte en toen reeds was hun spreken en gebaren als aan de overzijde van een doodstil water. Zijn innigste gevoelens leken kil

afgestorven nog voor de eerste levenszoelte hen kon wekken en eenmaal, na het onwetend schuw misdrevene, tot vertwijfeld inzicht gekomen, was dat in de diepste zelfverachting en het vernietigend besef, dat nog vóór den aanvang al het lieflijke door een wreed-plompe hand vernield was.

Weer zag hij het opgeschrikte troepje kinderen als schichtig wild uit het zomersch middagboschje vluchten, waarbinnen op felle aanstichting van ouderen, met de meisjes een blind-haastig, machteloos nieuwsgierig spelen met het zoo verboden naakte was bedreven. Sinds bleef hij deel uitmaken van het wufte volkje en vervulde lijdzaam de hem opgedragen rollen in een reeks van menschonteerende groepen. Wel spoedig deed ontwakend schaamtegevoel hem deze poel van giftige ontucht schuwen en schreef hij een der hoofdaanstichters een onbeholpen briefje met iets van god, maar daarmee was dit kinderleven, te onverzoenlijk en arglistig aangerand, niet meer te redden.

Hij bleef door de anderen als verrader plots gewantrouwd en vermeden, alleen in zwarte wroeging, die de beloftevol naderende dagen zielloos overschaduwde en knaagde, knaagde, tot de verschrikkingstarre nachten mat-lichtend weder opengingen voor het duldeloos gewetene. Hoe

dikwijls stond hij in de schoolklas bevend op het punt het stortend uit te biechten bij de maning van een stichtelijk verhaal, dat de zondaar voor altijd verloren, maar berouw nooit te laat is. Maar hij zou niet spreken en het werd een looden druk, die allen drang naar het goede smadelijk verstikte en dien in het vurigst smeekgebed af te wentelen hem met voorbedacht misgund was, zoodat in immer diepere, zwart-bloedende verwonding zijn arme ziel bloeide op...

Hij zat in een armzalige kroeg, waar hij in aanzien was, lonkte van uit het halfdonker naar voorbijgaand vrouwvolk en tastte angstvallig aan dit diep-levend verleden met de gevoelsprietten zijner denking.

... Hij was toen misschien negen jaar en werd een schuwe, stille vreemde knaap, die gemakkelijk leerde, doch zijn omgeving veel zorg veroorzaakte en onrust. Het beste liet men hem maar aan zich zelf over, want trachtte men hem door zachtheid voor zich in te nemen, dan stuitte men slechts op stugger onwil nog, dan wanneer men met geweld hem poogde te dwingen. Het liefst zwierf hij met de jongens van het gepeupel door de buurten, ruw kwaad bedrijvend waar het straffeloos gepleegd kon worden, vaak woedend nagejaagd, totdat hij

ademloos en met verscheurde kleeren de schemere behuizing binnensloop. Soms kwam ook vreemde inkeer weken achtereen, als deed hij sprakeloos boete, en las hij uren eenzaam in een hoek of gaf zich aan moeilijk teekenen, waarvoor hij een gelukkige begaafdheid scheen te hebben. Tot men hem prees. Dan ging hij de wijd verlokkende avonden weer ten onder in immer teugelloozer ongebondenheid van moedwillige vernieling, mishandeling van wat de wreede horde aan weerloos gedierte in den weg liep, diefstal, brandstichting, tot hij ten laatste smadelijk van school verjaagd werd.

Dit beloofde een beslissende ommekeer ten goede in zijn jongensleven, want om hem op een andere school te krijgen moesten zijne ouders gaan verhuizen en eenmaal in de nieuwe buurten, ver van de plekken zijner schande, tusschen kinderen, die van het voorgevallene niets wisten, liet de ondergravende wroeging langzaam af, al maakte het besef een uitgesloten zondaar te zijn hem immer voor de zijnen onbenaderbaar. Maar het komende lokte nog zoo fonkelnieuw en toen hij, wegens zwakte, uit de stadslucht weg moest en bij een hoefsmid op het platte land werd in de kost gegeven, vergat hij bijkans, in de hunkerende overgave aan een nooit vermoed eenvoudig en gelukkig gezinsleven, arglistig om zijn

heil gebracht te zijn. Want hij had nog steeds geen inzicht in het bedreven kwaad en geloofde het voorbij en nog herstelbaar door onderworpenheid en vlijt, zoodat hij weldra een der beste leerlingen van de dorpsschool werd en men zich verwonderde, hoe hem uit de stad zulke ongunstige berichten waren vooruit gegaan.

Vooraf de avonden woonde wijsche vrede binnen hem, wanneer het gezin, alvorens zich ter ruste te begeven, nog een wijle voor de donkere leege woning aan de stille vaart vereenigd bleef. Opzij lag aan den toegang tot het dorp een hooge houten brug, waaronder het vergezicht der lage landen en stervende lucht mat-zilverend wegdreef aan de zacht beslagen spiegeling van het late water. De behuizing was in luwte van het hoog zwarte geboomte van een seminarium aan den overkant der vaart, waarlangs in de zware overschaduwing een kronkelend jaagpad naar het dorp leidde. Van ieder die langs kwam werd de gewone avondgroet van overwater nagegalmd, tot de klanken vergolfd in het geheimzinnig donker van de bosschen. Soms bleef er een, met de handen om den mond, wanluiden pratend; dan vielen stilte en duisternis zwaarder als waren ze in een door zwart fluweel dof afgedekt donkerte gezeten, in sprakeloze bewondering voor het tooverbeeld der tintelende

verten. In blinde angst van te gelukkig zijn, omhelsde hij plots de moeder, die, hem zacht werend, 'gekke, vreemde jongen' zei.

Zoo vloden de onzware dagen met het lichte gloren van zijn schuchtere ziel, in stil geluk en kinderlijke verwachting van het komende.

Tot hij een wintermiddag, tegen het vallen van den donker komende van school, zijn ouders in een schemeren hoek der huiskamer in gesprek vond met den vader. Zij waren beiden in het zwart en zaten er met hun overkleeren aan, als wachtende om hem mede naar de stad terug te nemen. Verlamd van schrik, bleef hij op den drempel staan, uit zorgeloos droomland ruw teruggesmaakt in het drukkend schuldbesef der oude zonde, als hadden zij er den argeloozen vader het geheim van geopenbaard. Hij voelde door hun tegenwoordigheid zijn smetteloozen levensgang plots bedreigd, en toen zijne ouders hem in begroeting tegemoet liepen, ontweek hij schuw en stortte zich aan de knieën van den vader, krampachtig weenend, hartstochtelijk smeekend nog te mogen blijven. Norsch richtte deze hem op, hem ongekend streng bevelend zijn ouders de hand te reiken, zoodat hij dralend tot hen ging. Zijne moeder zeide, na een vluchtige kus zijn kleeren wat verschikkend: 'Nou ziet U zelf

eens meester, wat een onhandelbaar kind het is.’ De vader bezag hem met een vreemden, killen blik, terwijl het kind sprakeloos en onwillig van zijn ouders afstond. Nog trachtte hij met een enkel hopeloos gebaar erbarmen af te smeeken, maar de ander, niet bij machte te begrijpen, bleef verhard en sprak teleurgesteld: ‘Foei jongen, je valt me tegen hoor.’

Het was voorbij. Dof snikkend vluchtte hij naar zijn kamertje, verhit blind snikkend in de beddekussens, zich rusteloos wringend, tot met de dompe schokking van zijn koortsig lijf een zoete over-droefenis innige bevrediging bracht en iets heerlijk ongekends van warmte hem ontging. Zoo bleef hij in tot hemelsche muziek versmeltende verteederling roerloos liggen, tot onbehagelijke vochtigheid in de kleeren hem weder tot bezinning bracht. Dit was dan eindelijk toch de straf voor het oude kwaad. Het moest een schrikkelijke ziekte diep-inwendig zijn en reeds dreef de angst hem weder naar de huiskamer terug, waar de drie ouderen in den schemer nog in fluisterend gesprek zaten. Maar hij had te lang bereids gezwegen en verheimelijkt om aan dien zuiver kinderlijken drang tot mededeelzaamheid en openbaring gevolg te mogen geven. Het was alles uit den boeze. En dan, hoe zou door een bekentenis de dierbare genegenheid van hen allen

verkillen in dezelfde ondragelijke verachting van den vader. Hij sloop onhoorbaar van het duistere vertrek terug, voor immer thans verbannen in dagelijks dieperen, eenzamen zondenval en verdwazend verbeeldingsreiken naar de heete wederbeleving van het eindelijk in scherpte van genot begrepene.

Hij wist niet meer, hoelang hij, eenmaal in de stad terug, daar leefde in de ongestoorde overgave aan het heerlijk kwaad. Hij geloofde er iets voor zich alleen in te hebben ontdekt, wat anderen misten. Tot hij een avond, na weer als vroeger met allerhande jongens te hebben rondgezworven, uit zijn onwetendheid voor goed werd opgeschrikt door de vermanende verklaringen van een oudere. Ze zaten op een bank in een donker park, verdeeld in gesprek, tot plots zijn aandacht mede werd betrokken in de gruwbare openbaring van een goor-slappe, lange jongen. Deze richtte zich tot een der kleineren, die verstard van afgrijzen, de bank omklemd hield en allen luisterden plots en zagen toe. 'Je weet niet wat het is. Nou, let dan op. Maar ik verdom het verder; het maakt je stapelgek en je beenderen verslindt het, tot er groote zwarte gaten vallen in je smoel.' Na zware zelf-betichting loog de vuilik het aan de oogen

van iederen jongen dadelijk te kunnen zien of deze er aan deed, zoodat hij bijna stierf van angst door den schooier aan de kaak gesteld te zullen worden.

Sinds was zijn leven een hopeloos, dof verzet tegen den overweldigenden vijand, die aan een prooi zoo zwak ternauwernood aandacht schonk. Het werd als de uitmergelende verslaafdheid aan een bedwelmend gift, waartegen al het andere wezenloos verbleekte. Zoo had hij alles tegen zich, want ook in zijn omgeving was er niets, wat hem in zijn jammerlijk verval had kunnen stuiten.

Hij sleet de ellendige, zelf-onteerende dagen vereenzaamd naast zijne ouders, die vaak in heftige onmin tegenover elkander stonden. Zijn vader was er ook een, die zijn bestemming had gemist en iederen nieuwen dag dezelfde oude grieven tegen het leven mopperde. Getrouwd te zijn beschouwde hij als iets toevalligs, dat hij het liefst weer vergat terwijl hij een slaapje deed alvorens de rest van den avond in het bierhuis door te brengen. Zijn moeder was een goedige, praatzieke vrouw, die hem nooit anders dan als onwetend kind behandelde en begon te fluisteren wanneer zij vriendinnen op bezoek kreeg.

Intusschen was hij op de hoogere burgerschool

beland en viel er, met de hopelooze overlading der nuttelooze vakken, een immer zwaardere traagheid over hem. Hij voelde zich dagelijks minderen en werd, niettegenstaande zijn gelukkige begaafdheid, reeds na de beide eerste klassen tussen de slechtste en onwilligste leerlingen geplaatst. Ook droeg hij toen de uiterlijke teekenen van het verborgen kwaad, zoodat de eenige leeraar, die poogde meer dan het machteloos-oppervlakkige der voor geschreven leiding van zich te doen uitgaan, hem voor de volle klas terecht wees in enkele ernstige woorden, waarvan de eigenlijke beteekenis slechts voor hen beiden verstaanbaar was. ‘Het is zoo jammer, Mertens, kom probeer het nog eens anders,’ besloot hij, waarop de jongen, dof berustend in zijn weerloosheid, als eenig antwoord zijn schouders had opgehaald.

Lichtere, bijna lieflijke beelden, dreven nu aan binnen de omvolking dezer zwoele zinnelijkheid. Een zonnig meisjesgezicht met de kersroode half open mond, de verliefd schitterende oogen, iets van Oostersche schoonheid met de gitzwarte haartooi. De teederheid dezer schuchtere nadering steeg uit het mulle verleden op als magische rook. De avondlandschappen dezer jeugd waren nog eenmaal van een begoochelende, muziek-gelukkige, zacht overpoeierde kleuren-

weelde. Hoe had zijn innigste gevoelen het hem verboden dit te schenden, maar achter hem was het duivelsch fluisteren van het vast besloten oudere paar als raaf-zwarte nachtvogels. De geweldige, als om het uit te schreeuwen, teleurstelling over het terwille van de flinkheid bedrevene en het jammerlijk schuldbesef van een weerlooze onherstelbaar leed te hebben aangedaan om zoo luttelen schijn. Ook thans nog behoefde hij de oogen slechts half te sluiten om het bleek-verwoest gelaat als doffe maanschijf droef brekende te zien door het grauwend avondlandschap. Dit was de eerste misdaad door zijn verworpenheid hem opgelegd.

Sindsdien ging het snel bergaf met smadelijk avontuur in schichtige zonde bedreven, waardoor hij poogde aan zijn steeds vernederender offers eischende verbeelding tegemoet te komen. Het zou een vreemd en weinig luisterrijk gezelschap zijn, wanneer die veile bende zich hier verzamelde voor een zwijgend protest. Het kroegje zou te klein zijn voor die velen, van tandeloos tot ziekelijk onrijp, hem aantijgend van alles waartoe hun goedkoope overgave was misbruikt. Vooral na zijn ziekte, plaagde de herinnering aan de kindersonde hem als een giftig insekt, hem onvermoeid omzwermend, tot er geen schakel meer ontbrak aan de menschonteerende reeks

van slaafsche verdolingen. Hoe dankbaar was hij, dat zijn vroeg argwanend schuldbesef hem instinctmatig verre had gehouden van de plekken, waar de knapen in heete onwetendheid hun schandelijk spel bedreven. Hij besepte, dat dezelfde onweerstaanbare drang tot nieuwe beleving hem ook het laagste kwaad niet zou hebben bespaard, want hij wist nog hoe de herinnering aan de aanschouwelijke les in het donkere park zijn eenzaamheid bereids toegankelijk gemaakt had voor dit waanzinnig begeeren, zoodat hij - in doffen angst voor het allerdiepst verval - op het punt stond bij een dokter hulp te zoeken.

In die beloftevolle dagen had hij Helene leeren kennen en reeds bij den eersten aanblik was er die vreemde rust in hem geweest, die zijn omgang met haar tot iets ongekend verleidelijks gemaakt had. Toen hij een ongelukkigen regenavond reeds vroeg in het kroegje alleen verduild was, kwam zij op eenmaal uit de bovenwoning het zaaltje binnen en was, na eerst wat voor den spiegel gelanterfant te hebben, burgerlijk netjes en onbeholpen beleefd, bij hem komen zitten. Ze was toen nog in haar goede dagen en droeg het volle blonde haar half hangend, half opgestoken, zooals zij zelf het midden tusschen meisje en volwassen vrouw hield. Het mooie aan haar waren eigenlijk slechts de droeve,

in zich zelf gekeerde, gloedvolle oogen en de fijn kinderlijke mond, bloedrood om het smetteloos porcelein der regelmatige tanden. Teleurstellend was het haar van opzij te zien, vooral wanneer zij, als teruggeworpen in een smadelijk verleden, de wenkbrauwen fronste en de lippen stroef te zamen klemde, tot de toch reeds kleine en te dikke neus, als een propje stopverf, met drie vingertoppen ingedeukt, haar gelaat mismaakte tot ontaarding. Ook had zij de vlekki groode gloeiing van overmatig drinken aan de bovenwangen, zoodat hij in de meening met een gewone kellnerin te doen te hebben en vreezende om een glaasje te worden aangebedeld, haar kort en norsch bejegende. Toen zij ongevraagd vertelde een nichtje van de kroegjesvrouw en als hulp in de huishouding bestemd te zijn, had hij haar voor een eerste ontmoeting opvallende vriendelijkheid en haast verliefde blikken schuw vermeden, wel wetend, dat haar tante haar waarschijnlijk nog denzelfden avond zou inlichten over den gaanden en komenden man in het kroegje en zij dan wel uit zich zelf zijn gezelschap niet meer zoeken zou. Toevallig waren zij echter lang alleen gebleven en ten slotte kon en wilde hij de bekoring harer ongekunstelde genegenheidsbetuigingen geen weerstand meer bieden. Hij voelde zich plots ongedwongen en

natuurlijk; het leek hem of zijn zoo verborgen wezen voor haar op eenmaal onbeschut toegankelijk was en het niet baatte langer te verheimlijken. Zij scheen een recht te hebben hem zijn verstoktheid te verwijten en hij kon niet laten haar telkens in de oogen te zien, waarbij een zacht weldoende warmte hem doortintelde. Er ging een waas van rust en groote goedheid van haar uit, wanneer zij om hare woorden klem te geven zich met haar welgevormde blanke hand van tafel duwde en met de kin zacht in de zijden blousestof hem onderzoekend aanzag. Zij droeg een eenvoudig schotsch-geruite blouse, die haar met de fijn-kanten afzet aan de mouwen iets aandoenlijks van fatsoen verleende, zooals ook telkens tijdens hun vertrouwelijk gesprek, in den aanblik van het schamele zaaltje de innigheid schemerde van veilige avondkamer uit de kinderjaren. Toen hij, al lichtelijk beschonken, haar na wat moeite een glas wijn had opgedrongen, was hare tante van boven gekomen. Zichtbaar ontstemd hen reeds samen te vinden en zeker van zijn armoede, had deze getracht hem door het voorstel van een fleschje op de kennismaking, uit het kroegje te verdrijven. Bij ongeluk had hij echter geld bij zich en in een plotse gril de oude te weerstaan, te zwak ook om weer eenzaam in het donkere buiten terug

te keeren, was hij gebleven tot zijn voor een gansche week bestemde geld tot op de laatste cent verteerd was.

Een paar dagen later hadden zij elkander in het stadje ontmoet en hield zij hem staande in een volle straat, verwijtend vragend, waarom hij weggebleven was. In den lichten middag schaamde hij zich voor haar, maar spoedig in de stillere wijken was er dezelfde gemakkelijke vertrouwelijkheid weer tusschen hen. Hij zeide dien avond veel te veel te hebben uitgegeven en zoo weinig te verdienen, dat hij er alleen nauwelijks van uit komen kon. Toen vertelde zij hem de waarheid te hebben verzwegen en niet in het huishouden, maar net als de anderen kellnerin te zijn. Hij behoefde haar niet te ondersteunen en waarom zou hij in de stille uren niet wat komen praten?

Hem had het meeste die kleine gezelligheid aangetrokken, waardoor hun samenzijn - als buiten het onverschillige leven, in een schuin afgedekten hoek vol warme lampenschijn, verkleind gezien - iets ongekend rein-rustigs had verkregen en bewaard, ook nadat, als van zelf, hun omgang zich ontdaan had van de belemmeringen voor hun weldra heet begeeren naar wat zij wederzijds als levensontgoochelting hadden bekend. De invloed van haar zuiver vrouwelijk wezen, in welks natuurlijke sfeer geen zijner lage

verlangens vermocht te gedijen, was als de reine droge voorjaarswind, plots stuivend door de luiken van een muf-donker pakhuis, waar het bedorven goed de jaren over giftig te stinken lag. Hem werd het als een die na een langdurig ziekbed weder leerde lopen en in den aanvang prikkelde de nuchterheid van haar verlangen de heete scherpte en blinde verwarring van zijn hartstocht bijna tot verzet. Maar geleidelijk wist hij zich te beheerschen en kwam ongemerkt tot hetzelfde zuiverend-eenvoudige inzicht, dat alles wat buiten de eigenlijke daad omging als belachelijke dwaling besepte, zoodat hij zich ook in zijne eenzaamheid geen knollen voor citroenen meer liet bieden. En als terugslag op de rampzalige jaren, waarin hij weerloos aan de giftige bedwelming zijner steigerende geilheid overgegeven was, vond hij thans een zeldzame bekoring in de hem plots ten deel gevallen rust en wierp wat hem eens zoo schrikkelijk teisterde plomp nuchter en zonder genade in de rij der meest gewone dingen terug.

Want al zijn nieuw behagen was in de loutering dezer diepe vertrouwelijkheid. Bijna als liefde tijdens het zwijgend tegen elkander leunen in een tram, maar van ouderen lang getrouwd, zoodat zij, tien jaar jonger, hem vaak spottend: ‘oude brombeer’ noemde of, wanneer zij ru-

zie hadden voor 'afgeleefde kerel' uitschold.

En plots reet het zijn dof gemijmer fel uiteen tot het snijdende bewustzijn: dat het zijn jeugd was, die hij hier eenzaam had overdacht en dat die was voorbij. Hij besepte op eens hoe zijn leven der laatste maanden niets anders was geweest dan het eigenzinnig en iederen dag opnieuw zich trachten los te werken van dit schijnbaar druk en diepgaande gebeuren totdat het thans, gelijk een wrak in bodemlooze zee verzinkend, zich aan zijn geestesoog onttrok en zoo verleden was, als had het nimmer werkelijk bestaan. Hij begreep niet meer hoe de overdenking hem nog had ontroerd. Hij zag het thans, onpartijdig en buiten zijne verantwoordelijkheid om, slechts als een afgesloten en noodzakelijk geheel, waar hij niets van vermocht af te nemen of aan toe te voegen en waarvan hij zelfs betwijfelde of het nà tijdige voorlichting anders ware uitgevallen. Het was zijn jeugd en al was zij geen maatschappelijk succes geweest, had hij zich toch tot op heden staande gehouden en was onverhoopt buiten gevangenis- of gekkenhuismuren gebleven. Want hij moest nu eenmaal om de innerlijke vrede zijn magere troost ontleenen aan wat hij allemaal *niet* was en wanneer het hem ten slotte nog vergund was in rust en vrijheid hier te zitten, zoo had hij het Helene te danken. En een

wijle kwamen nog enkel de beste oogenblikken van hun samenzijn zijne herinnering verteederen. Zij was het laatste wat hem aan de menschheid bond en nimmer zou een ander hem zoo dierbaar zijn. Ja, hij had haar lief; hij stamelde haar naam, tot in een helsch visioen zij hem verscheen in het zure licht van het pianokamertje, nog zondiger verheimelijkt achter het eigenlijke kroegje. Met schitterende oogen, half beschonken, een arm machteloos naar waar haar glas versplinterd op het kleed lag, de blouse open en het volle haar verward, lag zij in brutale overgave schaamteloos op de ellendige sofa. Ondanks zich zelf en hoewel zijn adem hem begaf, zoo smartelijk voelde hij het krimpen van zijn hart, waarin de kille wanhoop vlijmend drong, hield hij in starre ontzetting aan den zwijmelenden aanblik vast. Tot, in een trappelenden onrust en als droeg hij eenzaam kennis van een schrikkelijk misdrijf, dat hij moest aanbrengen, het in hem opgilde en hij zich op het punt wist met een geweldigen slag op tafel de anderen in het zaaltje op te vorderen hier ter hulp te komen. Nog hield het klaar ontzuochterend besef zijner volstrekke machteloosheid thans handelend in te grijpen, hem van dien overslag tot razernij terug, maar in de enkele seconden, gedurende welke het gruwelijk tafreel hem nog voor oogen bleef, snoof hij in ziedenden

haat den warmen adem harer trouwlooze nabijheid en was hij rijkelijk getuige harer zoo hardnekkig geloochende tegen-liefdes-betuigingen. Eén oogeblik joeg zijn gemartelde verbeelding hem met de krimpemde nagelvingers blauw wurgend in haar volle blanke halsvleesch, toen brak hij, in een weeë walging voor dit jammerlijk overschot zijner liefde, innerlijk te zamen, geluidloos en zonder tranen snikkend, tot het weer afliet en hij, als na een laatsten stormloop van kleinburgerlijke pretenties, het onbewogen en koelzakelijk besloot: het *moest* nu uit zijn. Het werd hem als van buiten opgelegd en hij herkende nauwelijks het kort-afgemeten en onweerstaanbaar krakende geluid, waarmede hij bij zijn bier een envelop en papier bestelde. Zonder zich te bedenken schreef hij: 'Middernacht. Lieve Helene. Dit is mijn afscheidsbrief. Kort moet hij zijn. Ik ben te veel van je gaan houden om nog te deelen. Wij, jij noch ik, kunnen het veranderen. Er staat geen andere vrouw tusschen ons beiden. De uren, die wij samen beleefd hebben zal ik nooit vergeten. Lieweling voor het laatst gekust door je Wim.'

Hij plakte het briefje dicht en bleef, met de beide handen aan zijn hoofd, zonder iets waar te nemen naar buiten staren tot het waarschuwend roepen van den kellner tegen sluitingstijd

hem uit zijn geesteloze overspanning opschrikte. Er was geen zweem van dronkenschap meer in hem en hij voelde hoe dat ééne, dat, onafgebroken en woordeloos, als hersenkiespijn zijn bewustzijn puntig doorboorde, niet te bedwelmen was. Zonder zijn glas leeg te drinken verliet hij als laatste gast het kroegje. Hij wierp het briefje in de meest nabijzijnde bus en ging, als in een banger droom, de oude bekende wegen tot in zijn kamer. Werktuigelijk deed hij er in donker zijn kleren uit en legde zich te bed. Door droefenis overmand, reeds half ingesluimerd, meende hij het afgesproken sein te hooren, waarmede zij zoo vaak nog in den nacht hem kwam bezoeken en stortte zich uit gewoonte aan het donkere venster. Snel verborg hij zich, toen het hem in zijn doezeling weer te binnen kwam met haar voor goed te hebben gebroken. De straat lag leeg en doodsch, ook nadat hij behoedzaam het venster opende en naar de kanten gluurde.

Hij ging terug in bed, klaar wakker nu, onrustig woelend van de eene op de andere zij en telkens weer door helsche jaloezie gekweld. Zijn hart bonsde zoo geweldig, dat hij het met de platte hand bedwingen moest en het hem te moede was of hij zijn popelende smart in volle gulpen uit ging braken. In bijtende tegenstelling van hetgeen hij eens voor zijn leven aan warmte

en innigheid had gedroomd en het zwarte ongeluk, waarin hij thans verlaten lag, versmolt zijn brein als was. Toen rolde een heet-biggelende traan zijn neus langs, ziltig versmeltend in de lippenspleet, en nog een, tot zijn gelaat bezweek in eigenzinnig wringen en het rijkelijk uit de koortsig-brandende oogen vloeide, als van een oversappige citroen. Terwijl hij weende, voelde hij zijn smart vergaan en bleef er slechts de kleine nieuwsgierigheid, wat de ander verder doen zou. Toch huichelde hij niet; want bij de enkele herinnering aan hetgeen hem kort te voren zoo ongelukkig had doen zijn, versmolt hij weer in tranen, maar tevens was hij nuchter zich bewust dat hij het ieder oogenblik weer kon vergeten en doodstil onbewogen blijven liggen. Het was iets dergelijks als keek hij tijdens het kussen der geliefde nieuwsgierig naar het avondlandschap. Nog snikte de ander na, maar zijn eigenlijke ik, de harteloze schim, stond naast het bed, waarin, van het ruige haarhoofd tot de plumpe voeten, het warm ademend lijf lag. Het was al bijna dood en had nog nooit geleefd.

Hij leefde niet!

Een schetterende angst, dezelfde die hem in de avondkamer voor den spiegel had aangerand, trachtte hem uit bed te jagen. Maar sterk door die vroegere ervaring, bleef hij zich meester en

al ervoer hij, tot zijn huiverende ontzetting, dat zijn herinnering aan het alledaagsche en bijtijdsche vervluchtigde in den verschrikkelijken aanblik van het ondoorgrondelijke, dat hij begreep, zoo besepte hij tevens, dat nu opstaan tierende razernij zou worden. Hij overreedde zich zachtjes binnen-in, dat alles doodgewoon was en hij, Willem Mertens, alleen wat zenuwachtig en gejaagd. Alles was doodgewoon. Het was nu nacht en weldra was er weer de nieuwe lichte dag. Nog waarde de ellendige vrees verraderlijk in het spokig halfdonker van de kamer om, maar hij bleef roerloos op den rug gestrekt, zijn gedachten tot de kleinste nuchtere dingen dwingen. Vooral de platte zorgen van het bureau bleken moedige voorvechters van zijn geestelijk evenwicht, zoodat hij ten slotte, tobbend over het steeds grootere te kort in de kas, waarvan hij de schuld ook aan hun omgang weet, en vast voornemens een sober en ingetogen leven te beginnen, zacht snurkend insliep.

Innerlijk.

Het was heel anders gelopen dan hij zich had voorgenomen. Helene had op zijn briefje niet geantwoord, zich niet in de stad vertoond en was ook 's nachts niet meer aan zijn venster gekomen. De eerste dagen had hij afleiding gezocht en zich vrij sterk gevoeld. Ook was het weder hem gunstig geweest, zoodat hij voor de kroegen buiten had kunnen zitten. Eenmaal was hij zelfs, hetgeen sinds jaren niet meer voorgekomen, naar de komedie geweest en had na afloop toevallig een paar kennissen ontmoet, met wie hij den daaropvolgenden avond nog had doorgebracht. Toen kwamen zwarte eenzaamheid en sprakeloze verveling. Want de moed ontbrak hem om na zijn avondwandeling in de stilte zijner verlaten kamer terug te keeren. Hij vreesde, zonder toezicht overgelaten aan zijn hopeloos gemijmer, zich zelf te zeer en wist ook niet hoe hij de leege uren zou beleven, want lezen of brieven schrijven deed hij sinds lang niet meer. Zoo zwierf hij van de eene in de andere kroeg, stompzinnig drinkend, terwijl zij hem geen oogenblik meer uit de gedachten kwam. Hij voerde in verbeelding telkens weer hetzelfde twistgesprek, waarna hij, met de vuist op tafel, ten slotte telkens zegevierde. Dan viel de ter-

gend-leege stilte te hatelijker in het vernederend bewustzijn, dat hij in werkelooze verlatenheid de dupe werd dezer scheiding, terwijl zij in de ongedurige lichtzinnigheid van het kroegje volop gelegenheid had hem te vergeten. Hij haatte haar in het onloochenbaar besef van haar afhankelijk te zijn geworden en misgunde haar, als brutaal egoïst, de vermeende rust van eindelijk van zijn hinderlijke jaloezie en ruwe scheldwoorden bevrijd te zijn. Zoo stapte hij dan een avond, ten einde raad en na zich moed te hebben ingedronken, als van ouds het kroegje binnen, geenszins van plan zich weer in liefde te verzoenen, maar enkel om te trachten of hij haar wellicht opnieuw onder zijn invloed zou kunnen krijgen om zich dan over haar standvastigheid te wreken.

Ze zat met vreemde gasten bij den spiegel en moest, daar de beide andere kellnerinnen in de pianokamer waren, wel opstaan om hem te bedienen. Ze was heel rustig; ze had zijn algemeenen avondgroet gewoonweg mede-beantwoord, vroeg als immer hoe het hem ging en vermeed geen enkele maal hem in den spiegel aan te zien. Hij meende reeds gewonnen spel te hebben en gevoelde hevige spijt zich als de minste te hebben blootgegeven. Zij scheen de laatste dagen van hun scheiding overmatig te hebben gedronken en zag er ook slordig en verfomfaaid uit. Ze viel

hem schrikkelijk tegen en hij kon niet laten haar van ter zijde heimelijk aan te zien, met telkens grooter weerzin voor haar verliederlijkt profiel met de geverfde wangen en gloeierig begin van drankneus. Hoe was het mogelijk dat hij haar had liefgehad, den adem van dien mond verdragen? Ook viel hem plots de kille armoedigheid van het zaaltje op, met de kale grauwe wanden, waaraan slechts hier en daar een platte reclameplaat voor drank, de tafeltjes zonder kleed, de magere stoelen en de zand-bestrooide vloer, in het karige licht haast kouder dan een stations-wachtkamer.

Opnieuw besloten voor goed met haar te breken, stond hij van tafel op, in de stellige verwachting, dat zij hem als vroeger na zou komen in de donkere gang tusschen het kroegje en de pianokamer, om haar daar met een enkel woord het afscheid nog te verzachten. Zij volgde echter niet. Ook niet toen hij, na vrij onthutst en haar binnensmonds vervloekend, nog een paar glazen te hebben gedronken, zich ten tweede male, schel fluitend, in de gang begaf. Hoewel hij haar met zijn blik had pogen te dwingen liet zij hem rustig in den donker staan, luid zingende haar snijdende fauset. Tot, blind van woede en zich niet bekommerend om de aanwezigheid der vreemden, hij, weer terug in het zaaltje, ruw op tafel om

betaling sloeg en haar verhit en heesch 'mij zie je godv... nooit meer, slet' toesnauwde. Toen fonkelde in de warmte van haar diep-donkeren oogenschijn op eenmaal en als in krankzinnig wilde overgave opnieuw het zuiverst diamantzijn harer reine aanhankelijkheid. En terwijl hij in een woest-hartstochtelijke vloed van immer grievender vernederingen haar verfoeide, bleef zij stil-innig gelukkig en als meisjesachtig lachen. Toen schoof zij zijn geld terug en zei: 'Je blijft, die heeren hebben al betaald.' 'Schooiers' schold hij nog, maar ging niet heen.

Toevallig bleef het in het kroegje leeg en het onderhoud, waarna zij zich weer verzoenden, week ditmaal slechts in zoover van de onveranderlijk wederkerende vorm af, dat hij beloven moest het nooit meer uit te maken. Hij trachtte nog te ontglippen, maar zij bleef onverzettelijk. 'Ik wil de kans niet lopen om het verdriet, dat je me in deze dagen hebt bezorgd nog eens door te maken. Toch was ik al bijna over onze scheiding heen, nou ben je hier weer terug en ik *moet* thans weten, hoe het tusschen ons beiden staat. Want wanneer het toch eens uit moet zijn, dan liever nog van avond.'

Hij antwoordde niet en verbeet zich de wangen, als woedde een schrikkelijke tweestrijd binnen hem, maar wist te goed dat het onmogelijk

was weer eenzaam in het leege buiten aan te treden.

Zij trommelde met de vingers op tafel hem doordringend aanziend en als op punt in tranen uit te barsten. Dit kon zijn laatste kans zijn. Nog immer zwijgend rees hij van zijn stoel, nam met afgemeten bewegingen, als gold het een dooden-uittocht, zijn hoed en stok van tafel, reikte haar de hand en zeide, dof-gebroken: 'Zóó jaag je mij dus weg.' Ook zij was opgestaan, streek in laatste bevende aarzeling met de vlakke hand haar schortje glad, tot zij zich, tegen zijn stellige verwachting in, ten slotte nog herstelde en met haar hand in de zijne, stroef-gelaten: 'Het kan niet anders' mokte.

Toen wou ze gaan, maar hij behield haar in zijn armen terug, angstig de oor en spitsend of geen voetstap uit de bovenwoning of van straat het kroegje naderen ging en fluisterde, zich zelf over haar schouder in den spiegel gadeslaande: 'Je weet al lang toch, kindje, dat ik je nooit meer in den steek zal laten.'

Hij trachtte haar nog te houden, maar zij wikkelde met haar warme kracht zich uit zijn armen, deed toen een stap terug en zag hem vol ontzetting recht in de oogen. Doch in de bovenwoning kraakte een stap. Hij wilde weer gaan zitten, maar zij stortte zich woest op hem, dof

snikkend hem sleurend aan de armen naar de donkere gang, zoodat hij, niets meer vreezend dan schandaal, behoedzaam het deurtje opende en er met haar binnensloop. Hij kon haar nauwelijks tot bedaren krijgen, zoodat het hem voor een oogenblik berouwde haar te hebben belogen. Maar hij moest zijn belofte telkens weer bevestigen, tot zij, als in verrukking stamelend: ‘Wim, mijn Willem,’ zich met heete zoenen aan hem klemde. Hij streelde haar zachte haren, klopte haar bemoedigend op den rug en grijsde allerellendigst in het duister. Uit het pianokamertje dreigde onraad; zij vluchtte in de keuken en hij ging, met de handen in de zakken, in het leege zaaltje zich listig voor den spiegel knipoogen, lekker tevreden in de zekerheid voor dien avond te zijn opgeborgen.

De verzoening was rijkelijk begoten en ook de daarop volgende avonden had hij te veel geld verteerd. Helene had een blouse en schoenen noodig en om haar die eerste dagen tenminste uit handen van anderen te laten, had hij een leening afgesloten, de kas aangezuiverd, voor haar het een en ander gekocht en de rest langzaam ingebrokkeld. Hij had zich daardoor aan een vrij armoedige levenssleer gewend, die echter nog boven zijn geldelijke draagkracht ging en waaraan hij zich, ondanks de heiligste voor-

nemens, niet onttrekken kon. Zoo was hij om een nieuw tekort in de kas te dekken, ten einde raad, bij eene kleine voorschotbank terecht gekomen, die hem, daar hij de verlangde borgen niet kon aanbrengeu, bij wijze van gunst en op de zekerheid van zijn betrekking, tegen schandelijke voorwaarden een voor zijn doen aanzienlijk bedrag geleend had. Het had niet mogen baten en als ongemerkt was hem ook dit geld door de handen gegaan, zoodat hij ten slotte weer op zijn gewoon tractement was aangewezen, waarvan hij echter maandelijks de hooge renten derven moest. Zijne pogingen om een nieuwe leening af te sluiten leden overal schipbreuk en daar hij halstarrig in zijn oude levenswijze bleef volharden, zoo duurde het niet lang of er ontbrak - en thans zonder eenig vooruitzicht het terug te kunnen storten - dagelijks meer geld uit de kas.

... Den morgen dat hij, werkeloos op zijn pennehouder bijtend en zonder waar te nemen uit het venster starend, in zijn kantoor gezeten het voorgaande - als iederen morgen - had overdacht, bezorgde hem de onvermijdelijke gevolgtrekking, dat hij op weg was een gewone, platte dief te worden een kriebelende onrust, zoodat hij van zijn lessenaar opstond, het vertrek zenuwachtig op en neer liep en daarna, met de handen in de zakken, rugwaarts aan de

wand geleund bleef. In vage trekken schoten hem de goede voornemens weer te binnen, waarmede hij tot nu toe schipbreuk had geleden, doch zonder dat hij er zelf meer geloof aan hechtte, zóó stellig besepte hij plots zijn leven onherroepelijk uit handen te hebben gegeven en op den verderen loop geen invloed meer te kunnen uitoefenen. Wat het verleden verborg werd thans openbaar. En trouwens, hem bleef geen keus meer, want het duurde nog acht dagen eer hij tractement kreeg en hij beschikte nog slechts over enkele guldens. Hij ging dus naar de brandkast, doch aarzelde, met de sleutels in de hand, vruchteloos zinnend op een andere manier om nog aan geld te komen. Zoo stond hij een wijle, tot een licht geritsel en een flauwe schaduw op den wand hem met een ademstokkenden schrik weer tot de omgeving terugbracht.

Het was slechts de bediende, die met een morgengroet de voor hem bestemde stukken binnenbracht. Zich herstellend, zeide hij: ‘Verduiveld, Van Walt, wat heb je me daar laten schrikken.’ ‘Ha, ha,’ lachte de bode, die in zijn met dof band omboorde donkere uniform van de bank en zijn korte bakkebaardjes er meer uitzag als een koster: ‘mooi weertje meneer Mertens, en weinig brieven ingekomen.’ In twijfel

of de ander argwaan koesterde, zoo had hij een oogenblik zijn misdadig opzet buiten zich gevoeld, hield hij hem nog wat aan de praat, tot hij, gerustgesteld, de brandkast in zijn bijzijn opende om hem met afgedane stukken naar den directeur terug te kunnen zenden.

Opnieuw alleen ging hij met driftige, onregelmatige stappen in de kamer op en neer. De eerbiedige houding en het ontzagvol spreken van den bode konden hem, die beide reeds verbeurd had, thans tot tranen ontroeren en weder voor zijn lessenaar gezeten, verscheen hem zijn betrekking, die hij immer zoo veracht had en waaruit hij weldra smadelijk verjaagd zou worden, wanhopig begeerlijk en, bij welke andere ook vergeleken, ideaal. Hoe was het mogelijk dat hij nimmer trotsch geweest was op het vertrouwen, dat hij hier genoten had en blind voor de onbeperkte vrijheid, die hem werd gelaten, nooit getracht had zich te onderscheiden?

Hij keek de lichte eenvoudige kantoorkamer rond, waarin de brandkast de weinige andere meubelen overheerschte. Voor het publiek, dat eigenlijk nooit kwam, stond ter weerszijde van de deur een notenhouten stoel. Het behangsel, zonder patroon, was aschgrauw en werd slechts onderbroken door een spiegel en een familiegroep van het regeerend vorstenhuis in bruine

lijst, waarboven een gouden kroon. Er lag een droog knirrend cocostapijt en onder zijn cylinderbureau nog een koeharenkleedje voor de voeten. De vensters aan een stillen binnenhof stonden beiden open, zoodat de zondorschenen lichtgele ringetjesgordijnen somwijlen zacht bewogen op wat aan flauwe rest van zomerschen wind nog tot hier doordrong....

Het was voorbij en weldra zou een ander hier zijn plaats vervullen. Hij zocht een visite-kaartje uit zijn portefeuille en al herinnerde hij zich niet meer er een gebruikt te hebben, zoo besloop hem toch een bijtende wangunst bij den aanblik van het in sierlijken steendruk uitgevoerde opschrift: 'W. Mertens, Ambtenaar toegevoegd aan de Mädler Werke.'

De 'Mädler Werke', zoo geheeten naar den stichter, een Duitscher, vormden een groot syndicaat, dat bijna overal in den lande fabrieken en ook eenige mijnen in beheer had. Het onderhield nauwe betrekkingen met de regeering en werd als een half ambtelijk lichaam beschouwd, welks centrale zetel dan ook in de residentie gevestigd was. Hier had het een weelderig bestuursgebouw, dat voor een Ministerie niet behoefde onder te doen en daar eene betrekking te bekleeden, heette voor het leven zeker te zijn opgeborgen. Men kwam er langzaam doch zeker

vooruit. Mertens was er met fl 30 per maand begonnen en had thans, na zeven jaar, een tractement van fl 1000. Ook was er pensioen aan verbonden en het praedicaat ‘toegevoegd enz.’ had nu eenmaal een goeden klank. Het was juist eene betrekking voor jongelui met wat eigen middelen en geen verstand genoeg voor iets anders. Voor hen, die van hun verdiensten alleen moesten rondkomen, was het - vooral in den aanvang - een fatsoenlijke marteling en het loonde de moeite bij het uitgaan der bank het verschil in uiterlijk dezer beide groepen nader op te nemen. Naast goedgevulde, vroolijke gezichten, verbeterde trekken en glazige oogen. Tusschen het overwegend aantal keurige hoeden, fijn-verzorgde jassen en angstig in plooi gestreken broeken, enkele groenige hoofddeksels, vettige kragen en uitgerafelde broekspijpen over afgeloopen schoeisel. Het was de minderheid, want het syndicaat liet zich niet gaarne in met menschen zonder iets en bij de enkelen, die er zoo onderdoor liepen, was het verval eerst ingetreden op een tijdstip, dat het te laat was hen weder te ontslaan. Bij het gegoede personeel en de boden, die voor hun stand ruim betaald werden, waren deze armoedzaaiers weinig in tel, terwijl zij elkander onderling ook met scheeve oogen aanzagen.

Van een geestelijk standpunt beschouwd, ver-

toonde de betrekking nog twee andere zijden. Wie er eigen liefhebberijen op nahield en de bank slechts een middel was om een doel daarbuiten te bereiken, werd bijna nergens zooveel vrijen tijd gelaten. Men begon om tien uur, kreeg twee volle uren om koffie te drinken en stond zelden later dan half vijf weder op straat. En in die enkele uren zelfs bleef er nog gelegenheid tot vrije studie, zoodat het, bij gebreke van eigen bezigheid, een gapende put van leege verveling was.

De afdeeling, waar hij de laatste jaren aan was verbonden, was een van de weinigen, waar eigenlijk nog iets gedaan werd. Het syndicaat genoot een ruim subsidie van de regeering en er was der bank dus veel aan gelegen met deze in goede verstandhouding te blijven. Zoo had zij zich o.a. verbonden in het gansche rijk voor hare arbeiders en hunne gezinnen, die door ouderdom of ziekte ten laste van de armbesturen kwamen, de verleende onderstanden aan de betreffende gemeenten terug te betalen. De fabriek of mijn adviseerde aan de bank om te betalen en wanneer nu de vordering van een burgemeester inkwam, dan werd onderzocht, of die rekening klopte, en als zij klopte moest er betaald worden.

Dit was het hoofdbrekende werk, waartoe hij immer over een goed gevulde kas beschikken moest, aangezien er dagen waren, dat er meer-

dere duizenden werden terugbetaald. Waren de uitgaven tot een bepaald bedrag gestegen, dan moest hij telkens met de ontvangsten kwitanties eene afrekening overleggen, waarbij dan schriftelijk bleek, wat nog in kas was. Nooit werd echter nagegaan, of dit overschot aan geld ook werkelijk aanwezig was, zoodat alleen bij ziekte of overgave van de sleutels bij verlof ontdekking van het tekort te vreezen was.

Want dieper ingaand op hetgeen hem overkomen was, bemerkte hij, dat het enkele feit een dief te zijn geworden, hem - zoolang het niet ontdekt was - vrijwel onverschillig liet. 'Wanneer ik beter werd betaald of zelf wat geld had, zou het niet behoeven,' meende hij halfvrij, terwijl hij een splinternieuw bankbiljet tegen het licht hield. Toen borg hij het met een schouderophalen in zijn portefeuille. 'Wie zijn dieven en wie niet. De groote kunst blijft, dat het niet ontdekt wordt.' Voorloopig kon hij nog met een schuldbekentenis volstaan, maar wanneer het tekort in kas zijn maandelijksch tractement zou hebben overschreden, dan bleven er andere middelen om zich te goed te doen. Eén enkele valsche post, wat handig ingericht, kon aardig werken. Iets schrok nog in hem, grauw en kleintjes. Ook was het zoover nog niet. Maar toch, hij voelde hoe slechts vrees voor de ontdekking hem van

diefstal terug zou kunnen houden. Hij erkende het slechte van een dergelijken stap alleen maar in zijn uiterlijken verschijningsvorm van schande en straf, doch diep inwendig sprak een eerlijkeheidsgevoel niet aan.

Wat leefde daar eigenlijk wèl en waarvoor had hij ten slotte nog belangstelling? Hij schoof de weinige stukken, die desnoods tot morgen konden wachten, terzijde, van plan nog eenmaal inventaris op te maken.

Maar het ging hem werkelijk als de kleine Dombey, die het gevoel had het leven ongemeubileerd gehoord te hebben, terwijl de behangers maar nooit kwamen, en hij werd een geweldige leegte en bijna onmenselijke verdorring gewaar.

De dagen met de hersenlooze kantoorarbeid versprongen de een na den ander als het eentonige tikken van een holle klok, en in de stompzinnig verknoeide avonden ging telkens het schuchter overdag gerijpte plannetje te gronde een geheel nieuw leven aan te vangen.

Hij had sinds lang geen liefhebberijen meer. Met zijn maatschappelijke mislukking waren ze hem de een na den ander ongemerkt ontvallen. Het waren een onoverwinlijke wrevel en een remmende onlust, die hem ten slotte van al wat het leven kon veraangenamen opzettelijk verre hielden. Soms dacht hij nog wel aan een goed

concert, een komedie of een schilderijtentoonstelling, maar tot een gang erheen kwam het zelden of nooit. De beide eersten kostten, op den duur vooral, veel geld, want op een schunnige plaats te moeten zitten bedierf hem het genot. Schilderijen moest je overdag zien en kreeg je eigenlijk al ruimschoots door de winkels te genieten. Zoo trachtte hij zich voor zijn fatsoen nog te verontschuldigen, al miste hij zelf deze drie kunstvormen bijna nooit meer, maar ook al het andere wat het leven gewoontjes pleegt aan te vullen en waarvoor hij de uitvluchten: aan-tijd-of-geld-gebonden, niet te berde brengen kon, was hem ontschoten. Hij kreeg geen brieven meer, daar hij de beantwoording ervan schromelijk verwaarloosd had en wanneer hij, gehoor gevende aan een plotselinge opwelling, een enkele maal nog zelf tot schrijven kwam, liet men hem op zijn beurt links liggen. Soms kon hij heimelijk naar een brief verlangen, want hij verwachtte er, zonder zelf te weten waarom, de groote verandering in zijn leven van. Wanneer hij, tegen schemering in zijn kamer tredend, na maanden onverhoopt een briefomslag licht vierkant af zag steken tegen het donkere tafelkleed, dan bonsde zijn hart vol wildgespannen, zelfhoonende verwachting op. Zoo was het hem ook nog wel gebeurd, dat hij met de oude geestdrift zich in

zijn kamer met een boek had afgezonderd, maar dat was lang geleden en de lust tot lezen leek voor immer uitgedoofd. Hij nam zelfs dagen lang geen courant meer ter hand, want eigenlijk stelde hij in niets ter wereld meer belang.

Wel voelde hij zich, afzichtelijk verminkt, in dorheid afgestorven. Het was als hadden de hoogere menschelijke eigenschappen, waarover hij in ruime mate meende te beschikken, - als ijver, schranderheid en fijne smaak - zich voor het allerlaatst nog in één enkelen rauwen wanhoopskreet om bevrediging vereenigd. Ze waren gedoemd ellendig om te komen in hetzelfde verraderlijke moeras, waarin wat hem aan liefde of vriendschap met de menschheid nog verbond reddeloos verstikt werd.

Want de herinnering aan zijn ouders was zonder veel genegenheid in hem verbleekt en met het vertrek zijner zuster uit het stadje, had voor hem de laatste schamele rest van familieomgang opgehouden. Hij was er niet rouwig om, want terwijl hij, nog vol groote verwachtingen, zich voor zijn eenvoudige verwanten lichtelijk geschaamd had, zoo kreeg de hartelijkheid, waarmede zij hem na de mislukking weder gastvrij hadden opgenomen, een akelig zure bijmaak. Dan bleef hij liever maar alleen. En ook met de enkele kennissen, die hij er nog te hooi en te gras

op nahiield, was de toevallige omgang van een haast tergende oppervlakkigheid geworden. Waarschijnlijk bond hen nog slechts de dierlijke zucht om niet alleen te blijven en hij kon zich zelf verachten, dat hij den moed niet had om bij de eerstvolgende ontmoeting eerlijk te zijn, te zeggen dat zoo'n paskwil onmenschelijk was en hun den rug te wenden.

Maar nog afgrijselijker omgekeerd, als een hatelijke dwerg balanceerende op zijn waterhoofd, verscheen hem thans hetgeen hij zich in ruil voor liefde op liet dringen. Het was het laatste wat hem aan de menschheid bond, het eenigste stuk, dat de boedelbeschrijving ten slotte opgeleverd had en hij merkte nu eerst, hoe het zijn haast volstreckte eenzaamheid belemmerde en ontsierde. Plots was hij overtuigd, dat, indien het hem gelukken mocht dien laatsten band te slaken, zijn leven in plaats van zware stremming klare stijging worden zou.

Wanneer zij eens dood was? Hij zou wel droef zijn en wanneer hij voor het laatst zou knielen aan haar bed, hare witte handen kussend, dan zou geen onoprechtheid in den tranenvloed zijn, waarmede hij al wat tusschen hen voorbij was heet beweende. Hoe dierbaar was zij hem als doode... Verloren in een onbewust verlangen naar bevrijding, ook zacht geveleid door zijn eigen

goedhartigheid, bleef hij haar een wijle betreuren. Tot het zachte floersen zijner meditatie over haar ruw werd uiteengescheurd en hij, terug in de vernederende werkelijkheid, haar tergend beeld gewaar werd, zooals zij in hun laatste twistgesprek, halfdronken krijschend en smaad dreigend, beloofd had op het kantoor schandaal te komen maken, wanneer hij van haar laten zou. Hoe had hij haar dien avond in zijn machteloosheid gehaat en kleintjes om toegevendheid gebedeld. Hij bevond zich in haar macht en zoolang zij niet wilde zou het geen einde nemen. Tenzij hij zelf den loop der dingen wat verhaastte. Een ongelukkig toeval op een eenzamen buitenweg aan een vaart, wie was in staat om het tegendeel te bewijzen? Of beter nog misschien een roeipartijtje, ja...

Maar als met een krukbeweging, doorvlijmde dit koel moorddadige gemijmer zijn klein-burgerlijk bewustzijn, zoodat hij geweldig opschrok en angstig van zijn lessenaar zich verheffend het van zich afwierp, dat hem thans zoo vreemd was als een griezellig gedierte, dat van uit een hoek der kamer hem bespringen wou. Schuw gluurde hij om, als konden onzichtbare getuigen zijn misdadig overleg hebben afgeluisterd. Toen naderden krakende stappen op de gang en ging hij aan zijn lessenaar terug, waar hij, om den

schijn te redden, een stuk ter hand nam. Men liep voorbij en hij ademde op, met enkel nog een mengeling van verwondering en nieuwsgierigheid, als gold het een bekende, van wien men hem zoo'n gruweldaad verteld had. Zou hij een moordenaar zijn? Hij had haar eenmaal voor de borst gestooten, maar het was in drift geschied, toen zij er zich op beroemd had in het pianokamertje twee gasten tegelijk te hebben 'bezig gehouden.' Neen, neen hij wenschte niet te weten, hoe het daar mede in zijn binnenste was gesteld en of hem ook voor een moord alleen de vrees voor ontdekking zou bewaren. Een moordenaar, het klonk zoo hopeloos ruw en op zich zelve toegepast ongelooflijk. Neen, neen, het was onmogelijk, herhaalde hij zich telkens weer, al flitsten ook de bloedige visioenen van den avond, toen hij met de dochter alleen gebleven was weer door zijn herinnering. Ook schoot hem, tot zijn nieuwe ontzetting, een middag te binnen, toen hij, merkend, dat er in de kamer naast hem zacht iemand snorkte, ternauwernood de dierlijke lust weerstaan had daar op zijn teenen binnen te sluipen en het uit te maken. Neen, neen, het werd krankzinnigheid immer dieper in zich zelve in te gaan. Hij wist nu eenmaal, dat het alles leeg en afgestorven was. Het was in zich zelf verteerd en dit hier, deze ademing, de schuwe blik, deze

aarzelende beweging, was slechts de vluchtige rook nog, waarvan hij hoopte, dat zij in de ijle ruimte op mocht stijgen, maar die ook even goed door een natte windvlaag neergeslagen worden kon. Een pantserhuid van onverschilligheid was om hem in het besef thans voor goed met alles te hebben afgerekend. Aan het verleden behoefde hij verder geen aandacht meer te schenken en ook de toekomst had hij evenzeer uit handen gegeven.

De looden druk, die hem dien ganschen morgen weer kleintjes en bedrukt had neer doen zitten, liet heerlijk af en het was als stak hij het hoofd, na stikkend duiken, nog eenmaal triomfantelijk boven water uit. Zelfs de gevangenis had zóo niets afschrikwekkends meer voor hem. Hij kon hartstochtelijk soms verlangen om opgenomen te worden in een klooster of gesticht, en eenmaal in het tuchthuis ingeleefd, zou ook daar wel de begeerde rust te vinden zijn. Hij kon niets achter laten in de samenleving, dan de kleine lasten, die nog dagelijks noodig waren om de leegte te blijven schragen.

En hij dacht aan de smakelooze maaltijden, met weerzin in zijn ongezellige kamer alleen gebruikt. Vooral in den eersten tijd van zijn op kamers wonen kon, wanneer hij werkelijk hongerig thuis kwam en het gerammel van schotels in de keuken hem graag en ongeduldig had

gemaakt, de weeë lucht van immer hetzelfde sausje of de onveranderlijke koeksmaak van het vleesch hem in een dolle drift ontsteken, zoodat hij op het punt stond den heelen rommel van tafel en de kamer in te smijten. Een paar maal was hij om het slechte eten verhuisd, maar voor het geringe kostgeld, dat hij op kon brengen, was het overal hetzelfde en hij aanvaardde, zonder een spier van zijn gelaat meer te vertrekken, ten slotte alles wat men goed vond hem voor te zetten. En zelfs de enkele keeren, dat hij eens ergens te gast, het zich beter smaken liet, viel hem de volgende dagen de tergende tegenstelling van wat het was en zijn moest, te pijnlijk op en speet het hem uit zijn oude sleur gehaald te zijn.

Het was alles last en looden dwang geworden en overal was verveling ingeslopen. Voor louter leege verveling had zijn zinlijkheid de wijk genomen. Als kinderlijk genot van dropwater of zoethout was ook dit heetst begeerde thans verschraald en het laatste werd doorschouwd, zonder dat ook slechts een stip van vastheid uit de suizende leegte naderkwam.

Een geweldige onlust, een kriebeling van loos braken in zijn hersenen, als hadden zij alles verwerkt en weer teruggeworpen, stremde alle denken. De vulling van zijn hoofd dreunde als

na zwaren val dof bonzend aan zijn slapen. Zijn keel was door het overmatig drinken van den vorigen avond heet en droog en zijn ademen vlijmde in fijne verraderlijke steken door de longen. Het schemerde hem voor de oogen, en terwijl het hem in een zwijmelende duizeling voorkwam, als begon hij ruggelings in duister te vallen, bemerkte hij hoe zijn hart, na wilde steigerung, al zachter en zachter afliep, als in doode schommeling. Hij klemde met bevendzoekende handen zich aan zijn lessenaar, tot hij, naar adem snakkend, langzaam bijkwam. Hij had geen oogenblik het bewustzijn verloren en de gedachte te zullen sterven had hem niet verontrust. Flauw drong zich nog de mogelijkheid van zelfmoord als laatste uitkomst aan hem op, doch zonder dat het besef zijn leven vrijwillig een einde te kunnen bereiden, als vroeger de ellende tijdelijk uitdreef, want daartoe wist hij nimmer meer den moed te zullen hebben.

Hij keek, geen uitweg vindend, de kamer rond en voelde zich wonderlijk aangetrokken tot een hoek, waar onder het venster het warme zonlicht schilferde op het cocoskleed. Het was hem of hij dáár zijn geweldige vermoeienis af kon leggen, of daar ontsnappen mogelijk was door het eenvoudig op te geven en lui-weg op den grond den verbaasden bode koeltjes af te

wuiven, dat hij er niet meer aan deed. Een luchtige vroolijkheid kriebelde in hem op. Ha ha, zich gek te houden zou ten slotte nog zoo gek niet zijn. Hij verhief zich van zijn stoel, maar de maffe lucht die deze beweging uit zijn kleeren joeg, bedierf zijn ellendige scherts en bracht hem nog op het allerlaatste datgene, waarvoor hij zich het allermeeste schaamde, in herinnering.

Want meer dan alle innerlijk verval, vernederde hem de onmacht om behoorlijk voor zijn uiterlijk te zorgen. Hij had er nooit veel werk van gemaakt, maar het was ten slotte een haast ziekelijk verschijnsel geworden en terwijl hij het voor zijn avondgenoegens rijkelijk over had, werd de hoogst-noodige aanschaffing van een das een maanden lang uitgestelde levensgebeurtenis. Erger dan thans kon het bezwaarlijk zijn. Vooral zijn broek, vol vlekken, met uitgebilde knieën, verrafeld als een kurketrekker op de uitgelopen schoenen, gaf hem den stempel van een vunzen schun. Maar ook zijn groezelig papieren boord, zijn vettig zwarte das, de etensvlekken op de borstomslagen van zijn buis, het wekte louter weerzin. En opnieuw bekreep hem de lust de jammerlijke vertooning, waarin hij de belachelijkste parodie zijns zelfs te zien gaf, nog vóór de onafwendbare catastrophe te staken. Kalm naar den directeur te gaan, hem, als

gold het een vreemde, rustig uiteen te zetten, dat het zóó niet langer kon en daardoor tevens te verhoeden, dat men later denken zou, hoe hem de vaste grond, op eenmaal en zonder dat hij het had zien aankomen, ontzonken was. Hij aarzelde, als immer, dacht aan de wrijving, die er de laatste weken om allerhande kleinigheden tusschen hem en den ander was en hoe zijn bekentenis daar misschien voldoening brengen kon. Toen werd de deur geopend en stak de bode voor een oogenblik zijn hoofd de kamer in om zangerig familjaar te melden, dat de directeur hem verlangde te spreken.

Niets goeds vermoedend en met alleen kantoorbeslommering thans in zijn bedenken, ging hij naar den spiegel om er zich zijn opwachting te zien maken en schrok geweldig van zijn uiterlijk terug. Nog nimmer had hij zelf de teekenen zijner liederlijke levenswijze zoo duidelijk van het hem lafhartig ontwijkende gelaat gelezen. De vaalheid van de klamme nachten, de door drankzucht waterig verloopene oogen, met zwarte kringen, waaruit de schuld-bewuste blik van den dief schuw neergluurde, de stompzinnige neus, de mond verzinnelijkt en weer te niet gedaan. Zoo koste het den ander slechts een sprakeloos gebaar om het te onthullen. Hij verliet de kamer, angstig reeds te lang gedraald te hebben en

in plaats tot opstand zich tot lage hoofschheid voegend. Hij haastte zich door de lange gang, waarin het zomersche licht door matglas aan weerszijden binnenviel en die vóór hem door een haastigen bode werd gekruist. De panden van zijn jas woeien achter hem op, van de wereld buiten drong een onherkenbaar roezen tot hem door. En plots, te midden van zijn dienstijver, doch zonder dat hij zijn benarde denken behoefde te onderbreken, ging in het bewustzijn daarboven plots iets open: dat het hier een zoemende korf en hij een bedrijvig, instinctmatig, mierig diertje was. Een straal van hoop, dat hij toch nog redelijk en in de volheid van het waarachtige leven bezig was en geenszins reeds verloren, lichtte zwakjes in hem op. Toen betrad hij de deftig-donkere zwaar bemeubelde kamer en rijpte te elfder ure een tros der beste plannen om zich in zijn betrekking te handhaven. Het koste hem geenerlei moeite zich diep ondergeschikt te voelen en met een blik naar het venster, vanwaar de directeur, aan zijn geen scherts gedoogend ministerbureau gezeten, zijn haast te knechterige morgengroet vergoelijkend had beantwoord, bleef enkel bereidwillige gehoorzaamheid, terwijl hij vol onderdanige verwachting nader kwam.

De directeur was een zwaarlijvig, deftig aan-

gekleed man, met een wilskrachtig besneden, rood gezicht, licht grijze haren en volle grijze bakkebaarden. Hij wendde zich bij zijn nadering half van het licht, maar in zijn jeugdig blauwe oogen bleef het onderzoekend glanzen, zoodat hij gerustgesteld opademde, toen de ander met zijn patriarchaal geluid, hem welwillend uitnoodigde plaats te nemen. Hij waagde het echter niet, zich met een benepen lachen verontschuldigend: den ganschen dag te zitten.

‘Nu, ja dan,’ zeide de chef, ‘er zijn hier nieuwe stukken, die ik met een enkel woord met U bespreken moet.’ Het ging alles van een leien dakje en ze lachten zelfs eendrachtig om de kortzichtigheid en hebzucht van een armenhuis, die door een hoffelijk briefje van de bank ondervangen dienden te worden. Naarmate hij zijne bevelen van den directeur ontving, nam hij de stukken ter afdoening van hem over en hij stond reeds, zeer ingenomen met den loop van het onderhoud, op punt om naar zijne kamer terug te gaan, toen de ander, in zijn armstoel achteloos leunend, nog met zijn gouden lorgnet als naar hem pikte en vroeg: ‘O ja meneer Mertens, wat heeft U eigenlijk met die fl 150 voor Drunen gedaan?’ ‘Wel,’ antwoordde hij luchtig, zich halverwege keerend, ‘die heb ik met Van Hulst verrekend!’ Maar hij zag onmid-

dellijk, dat hij hier ten slotte toch nog op bezwaren stuitte en voelde zich plots ontstemd, hoewel hij in dezelfde dienstwillige houding luisteren bleef. ‘Ja, is dat wel de bedoeling?’ betwijfelde de directeur dan ook, na een oogenblik bedenkelijk de zware wenkbrauwen gefronst te hebben: ‘ik geloof, dat het beter zou wezen die voor eigen rekening te nemen.’

Een lichte drift, dat de ander steeds de onaangename zaken voor het allerlaatst bewaarde, een laffe ontstemming, dat, waar hem aanvankelijke de vrije beslissing was gelaten, daar thans nog op teruggekomen werd, trilde in zijn stem, toen hij beleefd doch afgemeten toegaf: ‘Dan moet ik het veranderen, meneer Waanders,’ en als hoorde hij niet, dat de ander verder sprak, zich omdraaide om de kamer te verlaten.

Want hij voelde zich op het punt om zijn zelfbeheersching te verliezen; er woedde iets binnen hem, dat hij bedwingen wou en toch te gaarne vrijen loop zou laten. Maar toen hij met een kort gebiedend ‘Meneer Mertens’ teruggeroepen, zich weder tegenover zijn meerdere bevond, die van verbeterd ergernis nog rooder, ironisch om verlot vroeg zijn meening nader toe te mogen lichten, bemerkte hij de grenzen van het betamelijke reeds overschreden te hebben. Hij schrok en trachtte zich nog te houden, doch

toen ontkend werd, dat de zaak oorspronkelijk geheel aan hem overgelaten was, vergat hij al zijn plannen van goeden wil en onderdanigheid, waarmede hij zooeven aan de deur geklopt had. Er ontstond een korte woordenwisseling, die daarmede eindigde, dat de directeur, in zijn volle lengte van zijn stoel verzezen, hem onomwonden te verstaan gaf, dat de verandering in zijn wezen der laatste maanden, zijn onverschilligheid en mindere vlijt, hem niet waren ontsnapt en hem, voornaam weer, in zijn eigen belang den raad gaf, niet op den verkeerdelijk ingeslagen weg te blijven voortgaan. Toen mocht hij vertrekken.

Weer buiten de kamer, bleef in zijn onverzettelijkheid nog even de kleine trots daar een onderhoud te hebben gehad, dat dieper ging dan de gesprekken, die aan de anderen dien dag zouden worden vergund. Toen brak hij dof wanhopig te zamen onder het plots vernederend bewustzijn, dat het enkel om zijn nadeel en blind verderf ging. Eindelijk was er de onvermijdelijke terechtwijzing, waarvoor hij - tot zijn machteloze woede - den directeur gelijk moest geven. Hij huilde bijna en het liefste had hij zich om verontschuldiging teruggemeld. Het was dan eindelijk zoo onherstelbaar ver, dat iets daarbinnen in, zijn beste voornemens en zijn eigen belang

ten spijt, de beslissende overhand behield. Het zwarte kwaad had de overhand op hem. Hier had hij, eerder dan hij zelf vermoedde, afgedaan; daarbuiten grijsde schandelijk verval en smadelijke onteering. Het besef, thans in dezen morgen, in deze vreemd belichte gang, zich juist zoo ongelukkig te voelen als hij het eens geweten had te moeten worden, drong hem een warmen tranenvloed naar de oogen.

In dof-gedachtenlooze verslagenheid was hij bijna den brievenbesteller tegen het lijf geloopt, die voor de afgesloten kamer stond te wachten. Terwijl hij zich van zijn schrik herstelde, vergat hij het gebeurde voor een oogenblik en dwong zich tot een luchtig praten met den vroolijken oude, die een weddenschap wilde aangaan, dat er niet zooveel geld in kas was, als hij moest ontvangen. Er waren inderdaad belangrijke betalingen te doen, met eigenaardige moeilijkheden verbonden, zoodat hij aldoor in de betreffende stukken zoeken moest en langzaam vorderde. Ook vergiste hij zich in den aanvang telkens, werd echter ten slotte geheel door het werk in beslag genomen en luisterde niet meer naar het snappen van den ander, die gemoedelijk aan het venster was gaan zitten. Terwijl de besteller op zijn beurt de afrekening maakte en hij een oogenblik pauseeren kon, verviel hij, zonder weerstand, op-

nieuw in somber tobben en betaalde ten slotte toch nog geld te veel uit. Dit bezorgde den oude een luiddruchtige schik, gemengd met stille voldoening over zijn eigen eerlijkheid, waarbij hij niet kon nalaten het vermoeden te opperen, dat een meisje schuld aan de verstrooidheid had.

Hij vloekte den oude in diens onbezorgde bejaardheid en eindelijk alleen, gedwongen zich voor de rest van den morgen met de stukken bezig te houden, kwam telkens tegen den zwarten achtergrond van zijn ongeluk en verlatenheid Helene's zoo vertrouwde wezen vaag zich bewegen. Door de schelle vijandschap van alle anderen ving hij haar warme liefdevolle blik, die zich in blind vertrouwen voor immer thans op hem verliet, zóó duidelijk alsof zij in zijn onmiddellijke nabijheid was. Een geweldig verlangen haar te mogen spreken, deze leegte met de warmte van een goede daad te doordringen, deed hem soms half luid spreken en haar in verbeelding trouw voor het leven zweren. Dan werkte hij weer een tijd, tot immer klemmender argumenten als rijpe vondsten hem te binnen schoten. Hij moest een kleine woning huren, hij moest haar trouwen, haar onbaatzuchtige aanhankelijkheid beloonen. En haar gelukkig maken.

En hoewel zij voor dien avond hadden afgesproken, kon hij tenauwernood zijn tijd afwachten

om heen te gaan en haastte zich, eindelijk vrij, in groote opwinding, zoodat men hem op straat bleef nazien, naar een postkantoor, waar hij het volgende telegram verzond: Helene Schroot Binnenweg. Voor immer vereenigd Willem Mertens.

Ethische verkwijning.

Soms kwam hij het leven en de wereld te vergeten. Het gevoel, dat zijn leven voorbij was, dat al hetgeen erin bereid gehouden werd, volop tot zijn recht gekomen was, verhief zich in zekere oogenblikken tot een volstreckte, weldoende rust, als had de vermoeienis, die eraan vooraf ging niet uitputtender kunnen zijn. Dan bleef er slechts een vergoelijkende geringschatting voor wat er aan nieuwe ellende nog komen mocht; omgaf hem ten slotte ondoordringbare onverschilligheid voor een gebeurtenis-leege toekomst, die hem nog scheidde van hetgeen hij niet meer vreesde. Er was geen zweem van droefenis in deze zeldzame overtuiging aan alles bereids het hoofd geboden te hebben en thans ook aanspraak te kunnen maken op het in klaar bewustzijn voltrekken van dit allerlaatste. De gedachte aan den dood verliet hem zelden meer. Terwijl hij vroeger, toen de wereld hem nog in haar volle rijkdom tot zich trok, in de zekerheid van het tijdelijke een allervervelendste spelbederver ontwaarde, zoo vond hij - eenmaal van de reddelooze mislukking van dit leven afgewend - een wondere uitkomst in de stellige wetenschap, dat het al spoedig en voor immer zou worden uitgewischt. Hij begreep niet meer, hoe hij ooit had kunnen ver-

langen te blijven leven, want zonder het zeldzame geschenk van het witte einde, moest het alom hopelooze vervalping zijn. Vooral wanneer geen enkel menselijk verlangen zijn stroeve binnenste meer ontgooide, was de bevende lust die eenige gebeurtenis aan het vuige lijf te ontrukken als blinde jeugdandrang naar zinlijke bevrediging. Het was de warme naakte, die zoo heimelijk dolgraag door de staal-wreede omgebracht wilde zijn en hij wist niet meer zoo zeker, dat hij nimmer zelfmoord zou begaan. Hij wist alleen, dat hem die daad ontzegd was als eene uiting van zijn grieven tegen het leven.

Heel vroeger had hij het zich ongeveer zoo gedacht. Een brief te schrijven, kort en zakelijk, en zich daarna in zijn beste kleeren op de sofa te vergiftigen. En al moest hij er ook zelf om lachen en toegeven, dat het een krankzinnige veronderstelling was - hij kon niet gelooven, dat er na zijn dood ook nog die brief zou zijn. Want diep inwendig was hij er van overtuigd, dat met hem deze wereld op zou houden. Het was hem zelf niet duidelijk, hoe hij aan die overtuiging kwam. In zijn verste denken was de werkelijkheid toch immer nog gesplitst in hem en niet-hem, maar onveranderlijk ging in zijn diepst-innerlijk gevoel de laatste zekerheid aan deze redelooze overtuiging te gronde en bleef de omgeving in zachte,

onzware rook van klaar geheim. Wanneer hij, dof wanhopig om zijn ondergang als mensch of vol afschuw voor de immer killere leegte dezer wereld, zich in klein-burgerlijk, onomstootelijk bedenken van alle zijden ingesloten waande, kon de enkele herinnering aan het bestaan van het raadsel hun laffe waarheid - als een pijn door tegenwind verzwakt - nog voor het einddoel krachteloos doen zinken.

Hoe platter en beweginglooser zich de dingen hadden verstard, hoe voller en verwickelder kwam dan het wezenlijke leven plots in gang, zich zelve overvloeiende en oversproeiende als een ratelende vuurwerkzou.

Vooraf in het vrije uur na het koffiedrinken, voelde hij zich zoo van iederen druk bevrijd. Hij vergat dan alles. Zijn immer meer belemmerde omgang met Helene, het tekort in kas, zijn haast onhoudbare positie bij de bank door de netelige plagerijen van den directeur, die vast besloten scheen hem eruit te werken. Dit alles vergat hij, slechts ontvankelijk voor het ongebonden dag-en-mensch en voelde hoe te leven hem als een parelend wijntje naar het hoofd steeg. Tot, met een steelschen blik, hij de enorme waarheid vond, dat wanneer zijn leven niet zoo zwart ongelukkig was, het hem gek zou schitteren van verrukking, het een of het ander, maar geen middenweg.

Zoo filosofeerde hij en vond zich belangrijker dan ieder ander. Hij oordeelde dan ook langzamerhand het recht te hebben zich aan de wrijving van het klein-alledaagsche, waar het zijn kon, te onttrekken. Hij had zich, op zijn kaartje met het predicaat, twee nieuwe pakken, linnen boorden en frontjes, schoenen en veel meer nog op crediet gekocht. Ook verwaarloosde hij zijn uiterlijk zoo niet meer. Hij droeg thans een scheiding, scheerde zich op tijd, verzorgde zijn handen en het was niet zonder welbehagen, wanneer hij zich onderzoekend in den spiegel opnam. Er was iets in dien blik van adel uit doorstaan leed, dat in zijne omgeving stellig niemand onderscheidde. Waar hij het in een ander gelaat had opgemerkt, daar was het dat van een diep kunstenaar of gewetenloozen koning geweest. Hij behoorde naar het uiterlijk nu eenmaal tot die sedert eeuwen zeldzaam fijn geslaagden, maar meende ook geestelijk de toppunten van alle menschelijke genie in zich verstikt te vinden.

Wanneer hij nog wel eens een comédie of concert bezocht, kwam hij er onveranderlijk tot de overtuiging, dat, indien de omstandigheden zijne ontwikkeling niet zoo schandelijk en in iedere richting hadden tegengehouden, hij veel beter werk dan het gebodene zou hebben ten gehooore gebracht. Herinnerde hij zich een boek, dat hem

ontroerd had, dan dacht hij: 'Ja, en toch wanneer ik daar eens aan het woord had mogen komen, hoeveel dieper en oorspronkelijker had het kunnen wezen.' Er waren twee, drie groote schrijvers en een enkele wijsgeer, van wien hij met wangunst geloofde, dat zij hem het gras voor de voeten hadden weggemaaid en wanneer zij niet toevallig die nieuwe banen hadden ingeleid, hij het gedaan zou hebben, en heel wat beter.

Soms deed hij werkelijk op zijn kamer, bij wat bier, een poging om wat er in hem omging op papier te brengen. Het bleef bij enkele regels, hem onverhoopt te binnen geschoten, waaruit hij, na gezette overweging, telkens woorden schrapte, zoodat er ten slotte een verpletterende waarheid overbleef. Zijn laatste litteraire arbeid was een kernachtig wijsgeerig betoog, dat na veel hoofdbrekens tot één enkel axioma was verschrompeld: het leven is moeilijk, doch niet onmogelijk. Bij vlagen hield hij ook een dagboek, maar deze heete zomermaanden teerde hij werkeloos op zijn dwaze zelfoverschatting. Hij liet de 'Kritik der reinen Vernunft', waarvan hij niets begrepen had, nog op zijn lessenaar in de bank liggen, als om wie binnentrad te waarschuwen voor zijn wijsgeerige voornaamheid.

Daar hij steeds alleen was en nimmer op tegenspraak stuitte, werd het hem een onomstootelijke

waarheid, dat hij de eerste aller mensen was. Vaak, eenzaam op de Zondagmiddagwandeling, stikte hij bijkans van eigenwaan, wanneer hij plotseling aan zijn onschendbare meerderheid dacht. Dan nam hij een strammen, afgemeten gang aan om den schijn te wekken als ware hij een luitenant in burgerkleeren. Of wel, hij haastte zich om vóór een heer en dame te komen, krampte met de vingers als een zenuwachtig violist en begon een melodie te fluiten, in de vaste overtuiging door wie volgden voor dien eenigen kunstenaar te worden aangezien.

Hoe stiller en armer het in dit eenzame leven werd, hoe zelfgenoegzamer hij de leege uren sleet, zonder vermoeden, dat hetgeen hij het voor het hoopvol lichten der oneindigheid aanzag, de laatste flikkering zijner levensvreugde was.

Hij zocht thans de eenzaamheid en had de enkelen, die hem nog waren overgebleven, opzettelijk van zich vervreemd. Hij zat de avonden in steeds múnner kroegen bewegingloos aan het venster en trok zich angstig in het halfdonker terug, wanneer hij meende, dat er onraad van bekenden dreigde.

Toch had een oude studiegenoot hem in een onbewaakt oogenblik herkend en was bij hem komen zitten. Eerst had hij zich geschaamd, maar eenmaal in gesprek, had de herinnering aan het-

geen hen eens verbonden had, zijn terughoudendheid verschalkt. Ook was hem iets in het gezicht van den ander opgevallen, dat hem vreemd aandeed en waarvoor hij vruchteloos een verklaring zocht. Hij vroeg hem of hij misschien zijn haar anders droeg dan vroeger, hetgeen zijn vriend licht verwonderd ontkende. Toen wist hij het plots. Dat de ander nog vol belangstelling en vriendschappelijk naar hem opzag, dat onderscheidde dit gezicht van alle anderen, die de laatste jaren om hem waren en gewillig had hij daarop zijn leed geklaagd.

‘En wat doe je dan zoo 's avonds?’

‘Nou 's avonds, je ziet het zelf, dan zit ik zoo.’

‘Maar heb je dan geen meid?’

Toen had hij zijn ellende van de laatste maanden lucht gegeven. Zijn smerige verhouding met de kellnerin, de foltering van het pianokamertje, hun vechtpartijen en zijn onmacht om het uit te maken.

Ze zwegen een tijd lang ‘tot de vreemde zeide: ‘Wel, Mertens, het is treurig zoo iets uit je eigen mond te moeten hooren.’ En toen hij, woedend zich te hebben bloot gegeven, het trachtte te vergoelijken, luisterde de ander al niet meer doch herhaalde na een wijle verachtelijk: ‘Ba, wat een toestand.’

Door het vele praten en drinken opgewon-

den, begon hij heftig tegen te spreken, doch de vreemde liet zich tot geen woordenwisseling prikkelen en ten slotte spraken zij over wederzijdsche kennissen en onverschillige dingen. Ze verlieten samen het bierhuis en eenmaal buiten, zwaaide hij telkens tegen zijn ouden studiemakker aan, zoodat deze voorgaf naar den trein te moeten en hem alleen liet.

Den volgenden middag vond hij bij het binnentreden van zijn kamer - op het tafelkleed een brief, den eersten sinds langen tijd. Snel liep hij er mede aan het venster, den omslag met het onbekende handschrift wendend in het licht, vol gespannen verwachting, tot hij hem openscheurde en aldra terugging naar het midden van de kamer, waar hij in het half donker roerloos zitten bleef. Een brief van innige deelneming, een dringend beroep op wat aan beter gevoel nog in hem leven mocht, een brief vol angst voor zijn toekomst en eindigend met de betuiging van onveranderlijke vriendschap. Verdoemd, een oudewijven brief. Was de kerel niet getrouwd en van kindsbeen af een geluksvogel geweest. Wat wist zoo een van het leven?

Thans genoeg van vriendschap, zelfs in herinnering en sinds die ontmoeting vermeed hij zooveel mogelijk ieder gezelschap. Hij verloor in zijn overspannen gemijmer ten slotte iedere

zelfcritiek en merkte niet hoe zijn leven immer inhoudsloozter en overbodiger werd, want zijn ledige gewoonten namen hem zoo volop in beslag, dat hij voor niets meer tijd had. Na het middageten had hij de laatste weken meestal hoofdpijn. Hij weet dit aan de overmatige hitte en bleef tot de avondkoelte in zijn kamer op de sofa dommelen. Maar ook toen het minder warm werd, voelde hij zich na tafel nog mat en duizelig, met een looden zwaarte in de voeten, zoodat het ten slotte een onweerstaanbare behoefte werd zich het dagelijks op de sofa gemakkelijk te maken. Hij lag dan in een apathische gedachtenloosheid ter neer, als ware hij na een geforceerden marsch verongelukt en meestal beving hem zoo de nachtmerrie. Dat hij een nummer had en het vergeten was, of dat hij een kist was, die men maar liet staan. Of wel, zijn onmacht om zich van Helene vrij te maken, werd tot een benauwing, die hem dreigde te verstikken. Hij kon zich niet bewegen, niet om hulp roepen. In zijn hoofd werd het immer ijler, immer ruimer, tot hij bewusteloos in een wekelijke zwijmel wegsliep. En wanneer het kloppen van de dienstmeid, die de kamer wilde opruimen, hem weer opriep, gelukte het eerst na bevende inspanning tot de werkelijkheid terug te komen. Een bang vermoeden, dat deze vergetelheid eenmaal voor

immer de hand op hem zou leggen, de angst om gek te worden, omsomberde reeds de korte avondwandeling, die hij te doen placht alvorens zich ergens voor een bierkroeg een plaats aan straat te zoeken.

Somwijlen had hij, zoo alleen gezeten, er een barbaarsch genoeg in de leden van zijn weinig edelen stamboom op te roepen. Zijn grootouders, zoowel van vaders- als moederszijde, waren klein fatsoenlijke hoog bejaarde lieden geweest, die echter van hun kinderen slechts verdriet en zorgen hadden gekend. Zijne ouders maakten in deze sombere groep een bijna menschelijk figuur. Een broeder van zijn vader had op een nacht het voorsnijmes uit de keuken gehaald om er zijn argelooze vrouw mede te slachten. Zij was ontsnapt en hij stierf den volgenden dag reeds, tierende in zijn dwangbuis. Een tweede broeder van vaderszijde leefde ergens nog, stokoud, vervallen in armoede en drankzucht, na aan een nieuwe reeks van misdadige of hulpbehoevende menschen het leven te hebben geschonken. Een broeder van zijn moeder had zich op zijn huwelijksdag, in plaats van met zijn bruid aan het feestmaal deel te nemen, smadelijk verdronken, terwijl diens jongere broeder reeds lang te voren, om een klein vergrijp in dienst, door ophangen een einde aan zijn

leven had gemaakt. Van de eenige zuster zijner moeder deden nog zonderlinge verhalen de ronde. Zij zou, na een ongelukkig huwelijk en zonder het in den aanvang zelf te weten, in de hoogste mate de gave van hypnotiseeren hebben bezeten, zoodat haar groote sommen voor een tournée waren aangeboden, tot deze eigenschap even onverwacht verdwenen was als gekomen. Zijn vader had die overlevering immer spottend betwijfeld en dikwijls was het daarover tusschen zijne ouders tot heftigen strijd gekomen. Hij zelf geloofde er gaarne aan, veel liever dan aan de onzalige zelfmoordenaars. Ook hij meende soms bij machte te zijn de werkelijkheid naar zijn hand te zetten en oefende zich tijdens zijn eenzame zittingen in het staren. Hij staarde zoolang op een voorwerp, tot hij het niet meer zag. Hij staarde zoolang op letters, tot hij er alleen nog maar de teekening, niet de beteekenis van ontwaarde. Eindelijk geloofde hij, dat hem slechts de moed ontbrak om uit het venster te stappen en naar willekeur door de lucht te zweven. De overtuiging, dat er enkel nog een belachelijke kleinigheid noodig was om hem de beschikking over het bovennatuurlijke te verleen, maakte hem ziekelijk prikkelbaar. Hij kon niet wachten, en wanneer hem op de wandeling iemand den weg versperde, moest hij zich ge-

weld aandoen om niet handtastelijk te worden.

Zoo werd hij immer zenuwachtiger en was, daar de werkelijkheid niets stelligs meer voor hem inhield, aan buien van de leegste vertwijfeling en redeloozen angst blootgesteld. Hij durfde dikwijls overdag zijn kamer niet binnen te gaan uit vrees er door een onbekende arglistig overvallen te worden. Hij had zich aangewend telkens schuw om te zien en kon van nietigheden geweldig schrikken, waarna hij soms in onbedaarlijk weenen uitbrak. Hij was zóó in twijfel, dat hij, nog voor het einddoel, overhaast een tram verliet, in de overtuiging, dat er onmiddellijk daarop een ongeluk moest gebeuren. En eenmaal op straat, terwijl hij het voertuig nazag, dat rustig zijn weg vervolgde, kon hij zich voor het hoofd slaan, dat hij zoo stom was verder te voet te gaan.

Hij verloor alle zelfbeheersching en was vooral in zijn omgang met Helene aan ongekende, dierlijke driftbuien onderhevig.

In den zomer had het kroegje bijna geen bezoek en tot overmaat van ramp hield de politie een verscherpt toezicht. Behalve Helene en haar tante, was er nog slechts een enkele bejaarde kellnerin en uit verveling zat men 's avonds op de stoep voor het groote raam. Vertoonde zich een agent, dan vluchtte men naar binnen en

liet het orgel spelen om den schijn te redden.

Hij zat ook liever op een druk punt in de stad alleen en kwam steeds later, meestal half beschonken, in het steegje aangezweept. En haast iederen avond was er ongenoegen, want zoodra hij haar gewaar werd, voelde hij zich door een verlamdende onvrijheid bevangen, waartegen hij zich vruchteloos trachtte in te zetten. Zijn gezicht trok van zelve in een nurksche plooi, zijn bewegingen werden bonkig en hij zag alleen nog maar hare kleine hatelijke eigenschappen. Vooral wanneer zij hem droevig zwijgende opwachtte in een hoek, kon zijn bijtend schuldbesef hem tot blinde woede prikkelen en was er weldra laaiende ruzie in het kroegje. Zijn laatste telegram had hen meerdere dagen uit elkander gebracht. Zij had het aan haar tante laten lezen en dien avond was er in het gedrag der beide vrouwen, die het zelden eens waren, iets opvallend eendrachtigs. Iets schuws, iets zorgelijks tegelijkertijd. Tot Helene, op zijn aandringen, onder tranen het bekend had: zij geloofden, dat hij meer dan zenuwachtig was en goed zou doen een dokter op te zoeken. Met een ruwe vloek had hij daarop gevraagd of zij hem misschien voor gek hield, terwijl het zuiverste verlangen hem gedreven had. Maar ook de tante had haar zijde gekozen en gezegd, dat het beter

was te trouwen dan zijn geld aan zulke onzinnige telegrammen te vermorsen. Toen had hij de wijk genomen.

Wanneer hem in de eenzame avonden na zoo'n scheiding ook nog de ergernis van den kantoordag bekreep, dan dreef hem wilde opstand van zijn stille kamer tussen de menschen en zwierf hij vloekend door de donkere straten. Zijn grenzenlooze zelfoverschatting kreeg dan een geweldigen knak, want hij merkte zich klein-stom in den val geloopen. De blinde woede om zijn weerloosheid deed de hand nog sidderen, waarmede hij het eerste parelende glas ophief, maar spoedig doordrong hem, al drinkend, botte onverschilligheid, zoodat hij niet meer terugschrok van alles op het spel te zetten, als ware deze avond de laatste van zijn leven. Zijn lust tot praten was dan onbedwingbaar en hij zocht, zwaar beschonken, die minne kroegen op, waarvan hij wist, dat vreemde gasten er werden uitgedaagd om een borrel te biljarten. Of hij zwierf van het centrum naar de leege buurten aan de weidengrens, waar afgejakkerd vrouwvolk, blootshoofds, in het grille maanlicht loerde op een vangst. Liever dan alleen te blijven, hokte hij, onzin lallend, in den zwoelen koppeluin van een zomersche herberg. Of liet zich bepraten mede te komen naar een kale kamer, waar de wind

in den schoorsteen stoeide en zijn verzopen aandrift werd bespot, terwijl een brutaal geschoolde hand hem zijn laatste listig verborgen geld ontfutselde. Dan sloop hij door den nacht naar het steegje terug, waar Helene al wachtte op zijn dronkemansrumoer en hem heimelijk binnenliet, of, wanneer politie in de buurt was, naar buiten kwam om hem te bewegen met haar naar zijn kamer te gaan. Bij het ontwaken, nadat zij zachtjes uit bed geslopen en reeds bezig was zich te kleeden, bemerkte hij aan haar stil-gelaten wezen haar diep gekrenkt te hebben. Gewoonlijk herinnerde hij zich het verloop van den avond niet meer en op zijn vragen bleef zij stom of weende onbedaarlijk. Hij was daar al aan gewend en keerde zich onverschillig naar den wand, tot zij, vóór het heengaan, hem nog wakker maakte en aanspoorde om naar het kantoor te gaan. Want het gebeurde vaak, dat hij, door haar verlaten, als half verlamd in bed bleef, vast van plan om op te staan, maar zonder dat hij er toe kwam zich te bewegen. Het leek wel, als was er geen verband meer tusschen zijn denken en zijn ledematen, en ten slotte, willoos op zijn horloge starend, verging de tijd zonder dat hij het innerlijk gewaar werd. Wanneer het dan eindelijk veel te laat was om nog naar het kantoor te gaan, sprong hij uit bed, liep een

paar maal door de kamer, zijn verderfelijke zwakheid vloekend en stuurde de dienstmeid met een verontschuldiging naar de bank. Dan sliep hij dikwijls tot den volgenden morgen verder, zonder te eten, met enkel een glas water en wat sigaretten op een stoel voor het bed.

Toen hij voor het eerst zoo weggebleven was, had men de sleutels van de brandkast bij hem afgehaald en had hij ellendige angsten uitgestaan, dat bij zijn terugkomst het tekort ontdekt zou zijn. Toevallig was het dien dag druk geweest en het jonge mensch, dat sinds de laatste weken naast hem aangesteld was, had het aan tijd en ervaring ontbroken om de boeken te vergelijken. Hij meende zich aan een groot gevaar ontsnapt en om tijdens afwezigheid die kans niet meer te loopen, had hij een valschen post geopend.

Thans ging het snel berg-af. Zijn leven was zoo gestremd, dat dezelfde verstijving, die hem 's morgens belette op te staan, ook langzamerhand alles wat hij ondernam belemmerde. Het werd een ziekelijke zucht tot uitstel, die hem vooral op het bureau zeer kwetsbaar maakte. Hij was reeds zoo uit de werkelijkheid vervaagd, dat hem het gevatte plan de voldoening van de uitvoering verschafte en hij een boek, opzij gelegd om het op te bergen, na een half jaar nog met ingenomenheid zat aan te kijken. Op het

bureau beperkte hij zich tot de meest oppervlakkige werkzaamheden en zat de rest van de uren achter zijn lessenaar te dommelen, verlangende om thuis weer op de sofa te kunnen liggen. Zijn zenuwachtige prikkelbaarheid had hem nog een paar maal met den directeur in conflict gebracht, die hem niet meer wilde zien en die, toen hij zich ten slotte nog over te drukke werkzaamheden had beklagd, een volontair van adellijken huize naast hem en in zijn kamer had aangesteld. Den eersten dag reeds had hij bemerkt, dat hier geen toenadering mogelijk was, dat de onverzoenlijkheid zonder een begin van strijd tot stand gekomen was en vergenoegde zich ten slotte het jongmensch als spreekbuis naar den voor hem ongenaakbaren directeur te gebruiken. Wanneer hij, bij het binnenkomen van de brieven met het stempel der regeering, deze honend begroette als tijdingen uit het kamp der roofvogels, dan werd het vischachtige gelaat van den volontair, - die in een hoek van de kamer den tijd de loef probeerde af te steken, - zoo mogelijk nog bleeker. Soms vertrok het om de bloedeloze lippen of legde hij de witte handen plat voor zich uit als ware hij op het punt te protesteeren. Maar meestal wist hij zich nog te beheerschen en bewaarde het gehoorde als een hartig brokje voor den directeur.

De zekerheid, dat hij in het kantoor had afgedaan, werd, zonder dat nog iemand hem over ontslag gesproken had, ten slotte even onaantastbaar als al het andere, dat hij, ter vervollediging van zijn ongelukkige bewustzijn, zich in het hoofd gezet had. Steeds schaarscher werden de dagen, dat het van hem afliet en hij nog een zwakke poging deed zich staande te houden. Gelukkig maar, want dan brak de zwarte wanhoop over hem zijn laatste schepen achter zich verbrand te hebben en voelde hij eerst de geweldige kracht der strooming, die hem naar het onafwendbaar einde dreef.

Einde.

Op voorposten.

De herfst heeft onverhoopt en rijkelijk geluk gebracht. De angst zijn betrekking te verliezen had hem ten slotte toch nog tot een vertoon van ijver en belangstelling gedreven. De beschermeling van den directeur was door den dood van zijn vader in nood geraakt en moest verdienen. Toen bleek er, in plaats van ontslag, een middenweg te bestaan, waardoor hij plaats maakte voor het jonge mensch en zelf vooruit kwam. Hij werd, na maanden van ongenade, bij den directeur geroepen, die hem kortweg den voorslag deed als ‘tweede hand’ van den bejaarden chef naar een bijkantoor der bank op het platte land te vertrekken. Hij kreeg er bijna het dubbele salaris, het leven was er minstens een derde goedkooper, ‘en dan,’ besloot de directeur zijn verlokkelijk aanbod, ‘de man daar is oud en ziekelijk en behoeft er om het geld niet in te blijven.’ Verward door zooveel nieuwe vooruitzichten, had hij nauwelijks woorden voor zijn dankbaarheid gevonden. Maar de directeur had zelfs dat weinige niet aanvaard. ‘Neem vooral geen overijld besluit, Meneer Mertens. U komt hier ook, al is het dan langzamer vooruit. Het is mij natuurlijk aangenaam te weten wien ik stuur, maar we weten tevens wie er door gemist

wordt.' Na dit twijfelachtig compliment, gaf hij hem drie dagen om de zaak te overleggen.

Het korte onderhoud had alles in hem onderste boven geworpen en van louter besluiteloosheid bleef hij meermalen in de lange gang aan een der matglazen vensters dralen. Het eerste wat hij begreep, was dat hij geen keus meer had en plaats voor het jonge mensch moest maken. Toen dacht hij aan Helene en het tekort in kas. Wild opgeschrikt, vluchtte hij zijn kamer langs en op het privaat, waar hij zich een tijd lang radeloos opgesloten hield. Weer in de kamer terug, waar hij door het jonge mensch met alles wetende oogen werd ontvangen, had hij echter zijn plan gemaakt. Hij bracht zijn kasboek weder in overeenstemming met de waarheid en wilde nog dienzelfden avond naar zijn zuster gaan om haar het nieuws te vertellen en te trachten bij zijn zwager een leening af te sluiten. Want vóór alles moest er geld zijn!

Hij gunde zich tenauwernood tijd om koffie te drinken, maar had toch nog met allerhande achterstallige arbeid tot 's middags laat te doen. Hij werkte machinaal en dacht alleen maar aan het geld, dat hem ontbrak. In zijn verbeelding vertoefde hij reeds in de huiskamer bij zijn zuster, bleef een oogenblik met zijn zwager alleen, voerde telkens weer hetzelfde fluisterend gesprek, tot hij

eindelijk het heet begeerde geld in handen kreeg. Tergend drong dan plots de nuchtere middag en de twijfel tot hem door. Wanneer zijn zwager weigerde of zelf niets had? Dan bleef het een tijd wanhopig doodstil binnen hem. Het was de eenigste mogelijkheid om aan geld te komen en ten slotte verrichtte hij toch telkens weer hetzelfde verbeeldingswerk.

Hij verliet den trein en ging eenzaam door de stille donkere straten van het landelijk stadje. Ze zaten in de warme huiskamer in den zachten lampeschijn. En eindelijk kon hij het zijn zwager vragen en kreeg dan ook de verlangde som in handen.

Zoo telkens weer opnieuw en immer hetzelfde. Ook nog terwijl hij op zijn kamer haastig het middagmaal gebruikte, angstig den trein te missen. Hij had voor niets of niemand anders meer gedachten en de gang zijner verbeelding was thans zóó hevig dicht aan de verwerkelijking, dat hij tenauwernood proefde wat hem was voorgezet. Eerst in den trein schoot het hem te binnen, dat hij vergeten had Helene bericht te zenden dien avond niet te kunnen komen. Het was hem onverschillig en nadat hij een cigaret had opgestoken, bleef hij met half gesloten oogen op het regelmatig stampen der machine dommelen. Eindelijk in werkelijkheid onderweg, voelde hij

zich als van een zwaren last bevrijd. Uit het schokken van de wagens maakten zich de woorden van een straatlied los en ten slotte ook de wijs. Hij trachtte het niet te hooren. maar zelfs nadat hij het beslagen coupéraampje had afgeveegd en in het zwarte weidelandschap tuurde, bleef het hem hatelijk bij. Zooals die gemeene straatdeun had hem thans ook het vijandig buitenleven overmeesterd en plots een einde aan zijne werkelooze afwachting gemaakt. Hij had geen keus meer en het was onverschillig wat Helene zeggen of denken zou. Hij moest nu handelen, ook al herkende hij in die daden zich zelf niet meer.

Hij had sinds maanden niet meer met een trein gereisd en zooeven, in de gevoellooze bedrijvigheid van het perron, had hij reeds de vreemde verandering in zich zelf waargenomen. Hij kende geen aarzeling meer en was brutaal door de menschen gedrongen om zich een goede en gemakkelijke plaats te zoeken. Hij trof een leege coupé en bleef, om de nakomers af te schrikken, rookend uit het raampje leunen tot de trein zich in beweging zette. Nog op het allerlaatst kwam een bejaarde jood buiten adem naar zijn coupé gerend. Hij week terug van het venster, maar hield, terwijl hij zitten ging, de kruk van binnen vast. Het woedende gevloek van den nakomer en de dwingende roepstem van een beambte, die den

reiziger beval achter te blijven, vervulde hem ook thans nog met innige voldoening. Hij had zich verdedigd en zou desnoods ook tot den aanval overgaan. Ze waren allen tegen hem en wanneer hij ten slotte tot misdaad of schande verviel, was het hùn werk.

De trein donderde over een ijzeren brug. Hij opende het venster en trachtte in den donkeren nacht te onderscheiden, omdat nu weldra het dorpje komen moest, waar hij als kind was in de kost gegeven. Maar hij kon niet verder dan de berm van den spoorweg zien en alleen de lage slooten, die telkens met dezelfde eigenzinnige zwenking verdwenen, hadden nog een flauwe lichtschijn. Toch had hij nog de witte afsluitboomen aan den overweg herkend, waar zij zoo vaak de voorbijkomst van den trein hadden afgewacht. De hoefsmid aan het hoofd van zijn gezin, met het stadskind en mops, den hond, op de Zondagwandeling. Hoe wonderlijk oud en fijnbestoven kwam hem dit alles voor. Hoe vreemd dat hij toen deel uitmaakte van dat rustige geluk. Maar zooals het vredig dorpje in den nacht steeds verder achter bleef, zoo bemerkte hij hoe zijn geest - vol scherpe aandacht voor het beslissende heden - onwillig was langer bij die kinderjaren te vertoeven en hen steeds vager en onzuiverder achterliet. Het was dwaasheid zich

nog langer in droomerijen te verliezen. Hij kon in zijn gemoedstoestand van thans alleen verandering brengen, wanneer het hem vergund ware de feiten in dat verre verleden nog te verschikken. Misschien zou alles anders zijn geweest, indien men hem in die beslissende jaren niet eenzaam in zijn verderf had laten gaan?

Hij wist het niet. Hij voelde slechts hoe alles wat eens zijn zelf had uitgemaakt, stuk voor stuk was uitgewisseld tegen eigenschappen, die hij nooit begeerd had en hoe de ongere vreemdeling juist dezen avond voor de overrompeling had afgewacht. Thans werd gehandeld en moest het doel de middelen heiligen. Nog even beeldde hij zich in geheel onbaatzuchtig en enkel met het verlangen om haar te zien naar zijn zuster onderweg te zijn. Hij verwierp het weer als leeg en kinderachtig. Vervloekt, wanneer zij hem het geld ten slotte weigerden, dan moest de ontdekking volgen.

Er scheen geen einde te komen aan het korte traject en in zijn steigerend ongeduld was hij den trein reeds weder vooruit. Opnieuw de stille verbeeldingsstraten van het stadje door, in de warme huiskamer, waar hem het begeerde geld werd overhandigd. Onmiddellijk werd hij zich dan klaar bewust nog niets te bezitten, liep als een gevangene door de kleine coupé en trachtte, om op

andere gedachten te komen, de advertentie-bordjes te lezen. Doch de vrees voor de ontdekking van van het tekort verliet hem niet. Hij kon niet werkeloos blijven in deze tergende onzekerheid, zoodat ten slotte toch opnieuw dezelfde beeldenreeks zich aan hem opdrong. Hij verweerde zich niet meer en gemelijk in een hoek gedoken, had hij bijna leedvermaak in de armzalige eigenzinnigheid zijner gedachten. Het verliep steeds eentoniger en inhoudslooper, zoodat het ten slotte overeenkomst verkreeg met de automatische wisselwerking eener electrische licht-reclame. Heen en terug, heen en terug, geld gekregen en niets hebben. Ook merkte hij nu eerst, hoe zeer de ongewone bedrijvigheid van den middag en het plots verjaagd zijn uit den sleur van jaren lang hem koortsig prikkelbaar hadden gemaakt. De geluiden verwekten angst en klonken kortaf gebiedend, de meest nabijzijnde dingen werd hij op schier onmetelijken afstand gewaar, want zoodra hij ze op een bepaalde plaats meende te zien, trokken zij zich plagend terug, en zoo aldoor, tot zij hatelijk onbereikbaar voor hem bleven.

Toen de trein dan eindelijk het perron van het stadje binnenreed en hij vol ongeduld door de menschen naar den uitgang was gedrongen, schrok hij terug voor het wezenlooze van het duistere buiten. Zoo scherp en duidelijk de bekende straten

zich aan zijn ongedurige verdeling hadden opgedrongen, zoo mat en doodsch was thans de werkelijkheid en hij voelde geenerlei voldoening zijn doel bereikt te hebben. Eerst moest hij met zijn zwager hebben gesproken en terwijl zijn haastige stappen hol opklonken in de leege buurten, was het hem als vluchtte de realiteit kleinplagend voor hem uit. Hij begon te draven en een dierlijke woede om zijn onmacht en zijn eenzaamheid deed hem halfluid vloeken. Dicht bij het huis zijner zuster stonden twee mannen in gesprek. Zij rookten en lachten onbezorgd, en een doodelijke haat tegen hun onbevangenheid en stellige levensopvatting stond in hem op. Ook bespeurde hij een ademstokkende angst, dat wanneer zij hem zijn tegenovergestelde bedenkwijze als van het gelaat konden lezen, zij terstond tot den aanval zouden overgaan. Hij klemde ter verdediging zijn huissleutels in de bevende hand en zelfs toen hij zich reeds veilig in de huiskamer zijner zuster bevond, kon hij zijn opwinding nog nauwelijks verbergen.

Ook vond hij tegen zijn verwachting nog immer geen rust voor zijn gejaagde verbeelding. Tijdens hun hartelijke begroeting en ook nog toen zij reeds met hun drieën om de tafel zaten, had hij een vergoelijkende geringschatting voor hen, verwaardigde zich nauwelijks op het gesprokene te

letten en dacht: dit alles is het niet, maar straks.

Toen stond hij plotseling van tafel op, deed een paar schreden van den lampeschijn terug en vertelde, geheel tegen zijn oorspronkelijke bedoeling in, reeds dadelijk het nieuwtje. Er kwam nu volop leven en beweging in de twee trouwe figuren om de lamp en bij den aanblik hunner belanglooze vreugde, besloop hem een ontzettend medelijden hen in zijn wreede macht te weten. Toch bleef hij onvermurwbaar en terwijl zijn zwager nog herhaalde, dat het een zeldzame onderscheiding was, dacht hij geheel daarbuiten: 'Ja, mannetje, maar je geld moet ik hebben, desnoods dan met geweld.' En voor een oogenblik kwam hij in de heet begeerde werkelijkheid, toen hij vol leedvermaak het ontzuenderend antwoord gaf: 'Nu ja, maar als jelui me niet met zeshonderd gulden helpen, kan ik het niet aannemen.'

Het was gebeurd en even bleef het stil.

Hij was verwonderlijk kalm en stelde niet het minste belang in het antwoord van zijn zwager. Hij bespiedde met loerende blikken de meubelen en tot zijn popelende vreugde, zag hij het plots voor zijn oogen gebeuren en hoorde hij het een oogenblik. Het was er geweest en het was door wreedheid en misdaad te bereiken.

Zijn zwager weigerde. De zaken gingen slecht

en er waren allerhande bezwaren. Hij luisterde niet eens en zeide toen tot zijn zuster, als schoot hem in het laatste oogenblik nog een kleinigheid te binnen: 'Ja, en als jelui me niet helpen, kom ik in de gevangenis.'

Het leek hem of hij het gevaarlijke van den toestand thans zelf eerst inzag. Hier gebeurde iets naar onverzettelijke wetten. Het allergewoonste was het allerverschrikkelijkste en wanneer de ander niet toegaf, moest hij hem geweld aandoen.

Zijn zuster weende en zijn zwager liep met luidruchtige uitingen van afschuw door de kamer. Toen bleef hij voor hem staan, sloeg, zooals het behoorde, met de vuist op tafel en schreeuwde: 'En hoe iemand in godsnaam bij zoo iets nog kan zitten lachen.'

De bekoring van het oogenblik was verbroken. Hij voelde zich schuldig en er volgde een langdurige en vernederende uiteenzetting. Hij moest vertellen, waar hij het geld gelaten had en toen zijn zwager vernam, dat hij er 'een meid op nahield,' bleef hij bij zijn oorspronkelijke weigering volharden. 'Wat helpt het dan of ik het al van mijn eigen lijf afsnijd. Het gaat toch weer denzelfden weg op.' Toen pakte hem de angst en met tranen in de oogen smeekte hij om hem toch niet voor zijn gansche leven onge-

lukkig te maken. Zijn zuster, die tot nu toe gezwegen had, viel hem bij en zijn zwager zwichtte, op voorwaarde dat hij het met Helene uit zou maken. Hij beloofde het zonder aarzelen, omdat hij het van te voren ook in dat opzicht met zich zelf eens geworden was. Want toen hij het geld vroeg, had hij de zekerheid gehad in de goede richting werkzaam te zijn en het besluit genomen ook goed aan het werk te blijven en het nog dienselfden avond met Helene uit te maken.

Wat verder nog besproken werd, de voorwaarden van de leening en zoo meer, was hem onverschillig. Zijn verbeelding verwijlde reeds ongedurig bij dit nieuwe plan en hem kwelde dezelfde koortsige onrust als overdag. Toen hij ten slotte het geld in handen kreeg, was het zonder een grijn van genoegdoening en speet het hem slechts niet meer verlangd te hebben. Een oogenblik werd hij nog vreemd aangedaan toen zijn zuster bij het afscheid weende en zeide, dat zij zoo'n zwaar hoofd in zijn toekomst had. Maar toen zijn zwager, die hem uitliet, aan de deur nog eens wilde beginnen, liet hij hem staan.

Zijn ongedurigheid was verminderd en zijn verbeelding werkte bijna niet meer. Hij voelde zich vast besloten, zonder erbarmen, en gedurende het korte traject bleef hij met een norschen

lach onbewegelijk in een hoek. Zoo ondragelijk lang als hem de heenreis voorgekomen was, zoo ellendig snel was hij weer in de stad terug. Het was als vreesde hij zijn eigen vastberadenheid, want in plaats van Helene dadelijk op te zoeken, bleef hij nog eerst, verscholen in het half donker van een sombere kroeg, naar buiten zitten kijken. Hij zat met de gebalde vuist op tafel naast zijn glas en dacht steeds aan hetzelfde, waaraan hij bij zijn zwager en ook in den trein gedacht had. Zij was onmachtig en hij had de macht. Hij voelde bij die gedachte zijn onverzettelijkheid als met donkere stralen van zich uitgaan. Zij werd er door van hem teruggehouden, zij wilde nog spreken, maar viel toen met een krachteloos gebaar ter aarde. Hij was onwrikbaar en zelfs de tijd scheen er niet tegen opgewassen, want toen de kellner het sluitingsuur waarschuwend rondgalmde, betaalde hij met een vloek en haastte zich door de buitenwijken naar het kroegje.

Hij kwam nog juist bijtijds en wachtte in het armoedige zaaltje met een hem bekenden klant, die ook na sluitingstijd mocht blijven, tot Helene het buffet had opgeruimd. De kellnerinnen waren weg, haar tante was boven en terwijl hij met zijn tafelbuurman sprak, voelde hij zich van een zeldzame zekerheid en bijna vroolijk.

Ze had hem niet gegroet, maar hij merkte toch aan haar opzien vanuit het buffet, dat zij niet slecht geluimd was. Toen zij hem bier bracht, sprak zij hem met U aan en verleende hem het eerbetoon, gebruikelijk voor een nieuwen gast. Zij was niet dronken en men kon het haar dien avond bijzonder duidelijk aanzien, dat zij vroeger mooi geweest moest zijn. De derde was een gezellige plakker, vol allerhande grappen, die de vader van Helene had kunnen zijn en het werd een genoeglijke zitting. Door den ander kwamen zij als van zelf in gesprek en terwijl hij zich al beschonken voelde worden, speet het hem in ernst, dat zij niets vermoedde en het juist vanavond moest geschieden.

De vreemde was weg, door Helene voorzichtig uitgelaten. Voor zij weer kwam zitten, kneep zij hem in de wang en zeide: 'Wanneer je wil kan je zoo aardig zijn.' 'Ik kan nog veel aardiger zijn,' gaf hij onwillig ten antwoord. Zij nam zijn hand en ze zaten een tijdje sprakeloos. Hij voelde zich plotseling weer onzeker, maar toen zij opstond en voorsloeg naar zijn kamer te gaan, zeide hij kortaf, dat het dien nacht niet kon. Zij was onmiddellijk achterdochtig, wendde zich om met onderzoekenden blik en hij wist, dat voor hem dien avond ten tweeden male de strijd begonnen was. Zij hadden

zoo vaak reeds ongenoegen gehad, dat hij bijna geen aandacht schonk aan hetgeen zij hem tegenwierp en slechts klein nieuwsgierig was, hoe zij zich houden zou. Hij dacht eigenlijk alleen maar aan zijn vroegere werkelooze afwachting en hoe nu op eenmaal de tijd van handelen daar was. Hij was reeds met succes aan het werk geweest en hoopte ook nog heden degelijken arbeid af te leveren.

Hij lachte stompzinnig, toen hij haar voorloog met zijn juffrouw moeilijkheden over hare bezoeken gehad te hebben. 'En morgen dan,' vroeg zij, 'je weet toch, dat ik morgen vrij ben.' 'Ja, morgen ook niet,' antwoordde hij, 'en overmorgen niet en komende jaar niet en nooit meer.' Terstond berouwde het hem de waarheid gezegd te hebben. Hij had moeten huichelen en haar stiekem laten zitten. Maar haar woede en verachting waren al niet meer te stuiten en hoe meer zij schold, hoe kalmer hij aanvankelijk werd. 'En van avond, waar was je dan van avond, natuurlijk bij een meid,' besloot zij snikkend, terwijl zij aan het einde harer krachten plompweg op een stoel neerviel.

Maar juist hare hulpeloosheid en de twijfel, of zij wellicht dien avond even weerstandsloos zich met een vreemde in het pianokamertje had opgehouden, het besef ook, dat hij onrecht deed,

joegen hem in een vervaarlijke woede van zijn stoel. Hij kon niets zeggen en draaide een paar maal, met de handen wurgend aan zijn keel, als zinloos onder de gaskroon om zich zelf. Toen krijschte hij, haar trachtend van den stoel te trekken, ‘en jij, en jij, en jij’. Zij probeerde zich los te rukken en de geweldige angst, die uit haar oogen sprak in de plotse zekerheid, dat het om haar leven ging, maakte hem steeds razender. Waarom handelde hij nu niet? Toen gelukte het haar te ontsnappen, maar niet zonder dat hij haar nog eenige stompen in den rug gedreven had. Hij wilde haar volgen, maar het was hem onmogelijk van zijn plaats te komen. Hij wilde zich rechtvaardigen en nog iets schreeuwen van het pianokamertje. Hij was niet meer bij machte een woord uit te brengen. Toen hoorde hij haar naar boven om hulp roepen: ‘Willem is gek geworden, Willem is gek geworden’ en hoe er iemand snel de trap afkwam. Plots uit zijn ban bevrijd en met een innige bevrediging, nam hij zijn jas en hoed en vluchtte.

.... het geluk wilde niet wijken. Hij was de nacht, na het voorgevallene met Helene, zooals van zelf spreekt, niet naar huis gegaan. Hij had in een verborgen nachtgelegenheid gespeeld en bijna een derde van het geleende geld verloren.

In zijn roes en wanhoop was hij met een deerne van het speelhol naar hare kamer medegegaan. Maar hij was geheel overstuur, noemde de hem onbekende Helene, strelde hare wangen, weende, bedreigde haar, toen hij voor een oogenblik tot bezinning kwam, zoodat zij hem in haar angst weder vertrekken liet, na hem van te voren wat bankpapier te hebben ontfutseld.

Den volgenden morgen gebeurde er iets, dat hem in zijn gansche leven nog niet overkomen was. Hij kon zich, als gewoonlijk, niet meer herinneren hoe hij thuis gekomen was en tot zijn grooten schrik zag hij op zijn horloge voor het bed, dat hem bijna geen tijd meer bleef om op het vastgestelde uur op het bureau te zijn. Toen wist hij plotseling wat er 's nachts gebeurd was; zijn breken met Helene, het juiste bedrag, dat hij verloren had en dat het hem thans niet meer mogelijk was het tekort te dekken. Hij stortte uit bed, woelde met sidderende handen in zijne op de sofa geworpen kleeren naar zijn portefeuille en bemerkte, dat hij ook nog bestolen was. Toen overtuigde hij zich nog eens dat het wezenlijk zoo laat was en begon zich, binnenmonds pratend, haastig aan te kleeden. Het meeste ergerde hem dat hij zich verslapen had, want het kwam hem voor, als had hij op al het overige reeds gerekend. Wanneer hij, nog half beschonken, in

de verslaper kamer om zich blikte, had hij het zekere gevoel, ditzelfde onder juist dezelfde omstandigheden reeds beleefd te hebben. Het was hem op eenmaal onverschillig, dat hij het tekort in kas niet dekken kon. Hij verlangde koortsachtig om op zijn bureau te zijn en zijn ongedurige verbeelding liep hem weder vooruit. Hij bevond zich tegenover den directeur en tusschen hen beiden was dezelfde spanning, die hem gisteravond in de kamer zijner zuster had doen zegevieren. Hij wist hoezeer de bank beducht was voor schandaal en wanneer hij klaren wijn schonk moest de ander zwichten. Hij voelde zich zonder schaamte en onverzettelijk en nadat hij om zijn ontbijt gebeld had, nam hij zich zorgvuldig in den spiegel op.

Zichtbaar tevreden wendde hij zich af, werd ten slotte ongeduldig dat de meid niet kwam en nam zijn horloge in de hand.

Toen vloekte hij hardop, schelde als een razende opnieuw en bevond zich in hetzelfde oogenblik tegenover de meid, die hem met een bot-verwonderd gelaat bevestigde, dat het nog een uur te vroeg was en zij eerst melk moest halen.

Wederom alleen in den vreemden morgen, na al het kortelings zoo vreemd gebeurde, voelde hij zich een oogenblik kwetsbaar, als moest hij nederknielen aan zijn bed. Hij haalde de schou-

ders op en vond aldra dezelfde norsche vastberadenheid terug, nam zijn horloge van tafel en lachte zachtjes, doch onbedaarlijk.

Toen schoot het hem als een rijke vondst te binnen, zoodat hij weder stroef en ernstig werd. Het was mogelijk, dat hij zich de eerste keer gewoon vergist had, maar ten tweede male had hij rustig en onpartijdig opgelet en het toch gezien. En hoe duidelijk.

Hij was dus eindelijk niet meer aan de werkelijkheid gebonden en al was dit slechts een onbeduidend, ja eigenlijk eenigszins hinderlijk, begin, waarom zou hij later niet in plaats van zijn armoedige kamer een zich in duizend lichten spiegelende troonzaal om zich ontwaren. Het moest alles slechts voorzichtig worden voorbereid, tot zijne verbeelding ten slotte de werkelijkheid den loef afstak. Ook vielen hem de magische overleveringen omtrent zijn overleden tante te binnen. Waarom zou ook hij de gave der willekeurige visie niet bezitten? Was het hem reeds niet gelukt door eenzaam staren de dingen die er waren niet te zien. Waarom ook niet omgekeerd? Zoo mijmerde hij, met zijn hoed op aan tafel gezeten, het horloge in de hand, zonder zich te bekommeren om wat hem straks nog wachtte in het bureau. Tot de dienstmeid zijn ontbijt bracht en hij zich ten slotte

nog moest haasten om op tijd te komen. Eenmaal in het kantoor, had hij weder alle zelfvertrouwen verloren. Hij gaf verwarde antwoorden aan het jongmensch, dat allerhand listige toespelingen op zijn aanstaande overplaatsing maakte en verviel weldra in een donker zwijgen. Zijn oorspronkelijk plan om het tekort te biechten kwam hem onuitvoerbaar voor. Het was dwaasheid te gelooven, dat de directeur, uit vrees voor schandaal, zich zou laten weerhouden hem te ontslaan. Hij sidderde bij de gedachte straks de bank voor goed te moeten verlaten en zonder betrekking doelloos op straat te staan. Hij dreigde te stikken van onrust, het bloed bonsde hem in heete golven aan het gelaat. Hij moest nu handelen, weten wat er uit hem worden zou, want deze onzekerheid dreigde hem krankzinnig te maken.

Hij verliet de kamer, vastbesloten de overplaatsing niet aan te nemen op grond der daaraan verbonden onkosten. Een norsche lach begeleidde de ontdekking van deze uitvlucht. Hij herkreeg zijn kalmte, maar als terugslag knikte zijn knieën in een geweldige slapte door en terwijl hij aan de deur der directeurskamer klopte, dacht hij in onmacht te zullen vallen. Toen meldde zich de bekende en zoo gevreesde stem en merkte hij zich aarzelend binnegaan. ‘A ha, meneer

Mertens, ' begroette hem de directeur, die vluchtig had omgezien en doorging met zijn werk, 'gaat U zitten, ik ben onmiddellijk te Uwer beschikking.'

Nadat hij in een grooten lederstoel naast de lessenaar plaats genomen had, kwam hij geleidelijk tot zich. Evenals den vorigen avond bij zijn zuster, was hetgeen thans ging gebeuren hem op eenmaal onverschillig, maar zijn houding was een juist tegenovergestelde. Hij voelde zich onverzettelijk in de overtuiging, dat de ander hem niet dwingen kon de overplaatsing te aanvaarden, maar hij van zijn kant zou toch niet als gisteren tot het zoo begeerde daderschap geraken. Een flauwe verveling kwam om de dingen, dat het alles bij het oude blijven moest. Hij zocht de eenzame bekoring te ondervangen, die de bekentenis bij zijn zwager nog zoo kort geleden aan hun wederspanning wezen had ontlokt, maar met een steelschen blik door de kamer, bemerkte hij, dat de werkelijkheid hem vermeed. Nog even kittelde het hem tot verzet, toen de directeur, als ware er nimmer van eene overplaatsing sprake geweest, zich tot hem wendde met de deelnemende vraag: 'En waarmede kan ik U van dienst zijn, meneer Mertens?' Maar hij bracht het zelfs niet meer tot drift. Een walging van het oude, oude leven verstikte zijn

innigste denken en klankloos-machinaal, omdat het geschieden moest, antwoordde hij: na rijpelijk overleg van de nieuwe betrekking te hebben afgezien.

Wat verder besproken werd, herinnerde hij zich eerst toen hij zich weder alleen in den lichten gang bevond. De directeur had zijn weigering onderbroken en zich half verontschuldigd, dat hij tijdens hun laatste onderhoud verzuimd had te vermelden, dat aan de overplaatsing eene vergoeding voor uitrusting was verbonden. Een bedrag ruimschoots voldoende om het tekort te dekken, zoodat hij in zijn botte verwondering van het verdere niets meer begrepen had. Het vrij lange en ernstige onderhoud scheen hem in een gedeelte eener seconde afgeloopen en ook thans nog, met de door den directeur onderteekende betalingsorder in de bevende hand, kon hij van woede stampvoeten, dat deze onverhoopte oplossing hem geenerlei geruststelling of tevredenheid bracht. Was hij dan plots onvatbaar voor de werkelijkheid geworden? Of was het beleefde inderdaad niet wezenlijk geschied? De betalingsorder liet geen plaats voor twijfel over en toch voelde hij zich bijna nog onzekerder en even gejaagd als van te voren.

‘Wel donders’ dacht hij ‘hebben de dingen zich dan op hun kop gesteld?’ en om zich op

den proef te stellen begaf hij zich in het hol van den leeuw, in ons geval, de afdeeling voor comptabele zaken, waar hem bleek, dat het geluk hem bespote en met hem solde als de kat met de muis. Want behalve het geld voor het betalingsstuk, ontving hij er zijn nog loopend tractement onder mededeeling, dat hij tot den volgenden eerste met verlof kon gaan. Hij wist niet wat te denken toen men hem van alle zijden gelukwenschte, maar het leek er toch veel op of men blijde was hem kwijt te zijn.

Hij meende de oorzaak zijner ontstemming op het spoor te zijn en wreekte zich op het jongmensch, voor wien hij plaats moest maken. Tijdens de overdracht zijner werkzaamheden verzuimde hij geen gelegenheid om diens gebrek aan inzicht en geheugen te doen blijken. 'Merk u nu wel,' vroeg hij spottend, toen de ander ten slotte niets meer begreep, 'dat het gemakkelijker is er uit een hoek van de kamer naar te kijken, dan het zelf te doen?' 'Ja werkelijk,' klaagde zijn offer, vuurrood en hulpeloos naar hem opziend, 'het valt niet mee.' Toen had hij zich wezenlijk moeite gegeven zijn opvolger eenigermate op de hoogte te brengen, werd nog eenige malen bij den directeur geroepen en de rest van den morgen dacht hij niet meer aan zich zelf.

Eerst toen hij, na de enkele verplichte afscheids-

bezoeken, met zijn kantoorbuisje en de ‘Kritik der reinen Vernunft’ in een krant gewikkeld, de bank voor goed verliet, bemerkte hij opnieuw hoe zonderling het hem te moede was. Een diepe verslagenheid liet alles dof stil in hem. Hij voelde zich licht onpasselijk en eenmaal buiten kon hij slechts met moeite een heeten drang tot weenen onderdrukken. Eerst dacht hij dat het hem - uit gewoonte zich ellendig te gevoelen - onmogelijk was het nieuwe geluk te beseffen, zoodat bij gebreke aan een tastbare reden tot rampzaligheid, alleen de lichamelijke verschijnselen overbleven.

Schuw blikte hij om zich en herinnerde zich plots, tot in de kleinste bijzonderheden, den middag na zijn ontslag uit het ziekenhuis. Maar de leegte van de wereld, die hij thans tegemoet schreed was aangrijpender, omdat hem zijn ramspoed als de verklaring ervan ontnomen was. Deze leegte was volstrekt. De wereldleegte uit onstoffelijke gedachtenweefsels ragfijn om het vergeten innerlijk. ‘De reine eenheid van het begrepen leven’ fluisterde hij als in extase. Maar in zijn denken, instinctmatig door deze uiterste spanning bedreigd, begon een vertwijfeld zoeken naar de vertrouwde toevluchten. Het gonsde in zijn hoofd en drukte aan den schedelwand, tot het hem voorkwam alsof het naar boven openstond en dampte als uit een schotel.

In een aanval van duizeligheid begon hij immer langzamer te lopen, naar adem snakkend. Toen bleef hij staan en neigde het hoofd, als gevolg gevend aan een aanwijzing van den kapper tijdens het scheren. In dit korte oogenblik schenen zijne hersenen zich weder te voegen naar den hun opgelegden dwang en met een korten knak zich iets te verschuiven.

De sensatie hield daarmede op en terwijl hij zijn weg vervolgde, kwelde hem slechts nog een bang vermoeden een zware ziekte onder de leden te hebben. Zoo kwam hij aan een verwaarloosd park, waar armoedige kinderen speelden in het grint en zocht zich in een stillen uithoek een eenzame bank, met dorre bladen bestrooid. ‘Wanneer ik slechts wist, wat dit alles te beduiden heeft,’ dacht hij, legde zijn pakje voorzichtig op de bank en wilde het zich gemakkelijk maken. Maar als terugslag op deze suizende eenzaamheid, herinnerde hij zich plots Helene, aan wie hij in de verwarring van de laatste uren in het geheel niet meer gedacht had.

Het was geen bijster aangename herinnering, maar zij bracht hem tot de werkelijkheid terug, zoodat hij ook gaandeweg zijn norsche onverschilligheid her kreeg. ‘Ha, ha,’ spotte hij, ‘ik geloofde reeds dat er een van de vijf op den loop was. Daar is ze weer, maar ze kan lang wachten.’

In enkele secunden ging hem het voorgevallene in het kroegje door den geest. De mogelijkheid, dat zij voor zijn komst zich met een vreemde in het pianokamertje had afgezonderd, ontstak opnieuw dezelfde dierlijke drift in hem. Hij voelde geen mededoogen met haar. Wanneer het nog moest geschieden, zou hij zich juist zoo gedragen en elke nuance van het gebeurde had zijne volle goedkeuring.

Alleen het slot verschilde in zijn herinnering aanmerkelijk van de werkelijkheid. Het behoorde er eigenlijk niet meer bij, maar het hulpgeroep, waarmede zij hem ontvlucht was ‘Willem is gek geworden’, werd hem thans als uit duizend kelen toegeschreeuwd. Het leek iets dat dien avond, evenals hunne scheiding, voor goed beslist was en waarover op dit oogenblik alle anderen het reeds met elkander eens waren. Het maakte, om niet meer te zeggen, een allernaangenaamsten indruk op hem, zoodat hij niet kon nalaten zich af te vragen of het dit misschien zou zijn. Geen dief, geen moordenaar, maar eenvoudig dit. Hij verwierp het onmiddellijk weer, tot het met een geweldige overtuigingskracht uit een tallooze menigte opklonk ‘Willem is gek geworden.’

Hij lachte onbeholpen en prevelde ‘Wel verdomd’. Toen verzonk hij langen tijd in een dof gepeins, waaruit hij tot zijn schrik door een have-

loos oud man gewekt werd, die, zonder dat hij het bemerkte had, naast hem was komen zitten. Wat de andere sprak klonk als van de overzijde van een breed, breed water, zoodat hij zich met de hand aan het oor voorover boog en dacht, dat deze mensch van heel ver moest gekomen zijn.

.... Hij slenterde met zijn pakje onder den arm onverschillig langs 's heeren wegen en meende zich tamelijk bewust te zijn van hetgeen er plaats greep.

Hij had geluk. In plaats van in de gevangenis te worden opgesloten, was hij tot een nieuwe aangeziene betrekking uitverkoren en rijkelijk van geld voorzien. Al het andere kon ten slotte nog tegenvallen, maar zijn goed gevulde portefeuille gaf toch een geweldige zekerheid aan het oogenblik. Van den anderen kant, te lang gewend zich zelve onpartijdig gade te slaan, beseftte hij, dat er ernstige gevaren dreigden. Zelfs nu nog scheen de werkelijkheid verschaald en wat hij aan maatschappelijke bevestiging gewonnen had, leek er aan wezensstelligheid afgenomen. 'Niet meer dan logisch,' zeide hij, 'wanneer men bedenkt, dat de werkelijkheid een afgeronde eenheid is.' Maar hij miste het toch met een ellendig laffe smaak en alsof een glas pittige wijn het verhelpen kon. Ook was hij hongerig, maar het uur voor koffie-

drinken was reeds lang verstreken en opnieuw voelde hij zich als een wild-vreemde uit elk verband gerukt. Toen herinnerde hij zich een bodega op een druk punt bij de markt, waar men achter vitrage gordijnen naar buiten zien kon en slenterde verder, zonder nog te weten of hij er binnen zou durven gaan. Soms hield hij zich voor een winkel op en merkte dan, dat hij nog altijd aan hetzelfde dacht. Hij bleef slechts stilstaan in de hoop het met zich zelf eens te worden, zag niets van hetgeen er in de vensters uitgestald was, tot hij het ten laatste, vreemd gerustgesteld, halfluid toegaf: 'Wanneer men alles zorgvuldig afweegt, zit het er in.' Toen stapte hij de bodega binnen, koos zich een rieten stoel aan het venster en bestelde op goed geluk een glas portwijn.

Hij was in twijfel tusschen sherry, port en vermouth, waarvan hij zich het verschil in smaak niet meer herinnerde, maar rook onmiddellijk dat het juist was wat hij noodig had. Toen nam hij een voorzichtig slokje en maakte het zich gemakkelijk voor het groote raam, tevreden ook, dat hij zoeven tot een gevolgtrekking gekomen was. 'Het is niet te loochenen, dat ik een goede kans heb,' herhaalde hij halfluid en keek schichtig om of men hem soms gehoord kon hebben. Maar hij was de eenige gast; de kellner smoesde met de juffrouw achter het buffet, zoodat hij zich on-

gestoord aan zijn gepeins kon overgeven. De vane jeugdaren in slopende afzondering verleefd; het maatschappelijk eche, zijn ziekte en poging tot zelfmoord, daarna de jarenreeks van geestlooze kantoorarbeid en dronkenschap. ‘Het eenige wat mij nog gerust stelt,’ dacht hij, terwijl hij naar het buffet ging om zich een van de uitgestalde koude schotels uit te zoeken, ‘is dat ik er zelf nog zoo onpartijdig over denken kan. Maar het zit er volop in.’

Hij bestelde zich bloedroode roastbief met remoulade en vergat al etende deze nieuwe zorgen. Hij at met dierlijke graagte, dronk nog een glas wijn, nam daarna nog kaas, stak een cigaret op en informeerde vertrouwelijk bij den kellner of het niet voordeeliger was een halve flesch te bestellen. Hij had niets meer te verzuimen en voor het geld behoefde hij het al evenmin te laten. Juist zooals hij vermoed had, was hij thans onverzettelijk in de werkelijkheid terug en zelfs niet meer bij machte zich in zijn tegenovergestelden gedachtengang te verplaatsen. Hij leunde achteloos achterover en dacht alleen nog maar aan zijn nieuwe vooruitzichten, zijn geldbezit en stikte haast van verwaten eigendunk. Hij was hen allen te slim af en het kon niet anders of ten slotte moest hij boven hen uitblinken. Als rijke vonden schoten hem immer

nieuwe mogelijkheden voor zijn roem te binnen, zoodat hij een paar maal hardop lachte. 'Je Vous dicterai des lois,' prevelde hij en toen een uitbundig draaiorgel zich voor het groote raam kwam opstellen, kon hij zijn dierlijke vroolijkheid niet meer bedwingen en moest zich aan het volk vertoonen.

Buiten was de werkelijkheid niet meer te verduren. Zij donderde hem met het geweld van een waterval in de ooren en haar waaiend kleurenspeel ging als vanuit een reuzen luchtschommel voor zijn duizelend kijken open. Hij liep en liep als over rollende tonnen steeds bergop. Soms kwam er een klein plateau, waar de menigte joelend en zwaaiend en lachend aan voorbijtrok. Waar was hij, wat gebeurde er? Een meisje in korte rokken, met schitterende oogen en blonde lange vlechten, een kind, gaf hem nog even een zweem van dag en nu. Hij smakte met de lippen en wilde achter de tweelingen aangaan. Plots wentelde zich het keienvlak onder hem weg, zoodat hij zich eraan vast moest klemmen om niet in den bodemloozen afgrond te verzinken. Hij strompelde overeind. Ha, ha, hij was smoordronken. Van een venstersponning spatte hem met een doffen slag iets zuurnattigs in het gezicht en even nog kwam het hoongejoel van een horde jongens tot zijn bezinning.

... hij draaide zich op de sofa naar den donkeren wand, half bewust onwillig tot bewustzijn terug te keeren. Een warme hand, nu ja, de eigene. En liggen, loodzwaar liggen. Waarom ook niet? Hij drukte zijn gloeiend aangezicht in het blinde kussen onwillig af van het dwingend zwart gebaar in het donker achter hem. Maar toen werd het tot een ontzettende kreet en schuddevrat zich met verscheurende hoektanden achter in het volle halsvleesch ‘Wie zijt gij?’

Hij stortte zich in popelenden doodsangst overeind, maar zijn keel bleef toegesnoerd en toen hij zich eindelijk mocht melden was het bezig te verstikken. Nog had hij de kracht het venster open te rukken en terwijl het hem voor de oogen schemerde kwam hij er langzaam tot zich zelf. Het eerste waarover hij zich verwonderde, was zijn ijzige kalmte, als ging hem dit alles verder niet aan. Hij wist niet meer hoe hij hier thuis gekomen was, maar terwijl hij de lamp aanstak. herinnerde hij zich zijn bezoek aan de bodega en miste ook onmiddellijk zijn pakket. Instinctmatig onderzocht hij daarna zijn portefeuille, maar geheel volgens zijn verwachting ontbrak hem slechts hetgeen hij in de bodega uitgegeven had.

Het was half tien in den avond en de gestolde resten van middageten stonden nog op de gedekte tafel. Hij had er slechts een minachtende

blik voor over en ging op de sofa zitten om te trachten zich het verder verloop van den middag te binnen te brengen. Zijn halsboord lag gescheurd op bed, zijn schoenen had hij onder een kast tegenover hem geschopt. De herinnering aan de bende jongens, die hem vervolgd had, vertrok zijn gelaat tot een stompzinnigen lach.

Toen rekte hij zich uit en zocht zich, binnensmonds pratend, een schoon boord. Daarna dompelde hij zijn koortsig gloeiend hoofd een paar malen in de waschkom en wilde zijn schoenen aantrekken.

Ze waren er niet. Ze waren er niet meer. 'Wel verdomd,' vloekte hij, 'dat wordt toch al te gek,' keek nog eens onder de kast, zocht onder de sofa, onder tafel, overal en wilde ten slotte de deur open rukken om de meid te roepen. De deur was van binnen afgesloten, zooals hij dit gewend was 's nachts te doen en zijn schoenen stonden als 's morgens op den drempel. 'Dat is sterk,' mompelde hij, 'dat is meer dan sterk.' Toen kleepte hij zich overhaast aan en verliet de kamer, zonder de lamp uit te blazen.

Dien avond kwam hij als nog nimmer voor het niets te staan. Alles leek kapot en uit zijn oude verbanden gerukt. Eerst had hij gedachtenloos en uit gewoonte den weg naar het kroegje

ingeslagen. Hij had er niets meer te zoeken en eenmaal omgekeerd strekten zich alle richtingen even leeg en doelloos voor hem uit. Het nieuwe maakte zich voor het oogenblik slechts in zoover kenbaar, dat de laatste opbouwende gedeelten van zijn vroegere negatieve bestaan, de bank, Helene en het tekort in kas, er op eenmaal uit waren weggevallen. Ook bekreep hem weer het smadelijke gevoel op een fatsoenlijke manier uit zijn betrekking te zijn weggejaagd. En hij twijfelde of het hem ooit gelukken zou zich aan te passen aan het benepen leven van het provinciestedje. Hij zou er weldra even eenzaam zijn als hier. Het was te laat om thans nog van meet af aan te beginnen. Er kon niets goeds uit komen, want het zou onmogelijk zijn om daar een dubbelleven te verheimelijken.

Het nieuwe was enkel nog een nieuw gevaar en hij voelde zich bibberend van een veilig nest verjaagd. Zoo zocht hij instinctmatig de vertrouwde duistere buurten, maar bij het passeeren van de sombere kroegen, waar hij de leege uren eenzaam gezeten had, besepte hij eerst hoe onherstelbaar zijn oud leven was te niet gedaan. Het was donker en begraven en het zou heiligschennis zijn het op te rakelen.

De eenzaamheid en vertwijfeling, die hij daarna tegemoet ging overschreden zijn bevassing en

werden ten slotte tot een zoetstillende kalmté. Er hadden zich tranen aan zijn oogen gedrongen en hij lachte innerlijk om de verwrongen en deukige vormen, waarin de dingen met rood-groene randen vervloeiden. Hij liep en liep als wonderlijk geleid en alsof schuin achter hem steeds dringender dezelfde stem herhaalde dat hij gelijk had.

Plots overgoten van het rosse licht aan den ingang van een concerthuis ging hij er binnen. Waarschuwende plakATEN met aanvangsuren en toegangsprijzen hielden hem voor een oogenblik staande. Maar met denzelfden gedachtenloozen eigenzin nam hij een biljet, gaf zijn jas en hoed in de garderobe en kwam in een uithoek van de half leege zaal te zitten.

Er speelde een verfomfaaide dameskapel en in de kille overgroote ruimte verdwaalde de armzalige muziek met schetterende flarden. Hij herinnerde zich nu hoe Helene meerdere malen erop aangedrongen had met hem hierheen te gaan. Hij wilde niet aan haar denken, maar bij den aanblik van de gapend-leege bovengalerijen kon hij slechts met moeite een heeten tranendrang terughouden. Uit gewoonte monsterde hij daarop de vrouwelijke muzikanten stuk voor stuk, tot het dwaas vertrokken en van zich zelf reeds leelijke gezicht der fluitspeelster een kittelende lachbui in hem ontstak. Opvallend was hoe tijdens dit

laatste een hand ver trouwelijk op zijn schouder leek te rusten en dezelfde bemoedigende stem van straks iets fluisterde van op den goeden weg en moed houden.

Men bracht hem bier en terwijl hij, na gretig gedronken te hebben, het zich gemakkelijk maakte, kwam er op eenmaal een onverstoorbare kalmte en haast tergende nuchterheid over hem. Hij kon lachen of huilen. Het was eenerlei.

Toen keek hij om, zoo duidelijk waren die laatste woorden hem toegefluisterd.

Het was een eigenaardige toestand waarin hij daarna verviel. Een aangename warmte doorstroomde hem, somwijlen wist hij niet meer of hij waakte of droomde, de tijd verging onmerkbaar en hoewel hij het eene glas na het andere dronk, geraakte hij niet beschonken. Hij dacht aan geen verleden of toekomst meer en genoot alleen de vermeende veiligheid van dit oogenblik. Hij verveelde zich niet, want zijn nieuwe metgezel leek onvermoeid en meer dan eenmaal kwam hij met hem in tegenspraak.

Het gehoorde kwam in korte woorden op het volgende neer:

Wees blij dat je eenzaam ben gebleven, want een verkeer met hen was toch onmogelijk. Je had er je overtuiging voor prijs moeten geven. Je overtuiging, dat dit leven niet werkelijk en

slechts het andere is. Daarmede kan niet gezegd worden, dat het leven onwerkelijk is, want het leven is werkelijk niet.

Werkelijk en onwerkelijk zijn evenmin tegenstellingen als eeuwig en tijdelijk. Eeuwig te willen bedenken als altijd door, is de eeuwigheid in het tijdelijke verplaatsen. Die het tijdelijke weet, weet het eeuwige. Maar je behoeft, evenmin als zij, iets te bewijzen.

Dwaal ook niet af. Het komt altijd weer daarop neer, dat, wanneer zij in hun onverstoorbare rust, genoeg nemen met zich zelf als het eene, en de buitenwereld als het andere, dat dit een gewone platte dwaling is. Er is geen verzoening denkbaar en ze zullen je met deze overtuiging onmiddellijk voor gek verklaren, terwijl zij het zelf reeds lang zijn. Hoe dom en vervelend zijn zij daarbij. Waarom spreken zij niet bij voortduring over het onbegrijpelijke, hetgeen toch de eenigste manier is om het ooit tot iets te brengen. Waarom verzamelen zij het liefste wat zij achter moeten laten? Het is duidelijk, dat zij de dingen op hun kop stellen en wij daarentegen met recht geen prijs stellen op hetgeen wij straks niet kunnen medenemen.

De terloopsche aankondiging van dit op handen zijnd vertrek beviel hem slechts half en bracht hem voor een oogenblik tot bezinning.

Hij voelde zich koortsig. De rookerige zaal met het gewemel der menschen lag als in een diepe verte. Hij zelf was een geweldige donkere reus, zijn hoofd een torenkamer en het leven van zijn lijf, de spanning van zijn hart, de pompslag van het warme bloed gebeurde ontzaggelijk en als eenigste. Hoewel hij het middagmaal op zijn kamer onaangeroerd gelaten had, bespeurde hij geenerlei eetlust. Integendeel, de gedachte te moeten kauwen of slikken maakte hem reeds onpasselijk. Zijn dorst scheen niet te lesschen. Met spottende oogen had de kellner hem bij het laatste glas het aantal toegefluisterd. Hij bespeurde geen zweem van dronkenschap en had kalm voorspeld, dat de ander nog wel meer zou moeten loopen. Hij wilde zich zelf gezondheid toedrinken, maar toen was het alsof een lichte hand zijn arm terughield en iemand onderdanig en toch opdringerig verzocht om niet vergeten te worden.

De aanwezigheid van zijn praatzielen metgezel was thans zoo tastbaar, dat hij zonder hem te zien, toch een duidelijken indruk van hem kreeg. Een tiental jaren ouder dan hij zelf, met een bleek gezicht, een scherp gebogen neus en een kleine spitsbaard. Een groote mond met dunne bloedeloze lippen en vochtig donker groene oogen. Een grijs geruit pak en een lichte grijze stijve hoed, waartegen het krullende peper-en-zouthaar als

zwart afstak. Handig, zoo'n hoed, dacht hij, juist iets voor hem de dingen zoo te verbergen.

Naast hem verschoof men een stoel en met een geweldigen schrik kwam hij tot zich zelve. Nonsens. Nu ja. Maar is het je onwankelbare overtuiging niet, even baanbrekend als die van Galileï, dat hun waarheid een plumpe leugen, in één woord, dat alles juist omgekeerd is?

Hij knikte toestemmend en als van een zwaren last bevrijd keek hij behagelijk de zaal in. Eindelijk was hij het dan toch met zich zelve eens. Men kon argwaan scheppen, men kon twijfelen, men kon vertwijfelen en zeggen er is niets. Maar men kon ook teruggaan, het nog eens aankijken en zeggen: HET IS GELOGEN!

Toen de kellner hem wekte, was de zaal al half donker. Hij lachte stompzinnig, betaalde en begaf zich ouder gewoonte naar het kroegje. In het steegje aangekomen, keerde hij om en ging naar zijn kamer terug. Hij wist nauwelijks meer dat hij leefde, het eenige wat hem overbleef was de zekerheid, dat het tusschen hem en Helene voor goed uit was. Toen hij eenmaal op het donkere portaal voor zijn kamerdeur stond kwam hij pas tot zich zelve. Hij draalde eenigen tijd, want hij had grooten angst om binnen te gaan en het liefste had hij luid om hulp geroepen. Hij wist echter, dat het niet baten kon.

Toen hij met bevende hand de lamp had aangestoken lag er een briefje van Helene. Dit verwonderde hem niet. Enkele haastige woorden. Nog immer lieve Willem, dan afkoelend tot je je steeds welwillende Helene. Ze had het stadje verlaten. Het liet hem onverschillig. Eén zinnetje slechts had diepen indruk op hem gemaakt, en bleef hem bij, terwijl hij zich verder uitkleedde. ‘Je zult zelf wel inzien, dat het onmogelijk is langer met je om te gaan.’ Evenals haar hulpgeroep ‘Willem is gek geworden’ kregen ook deze woorden plotseling de geweldige kracht eener algemeene overtuiging. Niemand kon ooit meer met hem omgaan. Zijn eenzaamheid was thans voor menschen niet meer te doordringen en hij wist zich op genade of ongenade aan het andere overgeleverd. Hij sidderde van angst, keek schuw achter zich en begaf zich, zonder de lamp uit te blazen, te bed. Het onbegrijpelijkste was, dat dit alles zich in één enkelen dag had toegedragen en dat hij zich weerstandsloos in alles voegde. Het leek maanden onherstelbaar lang geleden. Hij knipte met de oogen en keek toen nog eens in een schemeren hoek der kamer, waar aan het witte plafond een schichtige zwerm kleine zwarte vogeltjes weggetrokken was. Hij wist ongeveer wat dit beduidde en bleef met de handen op de dekens roerloos uitgestrekt,

maar toen van het voeteneinde, als in onzichtbaar-spitse deining iets tot hem opsloep en weer terug, en zich daar nestelde, ten slotte iets donkers als vleermuizenhuid, stortte hij zich uit bed.

Hij was zich zelf zoo vreemd thans, dat hij ter hulp schoot als bij een ongeval op straat. Klappertandend van koorts, dompelde hij den handdoek in de lampetkan, koelde zijn brandend voorhoofd en zijn kloppende slapen af en wikkelde daarna den natten doek om zijn hoofd. Weer terug in bed, bleef hij, met de kussens in zijn rug, in het zwakke lamplicht overeind. Nog nimmer had hij de eenzaamheid zoo ontzettend aangevoeld. Hij was voor altijd van alles en iedereen afgesloten, van elke hulp verstoken en zoodra zich het andere weer vertoonde, zou hij gek geworden zijn. Toen verloor hij zijn zelfbeheersching, drukte in een walgelijken angst zijn gelaat in de kussens en smeekte donker snikkend om erbarmen. En hij wist dat de ander naast hem stond, maar geheel veranderd thans van wezen, in oneindige goedheid alles begrijpend.

Geen sterveling in geen enkelen tijd, die het niet beweenen zou. Gek worden en het zelf te weten is erger dan de dood. Ween rustig, rustig verder.

Eindelijk durfde hij op te zien. Hij wist dat de kamer leeg zou zijn en alle verschrikking uit

den blik geweken. Hij voelde zich plots gewoon en dacht nog, dat wanneer men hem als kind had voorgelicht, hij toch nooit erger dan gek had kunnen worden. Toen viel hij in bed terug en weende luid en onbedaarlijk, tot hij plots wegsliep in een slaap, zoo hard en dood als een blok graniet.

Voltrekking.

De daarop volgende laatste drie dagen zijns levens verveelde hij zich als zelden te voren.

Den eersten dag bleef hij tot de schemering in bed. Hij was eerst tegen den middag wakker geworden, maar zelfs in dien half-toestand tusschen waken en droomen, was hij zich onmiddellijk van al het voorgevallene klaar bewust geweest. De doffe droomlooze slaap had hem niet tot rust gebracht. Het was alleen maar dag geworden en het koortsige gevoel van angstige gejaagdheid werd er te ondragelijker om. Hij sprong uit bed, trok de gordijnen open en stond verslagen voor den ontmoedigenden aanblik van het valse buiten. Met striemende vlagen sloeg een hatelijke regen aan de ramen en in de stille toonlooze straat beneden warrelden groote gele bladen door de leegte. Hij wist niets aan te vangen met de hem star dreigende uren en ging vol schaamte weer terug in bed. Hij bemerkte hoe de verandering van zijn wezen, zijne verbanning uit het oude vertrouwde leven, zijn onmacht voor het nieuwe, zich enkel nog maar als een lichamelijk onwelzijn kenbaar maakte. Zijn denken leek uitgedoofd. Maar zijn oogen brandden in hunne kassen, zijn keel klopte heet en droog en telkens overviel hem een begin van weeë on-

passelijkheid. Het was juist dezelfde onaangename gewaarwording, waarmede hij als student, kort voor een examen te kampen had gehad, maar thans tot een doorlopenden toestand uitgerekt en schijnbaar redeloos. Want niets van het voorgevallene had meer den voorrang of maakte een bijzonderen indruk op hem. Zelfs de mogelijkheid waanzinnig te worden vermocht hem niet meer tot zelf-medelijden te ontroeren. Zijn geest scheen de vuurproef te hebben doorstaan en van het gewone harde leven, bleef nog slechts eene zwakke herinnering.

Hij viel in de kussens terug en voelde, dat wanneer zijn lichaam hem thans niet zoo deerlijk in den steek liet, hij eindelijk tot die zeldzame werkdadige rust gekomen ware. Maar hij was al niet meer bij machte overeind te komen. Een leege flauwte had hem overvallen. Zijn lichaam scheen zwaarteloos verlamd en uit zijn hersenen vervloede het tot een vormlooze massa op het kussen. Hij werd steeds duizeliger en begon toen in een bodemloozen zwarten afgrond te verzinken, draaide zich tijdens in zijn val, tot hij met het aangezicht omlaag weer aan de oppervlakte kwam. De kamer met de lichtere vensters en de vertrouwde dingen van iederen dag, het leven, lag in een schuinen hoek sinds lang begrepen onder hem. Dat het zoo weinig was geweest, zoo klein,

zoo jong. Zij zaten in de luwte van de hoge boomen en de gestrengte blik van den vader rustte welwillend op hem. Een ruimte van tijdeloos geluk kwam om hem... Weende hij? Zijn lichaam ademde zwaar. De kussens waren van doodsweet klam. Zijn cel was ook zoo benauwend klein. Nog enkele minuten en de beulsknechten kwamen hem opvorderen tot zijn laatsten gang en hoort de dreigende slagen dreunden reeds alles verscheurend op de deur. Nergens geen uitweg meer. Nog half verlamd van schrik antwoordde hij de dienstmeid, dat zij hem na een half uur het eten in zijn kamer brengen kon.

Toen sprong hij uit bed, keek nog eens om, als iemand die over iets gestruikeld is en begon zich werktuigelijk te wasschen. Het koude water bracht hem spoedig tot zich zelve en hij bespeurde nog slechts een koortsachtige haast om van zijn kamer en tusschen de menschen te komen, zoodat hij besloot ergens in de stad te gaan eten. Nog voor hij aangekleed was, had echter de meid de tafel reeds gedekt en geprikkeld door een ongewonen geur, bemerkte hij, dat de kostjuffrouw, uit laat berouw, een extra-schotel had doen opdisschen.

Na de smakelijke soep herkreeg hij zijn zelfvertrouwen. Hij voelde zich doodgewoon. Dat iemand met mijn verleden, dacht hij, ten slotte

wat zenuwachtig wordt, behoeft geen verwonring te baren. Hij nam een gulzigen hap van een der feest-coteletten en overlegde hoe hij den avond verder door zou brengen. Hij stond op en overtuigde zich, dat het nog immer regende, Ontstemd ging hij naar tafel terug, sneed zich een nieuw stuk vleesch af en bleef gedachtenloos kauwen. Hij kauwde en kauwde maar zonder dat het hem mogelijk was te slikken, zoodat de droge spijsbrok steeds dezelfde bleef. Driftig stond hij weder op, trachtte eenige keeren met geweld te slikken, tot hem op eenmaal een heete tranenvloed naar de oogen drong. Een staat der diepste verslagenheid kwam plotseling over hem, der laatste verlatenheid. Een bijna onmenselijk inzicht in de eeuwige leegte en misdadige doelvergetenheid van zijn leven, zoodat hij onbeholpen door de kamer blikte. Het weerzinwekkende hierbij was, dat dit alles zijn bevattingvermogen verre overschreed en enkel nog als eene beangstiging van zwaar ziek worden terugwerkte. Hij voelde zich naar de vensters gedrongen, alsof daar door een sprong in de alom-opene leegte bevrijding mogelijk ware. Toen rende hij als door duizend duivels achtervolgd de trap af en naar buiten.

Enmaal op straat en tusschen de menschen, verdween de angst en bleef slechts een alles over-

weldigend gevoel der wreedste uitgeslotenheid. In zijn vertwijfeld zoeken naar de oude toevluchten vond hij nog slechts de mogelijkheid van een weerzien met Helene. Met de bank en zijn verblijf in het stadje hier was het ten einde, maar met Helene?

Een wankele hoop voerde hem weer in de richting van het steegje. Hij onderhield zich in gedachten reeds met haar en het was als vroeger spoedig bijgelegd. Toen sloeg zij hare armen warm om zijn hals en vroeg of zij nu ook voor immer samen bleven. Hij knikte woordloos, tot zijn diep-innerlijke afkeer van een toekomst met een zulke, hem van den laatsten schijn van valsheid beroofde. Een wederzien moest afscheid of smadelijke leugen worden.

In leegste bezonnenheid haastte hij zich naar de lichte binnenkom der stad terug. Hij ging sneller en sneller, tot het leek alsof hij stil stond en de huizenrijen ter weerszijden aan hem voorbijtrokken. Reeds zag hij de lichten van de feestelijke hoofdstraat, maar bij het omzwenken van den laatsten donkeren hoek, bemachtigde hem een ademlooze schrik. Hier was het einde. Van hier ging het met razende snelheid en te berge gerezen haren in de suizende leegte en ter verantwoording.

Nadat hij blindelings de wijk genomen had

voor het vloekend waarschuwen van af een wildratelende wagen, bleef hij, nog buiten adem en achter een tramhuisje half-verscholen, aarzelen. Hij trachtte zich zelf nog te overreden, dat het dwaasheid was aan een dergelijke overspanning waarde te hechten, maar zelfs in den aanblik van het feestiger verlichte stadsbeeld vond hij dezelfde onloochenbare aanduiding van het naderend einde terug. Het was nog slechts de herinnering aan het leven, die er uit opsteeg en nimmer had hij het verleden zoo tastbaar voor oogen gehad. Want hetgeen hij hier ontwaarde bestond voor hem niet meer. De ros-belichte hoofdstraat met de geheime spiegeling der donkere winkelruiten, smeulde in haar laatsten schijn, onstoffelijk, als een zeldzame overlevering van wat eens was. Het eendrachtig schrijden van de lichtlooze mensen kreeg iets wreeds aandoenlijks om hun volslagen onwetendheid van de reuzenslaching.

De schamele tonen van een magere viool flitsten over het duistere plein en ontstemd zag hij om, wie het waagde de stervenstragedie dezer laatste oogenblikken te onderbreken. Het bracht hem weder tot de werkelijkheid terug en terwijl hij de roezige lichte winkelstraat betrad, bemerkte hij zich onverzoenlijk en voor immer van de anderen gescheiden. Want het was juist tegenovergesteld aan hetgeen hij zoeven had ge-

droomd. Zij allen bleven en hij alleen deed hier zijn laatsten gang. Een dierlijke wangunst stond plots in hem op, als moest hij hen overvallen om hun dit te ontrooven. Hij verhaastte zijn schreden om dit levende volk vol nieuwsgierigheid stuk voor stuk te monsteren. Ja, zij waren in hun wezen vijandig onderscheiden van hem zelf en ook Helene behoorde onloochenbaar tot hen. Vervloekt, zij had de gelegenheid slechts afgewacht om hem voor een derzulken in de steek te laten, hoe had zij anders binnen één enkelen dag het stadje kunnen verlaten? O god, was zij misschien juist in dit oogenblik met dien ander samen en vergat zij hem voor immer in haar eerste wezenlijktrouwlooze overgave. Een bloedheete drift verschroeide hem de oogen, hij snakte naar lucht en stond op het punt den helschen kwelgeest met zijn wandelstok op een winkelruit te lijf te gaan. Geluidloos snikkend wist hij zich nog te beheerschen en liep, uit blind instict zich onder geweld en orde te moeten stellen, het eerste beste bierhuis binnen.

Hij zonk in het half-donker op een stoel, veegde zich met bevende hand het klamme zweet van het bonzend voorhoofd en bleef een tijd lang als bezinningsloos wachten. Het eenige wat hem nog, als met de dreuning van een machine ter oore kwam, was, dat hij ziek, dat hij ziek,

dat hij ziek was. Ziek, doodziek, ziek. Hij huiverde van koorts, keek eindelijk schuw op en kwam tot bezinning in de bierkroeg, waar hij na de leening van de dochter doorgedrongen was. Hadden zijn vermoedens van dien avond hem bedrogen? Kon het erger dan thans?

Als in een droom bestelde hij bier, herinnerde zich toen nog niet gegeten te hebben en geprikkeld door een smakelijken geur, liet hij zich de spijskaart geven. Maar reeds de benamingen der verschillende gerechten bezorgde hem hetzelfde gevoel van onpasselijkheid als op zijn kamer. Ook bespeurde hij geenerlei honger en als aan een onaangename taak ontkomen, legde hij de kaart ter zijde en nam een gretigen slok van het schuimende bier. Hij smakte goedkeurend met de lippen en dronk het glas daarop in één teug leeg. Toen stak hij een cigaret op en overviel hem een warm-ruischende verdooving. Hij dacht weder aan Helene, maar verwierp thans de mogelijkheid, dat zij reeds een nieuwen vriend had. Integendeel, hij zag haar eenzaam en vertwijfeid in de haar vreemde omgeving, ongelukkig door zijn toedoen, en een ontzaggelijk medeiijden welke in hem op. Hij moest haar schrijven. Trouwens alles was bereids in orde en van de toekomst repte zij met geen enkel woord. Zij scheen overgelukkig we-

der door hem gezoend te worden. Of zij de lamp maar uit zou blazen.

Toen de kellner hem wekte, bestelde hij uit verlegenheid een tweede glas bier en bleef zitten overleggen hoe hij de rest van den avond door zou brengen. Hij bespeurde een haast onbedwingbaren lust tot praten, zoodat hij besloot van hieruit toch weer naar het meidenkroegje terug te gaan. Wat kon men hem doen? En misschien hoorde hij van een der kellnerinnen het adres van Helene. In zijn denken begonnen weer allerhand plannen voor een weerzien op te duiken en ofschoon hij tegelijkertijd besepte, dat het alles nutteloos was, wanneer hij haar geen belofte voor de toekomst geven wilde, was hij niet bij machte zijn gedachten in een andere richting te dwingen. Het eene voornemen na het andere richtte zich op en viel machteloos weer terug, als palingen in een bak en wanneer het dan een tijdje stil bleef, overviel hem een steeds zwaarder ruischende slaperigheid. Ten slotte was hij weer bijna volslagen ingedommeld, toen een handwagen door vier mannen in witte kielen voortgeduwd plotseling en in hevigste mate zijn aandacht trok. Van de twee voorste mannen had die naar het raam een ingevallen bleek gezicht en diep liggende met bloed belooopen oogen, waaruit de ontmenschde blik hem ademloos verstijfde. De andere mannen

smoesden en lachten, maar schuin achter hun hand als bidders bij een begrafenis en vol afschuw staarde hij op hun geheimzinnige last. Het was een stakerig hout gestel met pooten als van een dier en in de geledingen met dof-bruine kussentjes bezet. De gansche processie duurde geen vijf seconden, maar als een bliksemschicht had het zijn ontzette bezinning doorvlijmd: ‘dat dit het Andere was’. Eindelijk had het zich kenbaar gemaakt om reeds dien eersten avond door kwaadwilligen ten verderve gevoerd te worden.

Hij wilde schreeuwen, was echter niet bij machte zijn gelaat uit de laatste angst-verstijving los te maken; toen trachtte hij te vluchten, maar zijn knieën weigerden hem den dienst. Met sidderende hand nam hij een teug bier, viel plomp in zijn stoel terug en worstelde met opbieding zijner laatste krachten om weder tot besef te komen. Welke dag was het? Het klamme zweet brak hem uit de slapen. Waar was hij, waar was hij voorheen geweest? Het werd immer donkerder; zijn voeten met de zwarte laarzen kwamen hoog boven hem. Pijlsnel viel het uit duizelingwekkende steilte door de glaslantarens. Maar wonder boven wonder was hij dan onkwetsbaar? Het misbaar kwam slechts van de anderen. Verdomd niet aanpakken, hij stond zijn man. Toen keerde hij tot bezinning, trad op de scherven van

glas en herkende ook den eigenaar van de kroeg. Ja, ja, natuurlijk, ha, ha, en nog een handdruk.

In de koele nachtlucht werd de zware verdooving immer zwarter. Waar hij ook binnenkwam verstomde de muziek. O schande, hij zat er in zijn ondergoed met bloote voeten. Honderden nieuwe gasten stroomden binnen. Hij stortte de zaal uit, struikelde in de donkere straat, strompelde overeind tot een verschroeiende pijn hem met het gezicht ter aarde zinken deed. Bij de geringste beweging van zijn bonzend hoofd gleed een metalen kogeltje wit-smeltend naar voren. Voorzichtig nu. Angstvallig balanceerend om het op zijn plaats te behouden kwam hij langzaam overeind. Wat nu? De vage omtrekken van zijn kamer vulden zich voor zijn verbaasde oogen. Hij lag in bed met de brandende lamp op het nachtkastje naast hem. Zijn kleeren lagen verward dooreen geworpen op de sofa. Hij wilde zich naar het horloge op een stoel voor het bed voorover bukken, maar viel met een kreet van smart weer in de kussens terug. Het was zoo'n verraderlijke, alles doorvlijmende pijn geweest, waarmede het gloeiende voorwerp zijn kogelrol door de hersenen gesneden had, dat de enkele herinnering hem nog heete tranen uit de verdorde oogen schroeide. Zoo doodstil liggende scheen het juist de plaats in te nemen, waar het smarte-

loos behoorde, maar wanneer het zich eigenzinnig zou beginnen te verplaatsen, was hij verloren. De gedachte op genade of ongenade aan dit toeval te zijn overgeleverd, stemde hem bijna tot kalmte. Toen probeerde hij zich te herinneren hoe hij hier thuis gekomen was, wist na lang zinnen, dat hij ergens een glas had omgeworpen. Jawel hij was in slaap gevallen en daardoor was het geschied. Hij was loodzwaar ingedommeld, zoo plompweg achterover, zoo sliep hij in.

Den tweeden dag werd hij al in de vroege wakker door het walmen van de lamp. Terwijl hij uit het bed sprong bracht een vlijmende steek in de hersenen hem de doorstane pijn van den afgelopen nacht weder in herinnering. Hij boog voorzichtig het hoofd doch bemerkte tot zijn geruststelling, dat het zich beperkte tot een enkele plek en, terwijl hij overeind stond, gaandeweg minder werd. Daarop blies hij de lamp uit en waschte zijn gezicht dat eenigszins met roet was aangeslagen. Toen dompelde hij nog eenige malen zijn hoofd in het koele water, trok de gordijnen open, begaf zich weder te bed en sliep weldra in.

Toen hij opnieuw wakker werd scheen de zon in zijn kamer. Het was reeds half twaalf en na den droomloozen gezonden slaap, gevoelde hij zich als nieuw geboren. Hij stond onmiddellijk

op en terwijl hij zich kleepte, bemerkte hij dat er geen schaduw van angst of beklemdeheid overbleef. Wel voelde hij dat er eene verandering had plaats gegrepen en hij zich als op één afstand verder van het leven bevond, maar het bijzondere van zijn geval scheen hem niet meer aan te gaan en hij dacht onbezorgd aan kleine uiterlijke dingen.

Nadat de meid het ontbijt gebracht had, ging hij op de sofa zitten en las, al etende, met onverdeelde aandacht de courant. Daarop stond hij op, half voornemens een wandeling te maken, tot zijn aandacht getrokken werd door een briefomslag op zijn lessenaar. Zoover zijn herinnering reikte lag die er op dezelfde plaats en van uit de verte herkende hij het handschrift van Helene. Nieuwsgierig ging hij er heen en begon te lezen. Het was nog uit hun besten tijd. Zij vroeg hem om dien middag zijn weg naar het bureau langs het kroegje te nemen. Ze wist wel dat zij voor dienzelfden avond hadden afgesproken, maar ze kon niet wachten en ze moest hem zien. Alleen maar zien voorbijgaan. Hij glimlachte, keek naar buiten of het weder gunstig voor een wandeling was en nam toen aan zijn lessenaar plaats. Het was wellicht beter al dien onzin te vernietigen. Men kon nooit weten.

Vergeten in een donkere lade waren ze er

allen nog, de kaarten en enkele brieven, die zij hem, meestal door een plotselinge opwelling, gezonden had. Zelfs het lokje haar ontbrak niet. Hij wierp het in de prullemand en begon het kleine archief naar tijdsorde te rangschikken. Telkens trof hem een haar teekenend woord of kernachtige uitdrukking en een oogenblik begon hij zich dreinerig onzeker te gevoelen. Maar het leek wel of hij er dien morgen een wreed genoeg in vond zich zelf tot het uiterste op de proef te stellen en weldra nam de lezing harer onbeholpen liefdesuitingen zijn volle aandacht onbewogen in beslag. Ten slotte bleef slechts een kleine nieuwsgierigheid en toen hij merkte dat toch ergens nog een briefje ontbreken moest, begon hij ongeduldig in allerhande oude rommel in zijn lessenaar te zoeken, tot hem op eenmaal het groote karakterlooze handschrift zijner moeder onder de oogen kwam. Hoe lang was het geleden sinds hij aan haar gedacht had? Met sidderende hand begon hij aarzelend te lezen. Ze maakte er hem op haar zachte manier een verwijt van, dat hij haar verjaardag had vergeten. Ik ben, schreef zij, den laatsten tijd maar al te dikwijls bezorgd over je. Hoe is het mogelijk, dat iemand van jouw leeftijd reeds zoo liefdeloos en eenzaam door het leven gaan kan. Is er eigenlijk wel iemand van wie je houdt? Maar ik vrees,

dat je je wel niet meer zult veranderen, want zelfs als kind was je reeds eenzelvig en gesloten. Hoe moet dat eindigen?

Dan ging zij tot kleine dingen uit hare omgeving over en besloot met den raad zich vrienden te maken, of beter nog, naar een fatsoenlijk meisje om te zien.

Hij was toen nog student en als met een tooverslag doemde dit verre verleden ragfijn in zijn herinnering op. De ouderlijke woning, waar hij zijn vacantie's doorbracht, zijn kamertje met uitzicht in den somberen tuin, het verkreeg alles een zeldzame bekoring, die het in die dagen nooit gehad had. Zelfs de nagedachtenis aan den grauwen knorrigen vader ontroerde hem tot een alles vergoelijkende diepe genegenheid. Je hebt toen nooit geweten, dacht hij, terwijl hij de brieven van Helene begon te verscheuren, dat zij allen, ieder op zijn manier, van je hielden. Wie dacht thans nog aan hem? Hij blikte verslagen onderzoekend de kamer in en plotseling was er weer het nijpende besef zijner haast misdadige eenzaamheid. Een onstuimig verlangen stond in hem op om zich veilig tusschen de nevenmensen te bevinden, onbezorgd in hun breede scharen mede op te trekken, zoodat hij weldra zijn kamer overhaast verliet en vol nieuwsgierige verwachting in het heldere buiten aantrad.

Het was een zeldzaam mooie windstil-fijn-door-schijnende herfstdag en reeds tijdens de eerste schreden voelde hij een zacht tintelende vreugde in zich gaande worden. De grauwe zorgelijke gedachten werden als rag uiteengejaagd en ten slotte gebeurde er in zijn hoofd alleen nog maar het vervlieten van het kleurige ijle om hem. Zijn bewustzijn had zich in die allerlaatste zekerheid toegespitst, dat eenzaamheid het beste aller dingen was. Verder wist hij niets. Gedachtenloos fluitend leek het hem weer als stond hij zelf bewegingloos en trok het wisselend aspect van straat tot beemd aan hem voorbij. Op een plek in het bosch, waar knerrend over het schelpenpad een spiegelblank gelakte equipage zich weerspiegelde in het strakke water van een vergeten vijver, bleef hij even staan en knikte goedkeurend. Zoo netjes klein en keurig onderhouden als men het slechts kon verlangen. Dan kwam een lange stoffige eentonige weg, dan ging het zonder een eigenlijk voetpad over heide, bevrijd in de ruimte, met aan het gezichteinder reeds de trage duinengolving, waarachter de zee, het einddoel van den tocht.

Hij liep en liep zonder zich om tijd te bekommeren, gestadig in denzelfden pas, maar halfweg na het moeizaam stijgen en dalen in de stille duinen, bemerkte hij op eenmaal dat hij aan het einde zijner krachten was en bezig zich geweldig

te vervelen. Reeds van den aanvang af had hij vermeden zich in de diepe duinpannen te begeven, die hem, van ieder uitzicht benomen, angst inboezemden. Toch was het, om aan zee te geraken, een paar malen onvermijdelijk geweest zijn weg er door te nemen. Dan holde hij, met de armen zwaaiend om zijn evenwicht te bewaren, in woeste vaart van de duinkam naar beneden en omhoog, tot hij ademloos en bestoven weer tot vrij uitzicht kwam.

Thans kon hij niet meer verder en zat blootshoofds in de zacht wuivende helm half verscholen op een der hoogste duinen. Voor hem was van de zee, hier en daar nog onderbroken door een duinkuif, het grauwe blauw aan den gezichteinder met de verschietende zonneprenkels zichtbaar. Het licht verschraalde al en met een blik op zijn horloge bemerkte hij reeds meer dan drie uur onderweg te zijn. Hij voelde zich plotseling onbehagelijk in de geluidlooze verlatenheid van het alom wijde landschap. Zelfs geen vogel ontplooidde de gestrengte stilte en als eenig gebeuren dreef een ontzaggelijke wolk als een statig zeilschip langzaam door de leegte. Hij bevond zich als laatste der menschen op de scheiding beider Rijken. De wereld der stervelingen was verdoemd, ten onder gegaan, de aarde zwart afgebrand. Maar aan zijn gelaat voltrok zich het

eeuwige leven. Want dit leek niet op het andere of gaf er de zuiverste voorstelling of indruk van. Dit *was* het Andere en het zóó mede te leven wilde zeggen voor immer in de eeuwigheid te zijn binnengetreden. Hij wist niet hoe het hem in zilveren extase wit-verontijdelijkt voor de smeltende oogen tot begrip werd. Maar het bestaan ervan was even zeker en gewoon duidelijk als *hun* lamp op tafel.

Toen wist hij plotseling, dat niets meer ter wereld hem kon redden van den waanzin, dat hij reeds gek was en holde luid om hulp gillend duin op duin af, tot de aanblik van het vrije strand met de eenzame figuur van een schelpenvisscher hem uit zijn ban bevrijdde.

Hij kwam langzaam tot zich zelve en wist nu zelf niet meer wat hij ervan denken moest. Het was iets dat zich eigenzinnig manifesteerde en in zijn verschillende wijzen van optreden toch steeds hetzelfde was. Het begon verleidelijk, alsof een nieuwe vastheid, een levend verband met het Andere in die leegte mogelijk was. Men gaf er aan toe en bijna aan het einddoel uitte zich die helsche vrees. Zonder dien angst en wanneer zijn geest niet zoo deerlijk ondermijnd ware, wie weet of daar niet wezenlijk een geheel nieuw inzicht werd geboden. Wanneer alles anders geloopt en zijn verblijf tusschen de men-

schen hem tot een sterke en zedelijk levende had gemaakt, hij zou het misschien hebben aangedurfd. Maar zoo was het een onherbergzame woestenij, waar hem van alle zijden de eenzaamste ondergang dreigde. Het was verboden terrein voor hem en hij moest terug nog voor het onherstelbaar te laat was. Wat zou dit wijde landschap met de ruischend-brekende zee hem thans wezen zonder de kleine donkere mensch-figuur? Hij verhaastte zijn stap en nader komend aan de zoo vertrouwde groep van den man in bukkende houding bij de plumpe kar, waarvoor in vage omtrekken het groezelig paard en het mat-belichte opspetten van een te wilde golf, voelde hij zich in een lichte verrukking bijna gelukkig. Hoe aanlokkelijk verscheen de hem wachtende taak thans bij de aanschouwing van den eenvoudigen mensch in rustige overgave aan den arbeid te midden van gods wonderlijke natuur. Met een diepe opademing herkreeg hij, voor het laatst, denzelfden twijfelloozen aanblik van de wereld, waarmede de zwoeger tijdens een rustpooze over zee tuurde.

Het lag alles slechts aan hem zelf. Hoe had hij het kunnen vergeten? Hem wachtte een nieuwe betrekking met goede vooruitzichten. Men had hem de hand gereikt en het zou dwaasheid zijn in onverzoenlijkheid te blijven volharden. Vóór

alles hier van daan, want tusschen de menschen en het liefde-warme leven lag de toekomst.

In de tram op weg naar huis merkte hij zijn enthousiasme danig minderen. Hij was de jaren te lang van hen gescheiden geweest om zich zoo op eenmaal vertrouwd met hen te voelen. Toch trachtte hij slechts hun beste eigenschappen, hun degelijk-, hun gemakelijkheid in den omgang, voor alles hun nuchtere rust, tot hun recht te doen komen. Hij gaf zich moeite om echt ongedwongen te lachen tegen een juffrouw die naast hem met haar kindje bezig was. Het baatte alles niet. Hem bemachtigde een steeds grootere afkeer van hun wezen, zoodat hij ten slotte van uit zijn eenzamen hoek toch weder stug en verachtelijk op hun doen en laten neerzag. Dit zijn slechts ledepoppen, dacht hij, de ziellooze figuranten in het hooge levensspel dat thans op komst is. Zij kunnen door hunne afstootelijkheid mijn goede voornemens niet beïnvloeden. Integendeel, het is een spoorslag om een uitgelezen keus te doen voor het naderend verband. Het beste van het allerbeste. Zoo soesde hij stil tevreden dommelend verder. De pittige duinlucht, die nog aan hem was, gaf iets van jeugd en ondernemingsgeest. Wanneer hij, na zich verkleed te hebben, eens ergens in de stad ging eten bij een goede flesch? Maar neen, thans heette het zich

niet op zijpaden te laten voeren en onverstoort zijn oorspronkelijk voornemen op te volgen. Hij behoorde tusschen de menschen en wel op de plaats, hem door den nieuwen toestand afgebakend. Hij moest op zijn kamer eten, nog een kleine wandeling maken en dan naar bed gaan. Hier remde zijn overdenking. Vooral geen uitersten. Een paar glazen bier kon hij gerust ergens drinken. Ja, het beloofde een genoeglijke avond te worden, zoodat hij nieuwsgierig naar buiten keek. Hier en daar waren de lantarens reeds ontstoken en er steeg iets uit de herfstatmosfeer der avondstraten van beloftevolle jeugd. De overtuiging met hen allen eendrachtig denzelfden weg te gaan, verbond zijn blik met den hunne plots tot een innigheid zonder eenig voorbehoud.

Zij waren allen één. Hij haalde de schouders op bij de herinnering aan zijn angst om gek te worden. Belachelijk. Zelfs de gedachte straks eenzaam in zijn stille kamer te moeten eten, verontrustte hem niet. Integendeel, zoo behoorde het wilde hij zich naar zijn deken strekken. Hij werd ongeduldig nog zoo ver van het einddoel te zijn verwijderd en betrapte zich op het oude, oude gevoel op weg 'naar huis' te zijn.

Hij kwam een kwartier te laat en om niet geheel koud te eten, moest hij, na zich vluchtig te

hebben gewasschen, in zijn stoffige kleeren aan tafel gaan. Dit bracht hem niet uit zijn goede stemming. Na de wandeling had hij een gezonden honger en weldra was de eenvoudige maaltijd dan ook beëindigd. Toen bleef hij nog lanterfant met de thee en de krant en voelde zich immer meer behagelijker. De ramen van zijn kamer stonden open en het gerucht van spelende kinderen drong bij vlagen tot hem door. Op de gang hoorde hij de kostjuffrouw heen en weer loopen. Hoe is het mogelijk, dacht hij, zich vereenzaamd te gevoelen. Kon ik deze stemming toch voor immer tot de mijne maken of ten minste de opbouwende attributen ervan onthouden en ik was voor mijn leven het heertje. Hij knipte met de vingers en begon zich te wasschen. Daarna kleeedde hij zich zorgvuldig, keek nog met een blik van voldoening in zijn kamer rond en wilde gaan. Maar toch, hij aarzelde en deed een paar schreden naar zijn lessenaar, waarin zijn geld was weggesloten. Waarom ook niet? Men kon nooit weten. En dan, in eene stemming als deze behoefde hij zich zelve niet meer te vreezen. Na een korten twijfel ontsloot hij een lade, borg met bevende hand wat bankpapier in zijn portefeuille, draaide het knersende slot terug en verliet schel fluitende het huis.

Toen gebeurde het wonder. Nauwelijks op

straat werd hij op den schouder geklopt. Hij wendde zich om, drukte een hem met hartelijke herkenning bijval toegestoken hand en herinnerde zich, na de eerste wederzijdsche vragen en antwoorden, ook den naam van den ander. Het was eigenlijk niet veel meer dan een kennis van een oppervlakkigen kennis uit den studietijd en er bleek hem zelfs, dat zijn metgezel zich vergiste toen hij met luidruchtige vroolijkheid over een voorval sprak, dat zij indertijd te zamen beleefd zouden hebben. Maar hij wachtte zich wel iets van het misverstand te doen blijken. Het was hem ten slotte onverschillig wat er tusschen hen besproken werd; de hoofdzaak bleef, dat hij vooraf geweten had dien avond niet alleen te zullen blijven en dat zij thans als oude vrienden naast elkander gingen. Deze zeldzame ontmoeting kon geen toeval zijn en het leek reeds doodgewoon toen de ander geheel uit eigen beweging voorsloeg nog ergens samen een glas bier te drinken. Het eenvoudige gezellige leven was eindelijk begonnen en het was niet zonder zelfingenomenheid en trots, dat hij zijn metgezel voorging in een der stille kroegen, waar men hem de laatste maanden eenzaam had geweten. Te grievender sneed dan ook de teleurstelling toen de ander, na hem een glas bier te hebben aangeboden, als terloops vertelde over een uurtje naar den trein te moeten.

‘Als je mij tenminste nog zoo lang gezelschap houden kunt,’ zeide hij, ‘want na zooveel jaren hier gewoond te hebben, zal je ook wel niet veel avonden voor je zelve hebben.’ Toen loog hij door allerhand families in het stadje erg in beslag genomen te worden en vooral zoo kort voor zijn vertrek bijna geen oogenblik vrij te zijn. Of zijn nieuwe betrekking hem aanstond? Een uit duizend. Lust in je werk was alles. Of hij dan niets achter liet, geen klein vriendinnetje? Nu ja, wie niet, maar hier was de groote kunst het tot geen vaste band te laten komen. En bemerkend dat de ander als tot een meerdere naar hem opzag, begon hij met rumoerige geestdrift juist het tegenovergestelde van zijn eigen leven te verdedigen. Immer zorgen voor de noodige afleiding. Veel lezen, komedies en concerten geregeld bezoeken, belangstelling in allerhand en niet te vergeten, veel beweging. Van middag nog was ik buiten, alleen aan zee. Met een breed gebaar omlijstte hij de vluchtige schildering van het wijd-opene landschap. Dat is de manier, besloot hij, rood en opgewonden door het vele praten en drinken, om te ontsnappen aan het stompzinnig samenhoeken met een wijf. De ander beaamden alles in onverdeelden eerbied, onderbrak hem ten slotte met de waarschuwing, dat het zijn tijd was om op te stappen en wilde de ge-

heele vertering betalen. Hij protesteerde voor den schijn, meende heel even een met moeite bedwongen spot uit de oogen van zijn vriend te zien blinken en terwijl zij sprakeloos op den kellner bleven wachten, bekwam hem plots een weeë onlust en diepe minachting voor zich zelve. Was dit de manier om het nieuwe leven te beginnen? Hoe had hij zich kunnen laten verleiden om zoo schrikkelijk te liegen. Ook voelde hij zich beschonken en vorschte met een onderzoekenden blik of de ander het soms al merkte.

Enmaal buiten, nadat hij nog gelogen had in de buurt van het station te moeten zijn en dus zonder tijdsverzuim den ander uitgeleide te kunnen doen, herkreeg hij zijn zekerheid. De vreemde droeg een opzichtige regenjas en een groote geruite reispet, die vooral bij het vrouwvolk belangstelling vonden. Hij gevoelde zich plots gewichtig in dit gezelschap en bij de nadering van een, die hem van aangezicht kende, nam hij een stramme houding aan, luidruchtig sprekend, zonder zelf te weten wat. Ook op het perron geloofde hij nog dat aller blikken op hem gevestigd waren en bevond zich in de vaste overtuiging zelf op reis te gaan.

Hij bleef den trein tot het allerlaatst toe nazien en toen hij zich omwendde was er bijna niemand meer op het half donkere perron. Hij schrok

terug en de zwarte stilte binnen hem prikkelde tot verzet. Was dit nu alles? Weer eenzaam in de donkere buitenwijken verscheen hem het gansche voorval, zijn overdreven gezwets, het hartelijk naar den trein brengen van iemand, dien hij sinds jaren niet gezien had en waarschijnlijk nooit meer zou ontmoeten, als een plagerige voor-de-gek-houderij. Zoo gemakkelijk echter liet hij zich niet achteraf houden. Hij was nu eenmaal in de beweging en zou geen middel onbeproefd laten om niet alleen te blijven. Hij herinnerde zich in een der zijstraten een kroeg, waar hij meerdere malen om een borrel gebiljart had en vast besloten nam hij zijn weg er heen. Mocht het spel niet vrij zijn, dan kon hij er toekijken en nog eenige glazen drinken.

Hij trof er iemand tegen wien hij ongeveer was opgewasschen en weldra was zijn volle aandacht bij het spel. Maar het wilde dien avond niet recht gelukken en hoewel de ander evenmin op dreef was, bleef hij voortdurend meer achter. Geheel ontstemd trachtte hij eerst door honende opmerkingen over het spel van den ander zijn nijd te koelen, tot hij lusteloos toeziend naar een serie van de tegenpartij, het plots te weten kwam: het leven was tegen hem, het leven zelf, en het gunde hem zelfs deze kleine genoegdoening niet meer. Hij schrok van deze ontdekking,

beseffend, dat er - wanneer dit waar was - redelijkerwijze niets overbleef dan zich straks in de eenzaamheid van zijn donkere kamer terug te trekken. Tot hij een geweldig verzet in zich voelde ontwaken om blindelings ook tegen dit allerlaatste in te gaan. Vervloekt, hij moest thans weten of het met Helene ook alleen voorbedachte rade was geweest en zij hem eenvoudig voor een ander in den steek gelaten had. Het was hem een kwelling de partij te moeten beëindigen en bijna had hij met zijn medespeler twist gekregen.

Eindelijk vrij holde hij in de grootste opwinding door de stille zijstraten om de lichte binnenkom naar het kroegje. Hij kende geen aarzeling meer. Integendeel. Hoe dringender hij er uit gewezen zou worden, hoe doldriftiger hij het oude wijf te rede zou staan.

Met fel uitdagende blikken, den hoed diep in de oogen, grauw bleek, nam hij, na de deur woest achter zich in het slot te hebben geworpen, dreigend aan een der hoektafeltjes plaats. Hij beefde over het gansche lichaam en verloor alle zelfbeheersching toen de tante, die bij zijn binnentreden onmiddellijk opgestaan was, hem met een verachtelijken blik van het hoofd tot de voeten opnam en daarna, akelig-statig, het zaaltje begon te verlaten. Hij wilde iets schel-

den, een slag op tafel geven, hij was niet bij machte zijn gezicht te verwrikken en scheen over alle ledematen als geparalyseerd. Het meeste ergerde hem dat er verder hoegenaamd niets meer gebeurde, de tante niet terugkwam met een agent om hem er uit te smijten en zelfs de kellnerin die hem zijn bier bracht, gewoonweg bij hem plaats nam en een praatje begon. Eerst verstond hij haar niet, maar toen hij merkte, dat hij kans had door haar iets van Helene te hooren te krijgen, liet hij haar wat drinken en bestelde zelf ook nog een glas bier. Naarmate hij dronk verminderde zijn woede en, hoe zwaarder zijn roes, hoe zekerder hij zich meester van het terrein gevoelde. Zoo bracht hij weldra het gesprek op het voorgevallene met Helene, hield zich onverschillig, beweerde haar reeds lang van ontrouw verdacht en het daarom uitgemaakt te hebben. 'Het is een schande,' zeide de kellnerin, 'en ik heb dikwijls op het punt gestaan je te waarschuwen. Maar het zijn mijn zaken niet.' Bij de bevestiging van haar ontrouw werd het hem zwart voor de oogen; hij wilde niet verder luisteren, doch werd onweerstaanbaar aangetrokken tot de honende marteling van het met leedvermaak gedaan relaas. Hij was ieder en iederen middag hier en je had eens moeten hooren hoe ze in je afwezigheid op je schold. Ze ging alleen

nog met je uit gewoonte en omdat ze vreesde dat een scheiding je - nu ja, gekheid natuurlijk - razend zou maken.

Hij legde zijn gebalde vuist naast zich op tafel en vroeg of zij het adres van Helene soms ook wist. Dat had alleen de tante, die alle brieven zelf naar de post bracht.

Hij was op eenmaal nuchter en de kellnerin, die hem tijdens het onderhoud een paar malen onderzoekend opgenomen had, sloeg luchtig voor nog elk een glas te nemen. Hij keek voor den schijn naar de klok, gaf onverschillig voor nog een rendez-vous te hebben - zijn nieuw lief - en verliet in een staat van diepste wanhoop en verslagenheid voor immer het kroegje. Weer in het donkere steegje, schrok hij van de verwarring in zijn binnenste. Het was er als een kippenhok, waarin men een steen geworpen had. Vertwijfeling, angst, teleurstelling, woede, smart en felle haat, het woelde er alles in wilden opstand blind dooreen, zoodat hij stom-verbijsterd staan bleef. Toen verscheurde een gillende drift de chaos zijner gedachten nog eenmaal tot het ongelukkige bewustzijn, dat het het leven zelf was, dat hem verwierp en wel nadat hij het als de minste de hand had willen reiken. Het besef zijner volslagen onmacht tegen deze hoogste kwaadwilligheid deed hem bijna stikken en een

oogenblik voelde hij zich sidderend op het punt tot een rinkelende aanval op het groote raam van het kroegje. Toen holde hij als een bezetene het steegje uit tot de naderende lichten van de hoofdstraat hem weder tot bezinning brachten en hij onder de boomen van het groote plein met onregelmatige stappen op en neer bleef gaan. Soms stond hij stil en schudde het hoofd. De tweekamp was belachelijk ongelijk. Dan deed hij weer een paar stappen. Maar waarom, waarom toch was het tegen hem? Was dit niet het toppunt van arglistigheid, een tot het leven te roepen om met een verpletterende meerderheid onverzoenlijk tegen hem te zijn. Hij balde de vuist, vloekte halffluid, maar het eenige waartoe zijn wilde opstand reikte was het heldere besef zijner volstreckte onmacht.

Hij voelde zich plotseling rustig als iemand die na pijnigend onderzoek eindelijk zijn vonnis verneemt, en terwijl hij met afgemeten schreden de feesterige hoofdstraat binnenging was hij in ondoordringbare onverschilligheid gehuld. De anderen leken lichte doorzichte vlinders, hij daarentegen was zwaar en donker en de zwarte lappen van zijn kleeren hingen als rouwfloers om het standbeeld van een gesneuvelde. Het was zijn eigen begrafenis die hier door niemand met een blik verwaardigd door de vroolijke lichte

straat trok. Maar nog voelde hij zich met bevenden hartstocht aangetrokken tot het leven en het licht; hij dronk het met de oogen en de gedachte aan zijn donkere leege kamer in de buitenwijken deed hem sidderen van angst. Hij behoorde tusschen de menschen en wanneer een ieder hem vermeed was het slechts zijn eigen schuld. Hij geloofde niet meer dat Helene hem voor een ander had verlaten. Ze was er toe gedwongen door zijn liederlijk gedrag en hatelijke onverschilligheid. Hij was ervan overtuigd, dat zij ook thans nog, in gezelschap van den ander, aan hem dacht en van hem hield. Hoe moeilijk moest het haar vallen lief te doen. Maar het was niet tusschen hen uit. Zij zou hem schrijven en hij moest trachten haar adres te bekomen. Een geweldig verlangen haar te zien en te spreken stond in hem op. Wanneer zij onverzoenlijk bleef? De gedachte dat alles wat tusschen hen geweest was slechts tot het blinde niets gevoerd zou hebben, maakte hem radeloos. Zijn adem stokte en één oogenblik was het mysterie van voorbij zoo hevig dicht aan zijn ontsluiting, dat zijn leege bewustzijn zich gretig ter bevruchting opende. Al het andere was weggevallen, hij hoorde of zag niets meer, tot als terugslag op de niet-bevrediging hij met een walgelijke smart terugschrok in de omgeving.

Hij beseftte dat het ondoenlijk was in dien toestand in zijn eenzame kamer terug te keeren. Slapen kon hij niet en in zijn razende vertwijfeling zou hij er zich zelf te lijf gaan. Het eenige wat hem redden kon was diepe bewusteloosheid en de rest van dien avond verbracht hij, om zoo te zeggen, stelselmatig. Op zijn weg naar huis vereerde hij nog vijf, zes kroegen met een bezoek en de zwijgende zittingen geleken als droppelen water op elkander. Hij trachtte zich wijs te maken, dat alles eindelijk weer doodgewoon was en hij zich als vroeger doodgewoon verveelde. Maar zelfs toen hij ten slotte zwaar beschonken raakte, drong zich nog immer de zeldzame gewaarwording aan hem op, zich op één afstand verder van het leven te bevinden. Het was verder dan verveling. Er gebeurde niets meer en hij kende zich zelf niet meer. Zijn laatste bezinning was in verbeeldingsdamp van stervenden avond met het versmeulen van zijn levensbrand als bloedroode zonsondergang en de verluchte nagedachtenis van Helene als mat-waze maanschijn hoog in den zilveren hemel er tegenover. Dan vielen immer zwaartere floersen, zwaarder en zwaarder tot de zoo veilig gewaande bewusteloosheid, waaruit hij eerst den volgenden morgen laat ontwaakte.

Den laatsten dag bemerkte hij onmiddellijk bij het ontwaken, dat zijn toestand van gevaarlijke overspanning zich verergerd had. Zijn hart bonsde dof-onstuimig en de vulling van zijn hoofd drukte heet-voozig aan den schedelwand als waren zijne hersenen te groot geworden voor de hun opgelegde knelling. In zijn kamer was het een geweldige wanorde. Zijn overhemd lag in flarden gescheurd bij de omvergelopen tafel. De rest van zijn kleeren waren naarmate hij het bed genaderd was op den grond verspreid en een weggeworpen cigaret had een gat in het vloerkleed gebrand. Nog voor hij klaar wakker was had hij reeds aan Helene gedacht en hij stortte zich uit bed in de bevende verwachting van haar een briefje buiten op zijn schoenen voor de deur te vinden. Zij had niet geschreven en na de deur woest in het slot te hebben geworpen, stond hij een oogenblik radeloos voor het vernielingswerk van den nacht. Zooals in de kamer bijna geen voorwerp onbeschadigd gebleven was, zoo bemerkte hij tot zijn heldere ontzetting dat alles in hem verminkt en ondersteboven geworpen en hij onherstelbaar buiten zich getreden was. Blind instinctmatig trachtte hij nog zijne als woedende bijen zwerpende gedachten met bevende opbieding zijner laatste krachten tot de eenheid van het oude gewone leven te gelederen. Het lag meer dan

uren gaans ergens schuins beneden en als eenzaam verwilderde bevond hij zich over de grenzen gejaagd om jammerlijk om te komen in de onherbergzame streken van dezen mensch-vijandigen staat. Hij rilde van angst en koorts en begaf zich radeloos in bed terug. Daar, roerloos op den rug gestrekt of in wild-steigerend ongeduld zich rusteloos wentelend van de een op de andere zij, kwam hem Helene ook niet meer een gedeelte eener secunde uit de eigzinnige gedachten. Het kort begrip van hun samenleven was als een naar buiten toegespitste holle kegel aan zijn voorhoofd. Vooraan de gebeurtenissen, bont dooreen, dan hunne gesprekken en eindelijk zij zelve. Toen hij ten slotte begon te tobben over al hetgeen zij samen hadden verzuimd, stakte zijn denken en drong het zich aan hem op, dat het waanzin was om de grenzenlooze reeks van dingen te betreuren, die zij *niet* hadden gedaan.

Hij voelde zich rustiger worden nu hij weer terug moest gaan op positieve gegevens in zijn herinnering. Het was immer en steeds Helene, hun scheiding alleen was schuld aan zijn koortsige gejaagdheid en het schrikbeeld gek te worden miste allen grond. Zijn verlangen naar haar uit gewoonte haast onthartstochte bezit vernieuwde zich tot een heete huivering zóó brutaal, dat hij nog voor te weten wat geschiedde zich dien laat-

sten dag mismaakt had met de zonde die zijn zwart en eenzaam leven zoo afzichtelijk gesloopt had.

Het weder ontwaken was enkel in laatste eenzaamheid zwaar ziek te bed. Zijn gejaagd hart bonsde eigenzinnig en kwaadaardig, als wilde het zich omkeeren in zijn borst, hetgeen met een hevige aanval van loos braken gepaard ging. Dan trachtte hij weer in te slapen, drukte zijn gloeiend aangezicht in de kussens, vol verlangen naar duisternis en vergetelheid. Het gedachtenloos gebeuren in zijn zwellende hersenen werd tot iets plaatselijks. Een klein warm zandplateau, dat op eenmaal trechtergewijze naar het midden dreigde leeg te loopen. In bevenden doodsangst snakte hij overeind. Goddank, hij was gered. Dan viel hij machteloos in de dompe kussens terug, het hoofdhaar en aangezicht badend in klam zweet en bleef half bewusteloos roerloos liggen. Tot hij, als door zijn bedreigde denkenseenheid zelf gewaarschuwd, woest overeind vloog, wanneer een nieuwe waanvoorstelling zich verraderlijk wilde bestendigen.

Toen hij eindelijk bij machte was het bed te verlaten, voelde hij zich vastbesloten terstond een dokter op te zoeken. De overtuiging van het gevaarlijke van zijn toestand maakte hem zoo geweldig ernstig, dat hij er bijna door tot rust kwam en terwijl hij zich waschte en kleepte

een vreemde splitsing in zich waarnam van den immer hoop gevenden verpleger en de goedgeloovige zieke. Ook had het koude water en de beweging tijdens het kleeden den bloedaandrang naar het hoofd doen afnemen, zoodat hij zich weer onzeker wist in zijn voornemen om een dokter te raadplegen. Wanneer het nog een gewone ziekte gold. Wat moest hij antwoorden op de vraag van den ander wat hem scheelde? Meneer, ik ben bang om gek te worden? Belachelijk en wat wist men er eigenlijk van? Maar hij voelde zich wezenlijk beter en kon beginnen met op straat te gaan. Het was bijna schemer en binnen een half uur zou de meid de tafel komen dekken. Zou hij nog wachten? De gedachte te moeten eten bezorgde hem weer een aanval van onpasselijkheid. Ook schaamde hij zich voor de wanorde en vernieling in zijn kamer. Wat moest hij zeggen? Wat had hem toch bezielde? Plots flitste iets blind-vijandigs, iets moordadigs uit de dompe schemerhoeken, als bevond hij zich hier in een hinderlaag van het opperste gevaar, zoodat hij instinctmatig gewaarschuwd de kamerdeur woest openrukte. Toen stak hij overhaast wat geld bij zich en verliet de kamer, die hij, om de vernieling nog te verheimelijken, achter zich afsloot.

Enmaal op straat bleef er ten slotte nog slechts

zijn ziekelijk-overspannen verlangen naar Helene. Somwijlen had hij in zijn koortsige verbeelding haar zoo duidelijk levend naast zich, dat zijn tot het uiterste gespannen denken de regeling van zijn stappen in den steek liet. Dan stond hij een wijle tot het verband met haar uitéén woei en weer verder loopend dreef haar beeld bereids ergens schuin omhoog opzij, als de maanschijf die den vermoeiden laten wandelaar lokkend vooruit gaat. Zijn denken aan haar stremde ten laatste woordloos en werd tot iets stoffelijks dat puntig naar haar reikte als een vangarm. Probeerde hij haar voor een oogenblik te vergeten, dan vond hij zich blind en weerloos over de grenzen verbannen. Het gewone leven en de eerst-gegeven conceptie ervan vielen voor hem weg, maar zoodra zijn denken zich opnieuw aan Helene bond, werd alles weer dood-gewoon.

Hij moest eenige uren geloopt hebben toen hij vermoeid en hongerig in een onaanzienlijke kroeg in de buurt van het steegje binnensloop. Terwijl hij met dierlijke graagte een broodje met vleesch at, kwam hij voor een oogenblik tot bezinning en bekende zich zijn denken aan Helene overdreven en ziekelijk. Zijn verlangen naar haar was een leugen, want een verder samenleven was onmogelijk zonder een belofte voor de toekomst en dat wilde hij niet. En dan, gesteld ze

zat nu werkelijk naast hem, zou zij hem wezen wat zijn ononderbroken verbeeldingswerk uit haar gemaakt had. Het was alles egoïsme, want hij had haar in werkelijkheid niet lief. Zijn verlangen naar haar was een leugen en zijn denken gold een ander. Toch was hij niet in staat zijne eigenzinnige gedachten op iets anders te dwingen. Hij wilde ten slotte ook niet want zoodra zij hem ontviel, bevond hij zich sidderend van angst en voor immer van zich vervreemd in de ontmenschde leegte.

Hij bestelde nog een broodje met vleesch en tijdens het snijden, terwijl hij mosterd nam, terwijl hij dronk en zijn denken eenvoudig die kleine bewegingen begeleidde, hield het tegelijkertijd toch nog haar wezen woordeloos omvangen.

Ze was er en zoolang zij met hun tweeën bleven dreigde er geen gevaar. Hij maakte het zich gemakkelijk voor het raam en een sterke weldoende rust duurde in hem voort. Er gebeurde niets meer en de gedachtenlooze spanning in zijn brein werd Helene zelve. Zij was reeds bij hem en hij gevoelde, dat zoodra zij zich zouden hebben verzoend, alles weder dood-gewoon zou zijn. Hij kon niet meer buiten haar en hun scheiding alleen was oorzaak van de verandering in zijn wezen. De eenheid van zijn leven was van haar afhankelijk, want wanneer hij haar ook

slechts in gedachten voor één enkel oogenblik vergeten wilde, dan bemerkte hij hoe het in zijn binnenste plots zinlooze verwarring werd. Ja, hij moest de minste zijn, beloven haar te trouwen en zich desnoods nog dienzelfden avond voor de tante vernederen.

Maar hij schrok terug voor de platte onuitvoerbaarheid van zijn ziekelijk verbeeldingswerk. Waarom ook? Was het niet voldoende haar zoo bij zich te hebben? Hij wilde haar niet terugzien, want zoo dierbaar als zij hem in herinnering was, kende zij zich zelve niet. Zoo was er geen leugen meer in zijn omgang met haar, want zijn verlangen was eindelijk zonder naar haar te verlangen....

Zijn zitten werd nu met de woordlooze spanning van haar zekere aanwezigheid tot een doffe verveling. Probeerde hij soms zijn aandacht voor een oogenblik op het klein gebeuren in het kroegje of de voorbijgangers langs het raam te dwingen, dan bemerkte hij dat het hem onmogelijk was zich er weder in te denken. De oude werkelijkheid ontweek hem eigenzinnig en het dood gewone van voor enkele dagen was jaren lang geleden en verbleekt. Hij kon zich niet meer voorstellen straks als de anderen kalm en gewoon over straat te loopen. Hij werd weer onrustig. Zou de enkele herinnering aan Helene

sterk genoeg blijken om hem in de volstreekte verandering van zijn wezen onschendbaar te handhaven. Hij werd plots angstig dat hij in staat was zich zelf hare aanwezigheid zoo ontzettend duidelijk op te dwingen. Zij was er en hij behoefde zijn hand slechts uit te strekken om onder tafel de hare te vinden. Maar dit heette waanzin en het mocht niet zijn. Ze moest werkelijk hier zijn, in levenden lijve zichtbaar en zijn woest verlangen deed hem weder besluiten naar het kroegje te gaan. Hij moest nu een daad verrichten waarvan zij de drijfveer was, menschen spreken die haar kenden en het vertrek zien waar zij zich nog kort te voren opgehouden had. Want wanneer hij thans werkeloos bleef, zou zijn overspannen verbeelding steeds heviger dicht de werkelijkheid nabij komen, zoodat hij eenmaal zonder afleiding in zijn stille kamer haar werkelijk zien zou, hetgeen waanzin was.

Eenmaal in het bezonnen buiten met den koelen nachtwind, woeien zijn geweldige voornemens als kaf uiteen. Weldra zat hij weer in een andere sombere kroeg onbewegelijk voor het venster en nam in zijn licht ruischende roes genoeg met de zekerheid het oude wijf den volgenden middag het adres van Helene af te dwingen.

Toen begon een afzichtelijke grauwe verveling, uren lang. Hij dacht steeds in een stomp-

zinnige gelatenheid aan dat ééne en zag niets meer van de omgeving. Toen de kellner, die zich ook verveelde, een gesprek met hem begon, werd hij reeds na de eerste woorden dermate door zijn overspannen op één punt denken in beslag genomen, dat hij niets meer begreep. Hij bezocht nog verschillende kroegen, maar zelfs vergetelheid door drinken was hem niet vergund. Het eenige wat nog gebeurde, was dat hem bij het voorbijgaan van een donker slop een droom van een der vorige nachten te binnen schoot.

Dit gaf hem eenige afleiding. Het zonderlinge was, dat een doordringende lucht als van pulp hem het gedroomde in herinnering bracht. Dezelfde lucht had hem ook in zijn slaap tot bezinning doen komen en hij ging ook in zijn droom eenzaam door de stille buitenwijken. De buurten werden steeds leger en donkerder en ten slotte kwam hij voor een doodlopend slop te staan. Hij wilde reeds omkeeren, toen zijn aandacht nog werd getrokken door iets wits achter een ruit en hij tot zijn ontzetting een man met een witte slaapmuts op en in een wit hemd roerloos aan het raam zag zitten. Terwijl het hem nog door het brein ging, dat het toch waanzin was om als aan het einde der wereld midden in den nacht alleen in het gebeurtenlooze zwarte buiten te zitten staren, sloeg de eenzame huisman zijn

groote glanzend bruine oogen op en werd hij met een geweldige kracht naar het raam gesleurd, waar hij bewustloos neerviel.

Een zonderlinge droom, nog vreemder, omdat hij zeker wist den geweldige vroeger als gewoon mensch te hebben gekend. Hij bleef daarover tobben en herinnerde zich ten slotte, in een kroeg in de buurt van zijn kamer, den eenzamen huisman als de lange jongen, die hem als kind in het schemere park de geheime zonde had geopenbaard. Dat was lang geleden. Hij bloosde plots in het vernederend besef zelfs heden den gluipling nog niet onbevangen te kunnen aanzien. Alles binnen hem kwam voor het allerlaatst in woesten opstand. Over een half uur waren alle kroegen gesloten en dreigde hem star-helder ongelukkig alleen-zijn in zijn stille kamer. Toen had hij een inval, liet zich een groote kruik genever inpakken en bleef rustig, als in het bezit van een zeker wapen, zitten drinken tot de kroeg gesloten werd.

Terwijl hij in het donkere portaal de kruik neerzette om de kamerdeur te kunnen openen, zag hij door een kier dat er binnen licht was. Een alles verstommende schrik deed hem een oogenblik ademloos gebukt staan. Er brandde licht. Natuurlijk de meid, die na het bed opmaken de lamp had laten branden. Niets anders.

Hij sloop op de teenen van de kamer weg. Wanneer hij luid om hulp riep zou de broeder van de juffrouw hem ter zijde snellen. Toen herinnerde hij zich bij het heengaan zelf de kamer afgesloten te hebben. Hij snikte in het duister van radeloozen angst en de oogen puilden hem uit het verwrongen gelaat toen hij bemerkte met onweerstaanbare kracht en zonder geluid te kunnen geven, naar de ellendige deur gedwongen te worden. De zilte tranen biggelden hem in de mondspleet, terwijl hij, zoo zachtjes als hem dat met sidderende hand mogelijk was, het slot omdraaide.

Aan tafel zat een heer en in plaats te gillen van angst, ging hij tot zijn verwondering rustig binnen en sloot uit eigen beweging de kamerdeur van binnen. Het ging tusschen hen beiden en niemand van de buitenwereld kon begrijpen. Er was geen redding mogelijk, want hij herkende den ander onmiddellijk als den geweldige uit zijn droom. Zoo stond hij een oogenblik, onderworpen als een slaaf, met de kruik in de hand; maar de zittende wachtte, het hoofd bewegingloos afgewend, tot hij zou spreken. De bezoeker was in rok en witte das, met parelknoopen in het overhemd en verlakte schoenen. Hij droeg van alles het fijnste en een met zware zijde gevoerde jas lag bij zijn claquehoed op de sofa.

Toch was het de gore lange uit het park. Hoe was het mogelijk, dat de ellendeling het tot zoo iets gebracht had?

‘Nou, Willem,’ vroeg de late gast, zonder op te zien.

‘Kijk me niet aan,’ smeekte hij met trillende stem, ‘waarom ben je hier?’

‘Je bent toch onverbeterlijk,’ antwoordde de gluipling lijsig, starend op zijn glimmende schoenen, ‘en ik ben gekomen om je nog eenmaal een les te geven.’

Toen begreep hij plots den kostbaren staat en een gillende afschuw van het helsch sujet gaf hem den moed der vertwijfeling, zoodat hij met de kruik als doodelijk wapen op hem toesprong.

Hij zag alleen nog maar de groote witte handen aan de staalgespiede polsen, waarmede het rokmensch hem opving als de eene acrobaat den ander en hem sissend van woede voor zich uit naar het venster droeg. Een gerinkel van glas bracht hem tot bezinning, één oogenblik zag hij de maan-belichte wanordelijk-leege kamer, trachtte zich nog vast te klampen aan de gladde besponningen, toen stortte hij ruggelings, tot na een donderende stilte, de doelbewuste zweving naar het Andere begon.

EINDE.